

Industriministeriet

Bibl.vær.

H

24.2

34.27

Åbningstider

butikker, servicesektoren og
den offentlige administration

Betænkning nr. 1125

Industriministeriet, december 1987

trykt på genbrugspapir

ISBN 87-503-7111-8

Stougaard Jensen, København

Ha. 00-43-bet.

I N D H O L D S F O R T E G N E L S E

1.	Baggrunden for Åbningstidsudvalgets nedsættelse.	
1.1.	Kommissorium.	8
1.2.	Udvalgets sammensætning.	8
1.3.	Arbejdsform.	10
1.4.	Resumé.	12
2.	Den historiske udvikling.	15
2.1.	Tidligere lovgivning.	15
2.2.	Den gældende lov.	19
2.3.	Resumé af "Betænkning angående revision af lukkeloven (lov nr. 264 af 10. juni 1970) afgivet af Lukkelovskommissionen af 1970" (Betænkning 735/1975).	23
2.3.1.	Butiksindehaverens interesser.	26
2.3.2.	Redegørelse for de af kommissionen foretagne undersøgelser.	28
2.3.3.	Detailhandelens struktur og udviklingslinier i Danmark og Sverige samt i nogle andre vesteuropæiske lande.	30
3.	Udvalgets overvejelser om butikstid.	41
3.1.	Indledning.	41
3.2.	Udvalgets arbejde og arbejdsform.	41
3.3.	Udvalgets beslutningsgrundlag.	41
3.3.1.	Strukturudviklingen i dansk detailhandel.	42
3.3.2.	Grove prognoser for antallet af butikker i 1995	48
3.3.3.	Undersøgelse af forbrugernes holdning til alternative åbningstider.	51
3.3.4.	Dispensation i medfør af butikstidslovens § 5, Nykøbing-Rørvig Kommune.	59
3.3.5.	Fri butikstid i Herlev i forbindelse med frikommuneforsøg.	63
3.3.6.	Erfaringer fra Sverige.	65
3.3.7.	Turisternes forhold.	69
3.3.8.	Forsøg med fuld eller ændret udnyttelse af butikstidslovens åbningstidsregler.	72

3.3.9.	Kioskernes åbningstider og bemanning.	75
3.3.10.	Kommunalbestyrelsernes dispensationer efter butikstidslovens § 5.	76
3.3.11.	Butikstids-Ankenævnet	77
3.3.12.	Påtalebestemmelserne i butikstidslovens § 10, stk. 4	78
3.3.13.	Overtrædelser af butikstidsloven.	80
3.3.14.	Dispensationer efter butikstidslovens § 7.	83
3.3.15.	Dispensation for udstillinger i medfør af butikstidslovens § 8, stk. 1	84
3.3.16.	Frivillige begrænsninger i åbningstiden.	86
3.3.17.	Aftaleregulerede minimumsåbningstider.	86
3.3.18.	Oversigt over åbningstiden i omkringliggende lande	87
3.4.	Udvalgets overvejelser.	89
3.4.1.	Forbrugernes behov.	90
3.4.2.	De handlendes interesser.	92
3.4.3.	De ansattes interesser.	93
3.4.4.	Indkøbsmuligheder for turister.	94
3.4.5.	Langtidsvirkningen af en liberalisering af butikstidsloven.	95
3.4.6.	Mulige løsninger.	95
3.4.7.	Udvalgets lovforslag.	96
4.	Lovforslag og bemærkninger.	102
4.1.	Forslag til lov om ændring af lov om butikstid, stillet af formanden, Merete Rasmussen, Ulrik Gjesingfelt og Bjarke Fog	102
4.2.	Bemærkninger til forslaget	104
4.3.	Den gældende lov om butikstid sammenstillet med kompromisforslaget	108
5.	Udvalgets overvejelser om servicefag.	118
5.1.	Indledning.	118
5.2.	Udvalgets arbejde og arbejdsform.	118
5.3.	Udvalgets beslutningsgrundlag.	119
5.3.1.	Primærkommunernes åbningstid.	119
5.3.2.	Posthusenes åbningstid.	123
5.3.3.	Apotekernes åbningstid.	125
5.3.4.	Banker og sparekasser.	126
5.3.5.	Børneinstitutionernes åbningstider.	129

5.4. Udvalgets overvejelser.	129
5.5. Udvalgets rekommandation.	133
6. Informationsudvalget	135
Bilag 1: Institut for Center-Planlægning's notat af maj 1987 om strukturudviklingen i dansk detailhandel	139
Bilag 2: Grove prognoser for antallet af butikker i 1995, Institut for Center-Planlægning, september 1987.	181
Bilag 3: Undersøgelse vedrørende Nykøbing Sjælland kommunes dispensation fra lukkeloven af stud. HA. Ulla Marianne Erlandsen og Jarl Berntzen, 17. september 1987.	193
Bilag 4: Udenlandske turisters forbrug i Danmark, Danmarks Turistråds grænseanalyse for 1986.	213
Bilag 5: Dansk Dagligvareleverandør Forenings detailhandelsprognose 1983 - 1988 - 1993.	217
Bilag 6: Oversigt over åbningstider i primærkommunernes forvaltning	255
Bilag 7: Oversigt over posthusenes åbningstider.	261
Bilag 8: Materiale, der har stået til rådighed for medlemmerne af Åbningstidsudvalget	281

1. Baggrunden for Åbningstidsudvalgets nedsættelse.

Industriministeren nedsatte den 29. maj 1986 et Åbningstidsudvalg.

Forud for dette udvalgs nedsættelse havde Folketinget i foråret 1985 behandlet et forslag til folketingsbeslutning om liberalisering af lukkeloven (beslutningsforslag nr. B 108, folketingsåret 1984-85).

Forslaget indeholdt opfordring til regeringen om senest i folketingsåret 1985-86 at fremsætte forslag til lov om ændring af lov om butikstid indeholdende en ordning, som gav butikkerne ret til inden for en ramme på f.eks. maksimalt 60 timer ugentligt frit at fastsætte deres åbningstid.

Ved forslagens efterfølgende behandling i Folketinget (Folketingstidende 1985, sp. 7502-7527 og sp. 10406-10413) forkastedes forslaget med 24 stemmer for, 93 imod, medens 1 medlem undlod at stemme.

Herefter fremsattes i februar 1986 nyt forslag til folketingsbeslutning om fleksible åbningstider, (beslutningsforslag nr. B 96, folketingsåret 1985-86), indeholdende forslag om liberalisering på en lang række punkter, dog ikke for så vidt angik det maksimale antal timer, hvori detailhandelen kunne holde åbent.

Forslaget indeholdt derimod en henstilling til offentlige myndigheder og institutioner om at indføre mere forbrugervenlige åbningstider tilpasset det lokale behov samt en opfordring til, at der blev optaget forhandlinger med banker og sparekasser med henblik på at opnå tilsvarende åbningstider tilpasset det lokale behov.

Ved behandlingen i Folketinget (Folketingstidende 1986, sp. 7654-7673 og sp. 11982-11996) forkastedes forslaget. Af betænkningen over forslaget, afgivet af Erhvervsudvalget den 22. maj 1986, fremgik, at et flertal indstillede forslaget til

forkastelse, idet dette flertal dog samtidig tilsluttede sig, at industriministeren nedsatte det ovenfor nævnte Åbningstidsudvalg.

1.1. Kommissorium.

Udvalget blev herefter den 29. maj 1986 nedsat af industriministeren med følgende kommissorium som angivet i Erhvervsudvalgets betænkning:

"Udvalget har til opgave at foretage en bedømmelse af forbrugernes behov og indkøbsadfærd og at fremkomme med sådanne forslag til mere fleksible åbningstider, som udvalget måtte finde hensigtsmæssige.

Udvalget skal samtidig i sit arbejde inddrage åbningstidsproblemer inden for områder, hvor åbnings- og lukketidspunkter ikke er reguleret ved lov, herunder også for så vidt angår befolkningens adgang til at betjene sig af offentlige serviceydelser.

Det forudsættes, at udvalget i første række foretager sine vurderinger på basis af allerede foreliggende materiale, der belyser problemstillingerne, men at udvalget ikke vil være afskåret fra at tage initiativ til undersøgelser, der skønnes nødvendige for tilvejebringelse af et tilstrækkeligt beslutningsgrundlag.

Udvalget skal afslutte sit arbejde inden udgangen af 1987."

1.2. Udvalgets sammensætning.

Udvalget fik følgende sammensætning:

Formand: advokat, professor, dr.jur. Allan Philip,

Butikshandelens Fællesråd: direktør Michael Gaarmann,

De samvirkende Købmandsforeninger i Danmark: direktør Arne Reisfelt,

Dansk Textil Union: broderihandler Methe Dybdahl,

Dansk Fødevareråd: borgmester Curt Nielsen,
Det Danske Handelskammer: direktør Hans Erik Hempel-Hansen,
Håndværksrådet: bagermester Kjeld Poulsen,
Industrirådet: afdelingschef Anne Busk-Jensen,
Dansk Organisation af Detailhandelskæder: direktør Lars Barfoed,
Fællesforeningen for Danmarks Brugsforeninger: direktør Anne Buch Jørgensen,
Danske Kioskers Centralforening: kioskejer William Jakobsen,
Handels- og Kontorfunktionernes Forbund i Danmark: forretningsfører Bent Knap,
Funktionærernes og Tjenestemændenes Fællesråd: Bente Christensen,
Danmarks Turistråd: konsulent Liselotte Valentinussen,
De samvirkende danske Andelsselskaber, Andelsudvalget: kontorchef Søren O. Jørgensen,
De danske Landboforeninger: Karen Bælum,
Danske Husmandsforeninger: Aase Jensen,
Arbejderbevægelsens Erhvervsråd: formand Lillian Knudsen,
Det kooperative Fællesforbund: bestyrelsesformand Poul Holst-Pedersen,
Forbrugerrådet: formand Kirsten Nielsen,
Statens Husholdningsråd: forstander, cand.jur. Elisabeth Reinstrup,
Foreningen af Politimestre i Danmark: politimester J. Skat-Rørdam,
Industriministeriet: vicedirektør Merete Rasmussen, Industri- og Handelsstyrelsen,
Administrationsdepartementet: fuldmægtig Ulrik Gjesingfelt,
Den Danske Bankforening: underdirektør Lars Allan Christensen,
Danmarks Sparekasseforening: fuldmægtig Lone Hagen,
Danske Sparekassfunktionærers Landsforening: kontorchef Knud Christensen,
Danske Bankfunktionærers Landsforening: bankfuldmægtig Tonni Vedsted,
Generaldirektoratet for Post- og Telegrafvæsenet: overkontrollør Hanne Jensen,
Kommunernes Landsforening, Borgerrepræsentationen i København og Frederiksberg kommunalbestyrelse i forening: fuldmægtig Astrid Thygesen,
Landsorganisationen i Danmark: LO-sekretær Erik Balle,

Statstjenestemændenes Centralorganisation I: forbundsformand Jørn Lindekilde Hansen,

Statstjenestemændenes Centralorganisation II: formand Birgitte Munksgaard, Handelshøjskolen i København: professor, dr.polit. Bjarke Fog, og Miljøministeriet: civilingeniør Linda Christensen.

Under udvalgets arbejde er der sket følgende ændringer i dets sammensætning:

Den 16. oktober 1986 afløste politimester Uffe Kornerup politimester J. Skat-Rørdam som Politimesterforeningens repræsentant, den 27. august 1987 afløste møbelhandler Jørn Astrup Bertelsen direktør H.E. Hempel-Hansen som Det Danske Handelskammers repræsentant, og den 15. december 1987 afløste kontorchef Bruno Østergaard kontorchef Søren O. Jørgensen som De samvirkende danske Andelsselskabers repræsentant.

Som sekretariat for udvalget udpegedes fuldmægtig Charlotte Vindelin Nielsen, sekretær Claudio Romanini og kontorfuldmægtig Vivi Daae. Den 1. oktober 1987 afløste sekretær Michael Grøndal Hansen sekretær Claudio Romanini.

1.3. Arbejdsform.

Udvalget afholdt sit første møde den 3. september 1986 og har afholdt i alt 7 plenummøder.

På sit møde den 19. september 1986 besluttede udvalget at nedsætte 3 underudvalg, nemlig et Informationsudvalg, et Serviceudvalg og et Butikstidsudvalg.

Disse underudvalg fik følgende kommissorier:

Informationsudvalget: "Udvalget har til opgave at gennemgå allerede foreliggende materiale, herunder statistikker, meningsmålinger m.v. med henblik på at konstatere, hvorvidt materialet har en sådan karakter, at det kan benyttes

som grundlag for de videre drøftelser i Åbningstidsudvalget og dets underudvalg."

Serviceudvalget: "Udvalget har til opgave at undersøge åbningstidsproblemer indenfor områder, hvor åbnings- og lukketider ikke er reguleret ved lov og herunder at undersøge, hvorvidt befolkningens adgang til at betjene sig af offentlige og private serviceydelser er tilfredsstillende, samt i det omfang det måtte forekomme hensigtsmæssigt at fremkomme med forslag til lettelse af de konstaterede problemer."

Butikstidsudvalget: "Udvalget har til opgave at foretage en bedømmelse af forbrugernes behov og indkøbsadfærd og at fremkomme med sådanne forslag til mere fleksible åbningstider, som udvalget måtte finde hensigtsmæssige."

Underudvalgenes sammensætning blev følgende:

Informationsudvalget:

Bjarke Fog, Handelshøjskolen i København, formand,
Elisabeth Reinstrup, Statens Husholdningsråd,
Kirsten Nielsen, Forbrugerrådet,
Bent Knap, HK,
Lars Barfoed, Dansk Organisation af Detailhandelskæder,
Arne Reisfelt, De samvirkende Købmandsforeninger i Danmark,
Michael Gaarmann, Butikshandelens Fællesråd,
Anne Busk-Jensen, Industrirådet.

Serviceudvalget:

Allan Philip, formand,
Ulrik Gjesingfelt, Administrationsdepartementet,
Linda Christensen, Planstyrelsen,
Bjarke Fog, Handelshøjskolen,
Bente Christensen, FTF,
Hanne Jensen, P & T,
Jørn Lindekilde Hansen, CO I,

Astrid Thygesen, Kommunernes Landsforening,
Karen Bælum, De danske Landboforeninger,
Kirsten Nielsen, Forbrugerrådet,
Lone Hagen, Sparekasseforeningen (og Bankforeningen)
Tonni Vedsted, Bankfunktionærerne (og Sparekassefunktionærerne)
Erik Balle, LO,
Curt Nielsen, Dansk Fødevareråd.

Butikstidsudvalget:

Allan Philip, formand,
Linda Christensen, Planstyrelsen,
Bjarke Fog, Handelshøjskolen,
Uffe Kornerup, Politimesterforeningen,
Liselotte Valentinussen, Danmarks Turistråd,
Kjeld Poulsen, Håndværksrådet,
Elisabeth Reinstrup, Husholdningsrådet,
Aase Jensen, Danske Husmandsforeninger,
William Jakobsen, Danske Kioskers Centralforening,
Jørn Astrup Bertelsen, Det Danske Handelskammer,
Kirsten Nielsen, Forbrugerrådet,
Bent Knap, HK,
Lars Barfoed, Dansk Organisation af Detailhandelskæder,
Methe Dybdahl, Dansk Textil Union,
Arne Reisfelt, De samvirkende Købmandsforeninger,
Michael Gaarmann, Butikshandelens Fællesråd,
Anne Buch Jørgensen, FDB,
Curt Nielsen, Dansk Fødevareråd.

1.4. Resumé.

Industriministeren nedsatte den 29. maj 1986 et Åbningstidsudvalg, der bl.a. fik til opgave at fremsætte sådanne forslag til mere fleksible åbningstider, som udvalget måtte finde hensigtsmæssige, samt i sit arbejde at inddrage

åbningstidsproblemer inden for områder, hvor åbnings- og lukketidspunkter ikke er reguleret ved lov.

Baggrunden for udvalgets nedsættelse var bl.a. den stadige debat, der føres i mange fora om hensigtsmæssigheden af den nuværende regulering, og de diskussioner, der har været ført i udvalget har bl.a. taget udgangspunkt i de dokumenter, der er opregnet i bilag 8.

Udvalget har i perioden 3. september 1986 til 17. december 1987 holdt 7 møder, og udvalget har med denne betænkning afsluttet sit arbejde.

På sit 2. møde den 19. september 1986 nedsatte udvalget tre underudvalg, nemlig et Butikstidsudvalg, et Serviceudvalg og et Informationsudvalg. Disse udvalgs arbejde er beskrevet i kapitlerne 3, 5 og 6.

Butikstidsudvalget arbejde har i første række koncentreret sig om udarbejdelse af ændringsforslag til den gældende lov, og diskussionerne i udvalget har taget sit udgangspunkt i det materiale, der er opregnet i bilag 8.

Efter denne gennemgang gik udvalget over til egentlige detaildiskussioner om indholdet af den fremtidige regulering af detailhandelens åbningstider. Udvalgets forslag til ændring af butikstidsloven er indeholdt i kapitel 4.

Arbejdet i Serviceudvalget har formet sig i tre hovedafsnit, nemlig en indledende principiel drøftelse af forholdene på områder, hvor åbnings- og lukketider ikke er reguleret ved lov som f.eks. pengeinstitutionsområdet, den offentlige administration og børneinstitutioner. Herefter har udvalget drøftet foreliggende eller tilvejebragt materiale om sådanne åbningstider og har herefter på dette grundlag draget sine konklusioner. Udvalgets arbejde er mundtligt ud i en rekommandation indeholdende 10 punkter, hvori det peger på en række forhold, der efter udvalgets opfattelse bør indgå i overvejelserne med henblik på at tilpasse servicevirksomheden til det lokale behov. Udvalgets rekommandation er indeholdt i kapitel 5.5.

Informationsudvalget har foretaget en gennemgang af allerede foreliggende materiale med henblik på at konstatere, hvorvidt materialet havde en sådan karakter, at det kunne benyttes som grundlag for de videre drøftelser i Åbningstidsudvalget og dettes underudvalg. Endvidere har udvalget fastlagt de nærmere retningslinier for de undersøgelser, som Åbningstidsudvalget har ladet gennemføre, samt udarbejdet kapitel 3.3.3. og 3.3.6.

Umiddelbart før Åbningstidsudvalget afsluttede sit arbejde forelå "Evaluerings af frikommuneforsøget: Udvidet butikstid", november 1987, udarbejdet af Herlev kommune samt en OBSERVA-undersøgelse vedrørende frikommuneforsøget i Herlev. Udvalget har derfor ikke kunnet inddrage disse undersøgelser i sit beslutningsgrundlag.

København, december 1987.

Erik Balle	Lars Barfoed	Jørn Astrup Bertelsen
Anne Busk-Jensen	Karen Bælum	Bente Christensen
Knud Christensen	Lars Allan Christensen	Linda Christensen
Methe Dybdahl	Bjarke Fog	Michael Gaarmann
Ulrik Gjesingfelt	Lone Hagen	Jørn Lindekilde Hansen
Poul Holst-Pedersen	William Jakobsen	Anne Buch Jørgensen
Bruno Østergaard	Aase Jensen	Hanne Jensen
Bent Knap	Lillian Knudsen	Uffe Kornerup
Birgitte Munksgaard	Curt Nielsen	Kirsten Nielsen
Allan Philip (formand)	Kjeld Poulsen	Merete Rasmussen
Elisabeth Reinstrup	Arne Reisfelt	Astrid Thygesen
Liselotte Valentinussen	Tonni Vedsted	

Charlotte Vindelin Nielsen
Michael Grøndal Hansen
Vivi Daae

2. Den historiske udvikling.

2.1. Tidligere lovgivning.

I 1908 indførtes for første gang en egentlig lukkelov med bestemmelser om almindelige butikstider på hverdage.

Bestemmelser for søn- og helligdage.

Allerede fra midten af 1800-tallet findes imidlertid bestemmelser om butikstider på søn- og helligdage. I forordning af 26. marts 1845 om "Søn- og Helligdages vedbørlige Helligholdelse" bestemtes - efter forudgående forelæggelse for stænderforsamlingerne i Viborg og Roskilde - at butikker skulle holdes lukkede på søn- og helligdage indtil kl. 16. Butikker, der handlede med "Kjød, Brød, Mælk og andre saadanne Fornødenheder, som af mange Familier daglig maae anskaffes" måtte dog holdes åbne indtil kl. 9. Formuleringen var så vag, at praktisk taget alle butikker kunne komme ind under den. Den almindelige opfattelse synes da også at have været, at butikkerne skulle holdes lukkede mellem kl. 9 og kl. 16 om søndagen.

I lov nr. 57 af 7. april 1876 om "Den offentlige Fred paa Folkekirkens Helligdage" genfindes 1845-forordningens regler, men ved en tillægslov af 1. april 1891 påbydes almindelig lukning kl. 9 på søndage. Endvidere indeholder 1891-loven for første gang bestemmelser om barber- og frisørstuer, der dog først skulle lukke kl. 12, ligesom grundlovsdagen i relation til lukketidsspørgsmålet ligestilledes med helligdage fra kl. 12.

Lukketidsbestemmelserne i disse helligdagslove sigtede i det væsentlige mod varetagelse af kirkelige hensyn.

Medens der allerede fra midten af 1800-tallet er registreret bestræbelser for en begrænsning af butikstiden på søndage ved aftaler mellem de handlende, skal man frem til 1870'erne og 80'erne, før der fra forskellige kredse, herunder handelsorganisationerne, sættes bestræbelser i gang for at få begrænset

butikstiden også på hverdage. Hermed indgik - foruden de kirkelige hensyn - også almindelige sociale betragtninger samt hensynet til handelsmedhjælpernes uddannelse i agitationen med forstærket kraft. Det må erindres, at den almindelige faktiske butikstid på den tid var fra kl. 6-7 til kl. 22-23, altså 15-17 timer daglig, medens den sædvanlige arbejdstid for arbejdere inden for håndværk og industri var 12 timer.

Disse synspunkter - såvel kirkelige som andre - danner baggrunden for lov nr. 134 af 22. april 1904 om den offentlige fred på folkekirkens helligdage samt grundlovsdagen. Denne lov påbød principielt fuldstændig lukning af udsalgssteder på søn- og helligdage og begrænsede i øvrigt tillige søndagsarbejdet i fabrikker. Først ved denne lov erkendtes det, at legale lukketidsbestemmelser tillige tjener socialt betonedede formål, selv om lovreglerne alene angår lukning på søn- og helligdage.

Bestemmelser for hverdage.

Frivillige aftaler på lokalt plan om tidlig lukning på hverdagsaftener blev hyppigere fra 1890'erne. Det blev imidlertid efterhånden klart, at alene en lovmæssig fastsættelse af rammerne for butikstiden kunne forventes respekteret.

Efter andragende i 1903 fra det daværende "Detailhandelssocietet" udarbejdede indenrigsministeren et udkast til lukkelov. Udkastet, der indeholdt bestemmelser om lukning kl. 20 på ugens fem første hverdage, blev sendt til udtalelse i en række organisationer, der så godt som alle tilsluttede sig udkastet.

Forslag til den første egentlige lukkelov blev herefter i 1907 fremsat i Rigsdagen, hvis behandling af forslaget resulterede i lov nr. 163 af 19. juni 1908 om "Tidspunktet for Lukning om Aftenen af Butikker og Lagere". Lovens hovedregel var lukning kl. 20 på hverdage, lørdage dog kl. 23. Butikkerne måtte åbnes kl. 4. Bestemmelser om butikstider på søn- og helligdage fandtes fortsat i helligdagslovgivningen.

Med begrundelse i forsyningsvanskeligheder indsnævredes ved flere midlertidige love under og efter 1. Verdenskrig rammerne for den legale butikstid med indtil to timer daglig. Ved den første af disse midlertidige lov (nr. 314 af 30. oktober 1916) indførtes for første gang en forskel i lukketidspunktet på ugens fire første hverdage og på fredage.

Midlertidige bestemmelser var gældende indtil lov nr. 289 af 30. juni 1922 om "Lukketid for Butikker og Lagre m.v.", der trådte i kraft 1. juli 1922. Loven fastsatte den almindelige butikstid til mandag-torsdag kl. 6-18, fredag kl. 6-19 og lørdag kl. 6-21. Loven indeholdt - af hensyn til landbefolkningen - en særlig sommerregel for perioden 1. april til 15. september, hvor butikkerne kunne holdes åbne mandag-torsdag kl. 6-19. Desuden fandtes i loven bestemmelser om lukning på søn- og helligdage, således at lukkelovgivning og helligdagslovgivning herefter ikke længere er adskilt.

Ved lov nr. 132 af 14. april 1932 om "Lukketid for Butikker og Lagre m.v." fastsattes lukketidspunkterne fortsat til mandag-torsdag kl. 18, fredag kl. 19, medens der skulle lukkes lørdag kl. 20. Der kunne tidligst åbnes kl. 6. Den særlige sommerregel bortfaldt.

En i 1938 nedsat Lukkelovskommission fremsatte i 1942 i sin betænkning forslag om at bibeholde det almindelige butikslukketidspunkt til mandag-torsdag kl. 18, at udskyde lukketidspunktet på fredag til kl. 20 og at fremrykke lukketidspunktet på lørdage til kl. 17. På grund af forholdene under krigen blev forslaget ikke gennemført.

Under 2. Verdenskrig blev der med hjemmel i lovgivningen om vareforsyning fastsat tidligere lukketider end anført i 1932-loven.

Ved midlertidig lov nr. 300 af 1. juni 1946 fastsattes det almindelige lukketidspunkt mandag-torsdag til kl. 17.30, fredag til kl. 20 og lørdag til kl. 14. Loven forlængedes flere gange.

Denne midlertidige lukkelovgivning afløstes af lukkelov nr. 221 af 27. maj 1950, der byggede på et lukkelovsudvalgs enstemmige forslag om at bibeholde 1946-lovens butikstider for ugens første fem hverdage, medens et flertal i udvalget foreslog lørdagslukning kl. 16 og et mindretal kl. 14.

Loven bibeholdt de i 1946-loven fastsatte butikstider og indførte en dispensationsbestemmelse, der i kommuner, som i udpræget grad benyttes til sommer- og weekendophold, bemyndigede politiet til - med tilslutning fra vedkommende kommunalbestyrelse - at tillade, at lukketidspunktet om lørdagen for butikker, hvorfra der forhandles nærings- og nydelsesmidler, kunne udskydes til kl. 18 i perioden 15. maj-15. september. 1950-lovens undtagelsesbestemmelser for kiosker og benzinsalgssteder m.v. blev ændret i 1961, 1966 og 1968.

Lukkeloven af 1970.

Lukkelov nr. 264 af 10. juni 1970 opretholdt åbningstiderne fra 1950-loven, således at der på hverdage måtte holdes åbent fra kl. 6 til kl. 17.30, på fredage dog til kl. 20 og på lørdage til kl. 14.

Lovens område var i det store og hele uændret i forhold til 1950-loven. Dog var kredsene af virksomheder, der faldt uden for loven, udvidet. Det gjaldt således engros-handlende og salg af motorkøretøjer. Uden for faldt endvidere fotografer, frisørforretninger, saloner for skønhedspleje samt håndværksskønheder, der alene udfører reparationsarbejde, alt under forudsætning af, at der i disse virksomheder ikke - heller ikke i den almindelige butikstid - solgtes varer. Loven gjaldt heller ikke for butikker, hvis butikstider efter den tidligere lov var så vide, at det ikke havde praktisk betydning at fastsætte et tidsrum, hvor disse butikker må holdes åbne - konfekturbutikker, bagerbutikker m.m. Endelig blev der givet kommunalbestyrelserne adgang til at give tilladelse til udvidede åbningstider i en række tilfælde, hvor særlige lokale hensyn spiller ind.

2.2. Den gældende lov.

Lovens almindelige bestemmelser om åbningstider.

Som tidligere lukkelove hviler den gældende butikstidslov (lov nr. 218 af 28. april 1976) på det hovedprincip, at det er tilladt at holde butikkerne åbne i de perioder, som loven angiver; der findes således ikke nogen åbningspligt.

Lovens område er i det store og hele uændret i forhold til den tidligere lukkelov (1970-loven). Dog indførtes ved 1976-loven begrebet "supplerende butikstid", nemlig 6 timer ud over den almindelige butikstid, der kan placeres frit indenfor døgnets 24 timer i ugens første seks dage, dog højst fordelt over 3 dage. Disse timer må dog ikke placeres på lørdage efter kl. 14 eller på søn- og helligdage.

I modsætning hertil opererede 1970-loven med faste åbningstider alle ugens dage. Det maksimale ugentlige antal åbningstimer var 68.

Den almindelige butikstid blev ved 1976-loven reduceret fra 68 timer til 63 1/2 time, men da der samtidig indførtes de 6 supplerende timer, indebar lovændringen en udvidelse i antallet af timer, hvori der kan holdes åbent på 1 1/2 time.

Kredsen af virksomheder, reguleret ved loven, der stort set er den samme som 1970-lovens, omfatter enhver form for erhvervsmæssig detailhandel, således at f.eks. fotografers virksomhed samt håndværksvirksomheder, der alene udfører reparationsarbejde, ikke er omfattet af loven, alt under forudsætning af, at der ikke på noget tidspunkt sælges varer.

For så vidt angår frisørforretninger og saloner for skønhedspleje er disse i modsætning til 1970-retstilstanden omfattet af loven.

Loven indeholder herudover særregler for grundlovsdag, for juleaftensdag og for påske- og pinselørdag samt for de sidste 6 hverdage og den sidste søndag før juleaftensdag.

Undtagelser for salg af visse varer.

Loven gælder ikke for salg af nærmere opregnede varer eller varegrupper, jfr. lovens § 2, nr. 1-13. Salg af visse af de i bestemmelsen nævnte varer (varegrupper) kan alene ske uden for den almindelige butikstid, hvis nærmere angivne betingelser, f.eks. om salgsstedet, varens oprindelse m.v. er opfyldte.

Endvidere er salg af varer fra automat ikke underlagt tidsmæssige begrænsninger.

Undtagelser for visse butikker.

Lovens bestemmelser om butikstider gælder ikke for en række nærmere angivne arter af butikker, nemlig kiosker, konfekturbutikker, bagerbutikker, brødsalg, smørrebrødsbutikker, blomsterbutikker og benzinstationer, jfr. lovens § 3, hvis butikken i sig selv den almindelige som den supplerende butikstid alene fører et afgrænset varesortiment.

Bestemmelsen i § 3 er en videreførelse af 1970-lovens § 3, idet dog bl.a. benzinstationer, der tidligere var reguleret under § 2, er blevet medtaget under § 3.

Som ved den tidligere lov fastsættes det tilladte varesortiment af industriministeren, jfr. herved bekendtgørelserne nr. 44 af 19. februar 1982, nr. 188 af 27. april 1982 og nr. 396 af 30. august 1985 om vareområdet efter §§ 3 og 4 i lov om butikstid.

Der må fra en butik, der er omfattet af § 3 (en sortimentsbutik), eller § 4 kun sælges de varer, der er tilladt for vedkommende butikker, ligesom den enkelte sortimentsbutik kun må føre ét af de fastsatte sortimenter.

En sortimentsbutik og en butik må stå i indvendig forbindelse med hinanden, medens forskellige sortimentsbutikker ikke må være indbyrdes forbundne.

Hvor en butik og en sortimentsbutik er indbyrdes forbundne, kræves det, at der ved den almindelige og supplerende butikstids ophør etableres en sådan adskillelse mellem de to butikker, at der skabes sikkerhed for, at salget begrænses til de tilladte varer.

Efter lovens § 4 må butikker, hvorfra der på hverdage sælges aviser eller mejeriprodukter, i lighed med 1970-loven på søn- og helligdage holdes åbent fra kl. 6 til kl. 10 for salg af sådanne varer, som industriministeren fastsætter, jfr. herved Industriministeriets bekendtgørelse nr. 44 af 19. februar 1982. Der kan ligesom efter 1970-loven ikke stilles krav om, at de varer, der ikke må sælges uden for den almindelige og supplerende butikstid, skal være fjernet eller under lukke og skjult for publikum.

Dispensation til udvidede butikstider.

For at lovens butikstidsbestemmelser ikke i praksis skal virke for usmidige, er der tilvejebragt hjemmel til i et vist omfang at dispensere herfra.

Hovedbestemmelsen findes i lovens § 5 (1970-lovens § 7), der giver kommunalbestyrelsen mulighed for efter forhandling med de berørte organisationer for så vidt angår områder, der i det væsentlige benyttes til sommer- og weekendophold, samt for så vidt angår områder ved den dansk-tyske landgrænse at beslutte, at bestemte områder ikke skal være underlagt begrænsninger i åbningstiden.

Bestemmelsen giver endvidere industriministeren hjemmel til at fastsætte retningslinier for, hvem der skal forhandles med og for områdefrænsningen i øvrigt, ligesom ministeren herunder kan bestemme, at fritagelsen vedrørende sommerhusområder ikke skal gælde butikker, der tilsigter ikke blot at dække de lokale behov, men hvis væsentligste kundekreds kommer andetsteds fra. I medfør heraf er udstedt bekendtgørelse nr. 809 af 4. december 1986 om påtaleret m.v. efter lov om butikstid og cirkulære nr. 129 af 11. juni 1976 om §§ 5 og 6 i lov om butikstid.

Lovens § 6 giver kommunalbestyrelsen mulighed for at give tilladelse til udvidede butikstider i tre typer af tilfælde, nemlig ¹⁾ ved større trafikknudepunkter, lejrpladser, sygehuse og lignende institutioner, ²⁾ til butikker, der i særlig grad betjener turister, og som kun fører gaveartikler, antikviteter og lignende samt ³⁾ lejlighedsvis og tidsbegrænsede tilladelser i forbindelse med store turistbesøg, kongresser og lignende.

For så vidt angår den første kategori er der i modsætning til ved de to andre i loven opstillet et krav om, at der skal foreligge en ansøgning, medens kommunalbestyrelsens dispensationsbeføjelse i ingen af de tre kategorier er underlagt tidsmæssige begrænsninger. Der kan således meddeles tilladelse til at holde åbent døgnet rundt - også på søn- og helligdage.

Ved lovens § 7 er der tillagt de lokale politimestre, i København politidirektøren, beføjelse til at meddele udvidede butikstider for salg i forbindelse med omfattende festligheder og lignende, samt hvor særlige omstændigheder i øvrigt taler herfor.

Bestemmelsen i lovens § 8 om udstillinger, herunder udstillinger, der alene omfatter kunst eller kunsthåndværk er enslydende med 1970-lovens § 5.

Ankebestemmelser.

Kommunalbestyrelsernes afgørelser efter lovens §§ 5, 6 og § 8, stk. 2, kan af de organisationer, der ifølge bekendtgørelse nr. 809 af 4. december 1986 om påtaleret m.v. efter lov om butikstid, indbringes for Butikstids-Ankenævnet, jfr. lovens § 9 og forretningsorden af 11. juni 1976. Nævnet består af en formand, der skal være jurist, samt af 2 andre medlemmer, der skal være uafhængige af kommunale eller organisationsmæssige interesser.

I modsætning hertil kan afgørelser, der er truffet af politimestrene henholdsvis politidirektøren, indbringes for industriministeren efter de almindelige regler om rekurs af administrative afgørelser.

Straffebestemmelser.

Erhvervsdrivende, der overtræder lovens bestemmelser eller vilkår for tilladelse til udvidede butikstider, straffes med bøde, jfr. lovens § 10. I lighed med 1970-loven er der derimod ikke i den gældende lov hjemmel til at straffe kunderne.

Butikstidsloven er som 1970-loven undergivet betinget offentlig påtale, hvorefter kun de foreninger og organisationer, der er nævnt i bekendtgørelse nr. 809 af 4. december 1986 om påtaleret m.v. efter lov om butikstid, kan begære påtale for overtrædelse af loven.

2.3. Resumé af "Betænkning angående revision af lukkeloven (lov nr. 264 af 10. juni 1970) afgivet af Lukkelovskommissionen af 1970." (Betænkning 735/1975).

Ifølge Lukkelovskommissionens kommissorium havde denne til opgave at foretage en vurdering af de samfundsmæssige og erhvervsøkonomiske virkninger af de dagældende lukketidsbestemmelser vedrørende butikshandelen og at fremkomme med sådanne forslag til ændringer, som man på grundlag heraf måtte finde hensigtsmæssige.

Forbrugernes interesser.

Længden af den legale butikstid var i 1975 uændret siden 1946. Ved fastlæggelsen af butikstiden i 1946 var den almindelige ugentlige arbejdstid 48 timer, fordelt over ugens 6 hverdage. Fra slutningen af 50'erne blev arbejdstiden gradvist nedsat til de 40 timer, som den var indtil den 1. september 1986. Arbejdstiden er typisk placeret på ugens 5 første dage.

I perioden fra 1946 til 1974 blev en voksende del af kvinderne erhvervsaktive samtidig med, at butikkernes samlede antal blev formindsket.

Et andet markant træk i perioden var omlokaliseringen og udflytningen af befolkningen, idet 35% af befolkningen boede på landet i 1950, medens landbefolkningen i 1965 udgjorde 26%.

Indkøbsvaner og ønsker vedrørende butikstiderne.

Ifølge en i november 1972 gennemført interviewundersøgelse oplyste 85% af de adspurgte, der selv helt eller delvis foretog husstandens indkøb, at de ikke havde vanskeligheder i forbindelse med indkøb af almindelige dagligvarer og udvalgsvarer. 89% ønskede ingen ændringer i butikstiderne. Tilhængerne af den dagældende lukkelov anførte under drøftelserne, at der ikke var fremkommet argumenter for en liberalisering eller afskaffelse af lukkeloven.

Turisternes forhold.

Kommissionen gennemførte en undersøgelse af turisternes indstilling til de dagældende butikstidsbestemmelser for detailhandelen. Undersøgelsen var geografisk begrænset til Københavns-området.

Det fremgik af undersøgelsen, at turisterne i meget vid udstrækning foretog deres indkøb sidst på dagen og benyttede den lange fredag aften. For kort-tidsturisterne (under 2 dage på det besøgte sted) indskrænkedes indkøbsmulighederne meget på grund af butikstidsbestemmelserne. 20% af alle turister nåede ikke at købe ind i det ønskede omfang - især grupperejsende og forretningsfolk. 48% af gruppen substituerede dog ved indkøb i kiosker, på bænegaarde og på hoteller. 50% af de adspurgte turister var tilfredse med butikstiderne.

Butikkernes belastninger.

Kommissionen lod foretage en belastningsundersøgelse, hvis hovedresultat var, at der var en meget ujævn belastning af butiksnettet ugen igennem. Mellem 45 og 47% af ugens kunder kom mandag-torsdag kl. 16-17.30, fredag kl. 16-20 og lørdag kl. 8-14. I samme tidsrum, svarende til 27% af den ugentlige legale butikstid, opnåedes mellem 50 og 60% af ugens omsætning af alle varer. Fredag kl. 17-20, svarende til 5,3% af den ugentlige legale butikstid, tegnede sig for 6-13% af ugens kundetal og 10-17% af omsætningen af dagligvarer. Lørdagens andel (10,7% af butikstiden) var 11-18% af kundetallet og 22-24% af omsætningen af dagligvarer. Det blev i kommissionen fremført, at disse iagttagelser tydeligt viste behovet for en liberalisering af lukkelovsbestemmelserne, og at smidigere bestemmelser ville kunne bidrage til en mere jævn ud-

nyttelse af butikkernes kapacitet både i henseende til personale og til den investerede kapital.

Svenske erfaringer.

Den svenske lukkelov udløb ved årsskiftet 1971/72. Før udløbet var butikstiden på hverdage fra kl. 8 til kl. 20, og siden udløbet har butikstiden været fri.

Om søndagen skete der herefter kun inden for varehussektoren væsentlige ændringer i henseende til butikstiden, idet 32% af varehusene holdt åbent mere end 3 søndage om måneden i juni 1971. 8% af varehusene havde før lovens udløb dispensation til at holde åbent om søndagen.

Imidlertid sank antallet i løbet af 1973 til 12% i august for igen at stige til 20-21% i efterårsmånederne.

Ved betænkningens afgivelse lå tallet konstant på ca. 10%.

Hvad angik mindre fødevarebutikker, var der blandt disse forsvindende lille interesse for at holde åbent om søndagen. I fødevarebutikker med mere end 5 ansatte holdt omkring 15% åbent om søndagen. Der regnedes med, at mindre end 5% af det totale antal fødevarebutikker kontinuerligt holdt åbent om søndagen.

Der konstateredes dog store lokale variationer i dette mønster.

På hverdage gik 11% af varehusene over til at åbne kl. 9.30 i stedet for kl. 9. Denne tendens også gjorde sig gældende inden for møbelforretninger og herre- og damekonfektion. Der var endvidere en svag tendens til længere åbningstider mandage til torsdage for varehusenes vedkommende.

Det konkluderedes, at ændringerne i butikstiderne har været beskedne.

Kommissionen anførte, at hvis der havde været konstateret en større interesse hos forbrugerne for at ændre tiderne for deres indkøb, må det antages, at butikkerne i videre omfang, end tilfældet var, ville have søgt at drage økonomisk fordel deraf ved at forlænge butikstiderne. Forbrugernes strøm uden for de traditionelle butikstider er imidlertid udeblevet, når der alene bortses fra udviklingen for varehusene om søndagen. Kommissionen anfører i denne forbindelse, at der i den danske kommission på intet tidspunkt har været argumenteret for søndagsåbning.

Endelig anfører kommissionen, at hvis de svenske erfaringer kan overføres på danske forhold, skulle en ophævelse af lukkeloven her i landet ikke medføre radikale ændringer i de faktiske butikstider. Tilhængerne af lukkeloven kan heri se et argument for at bevare loven, idet de vil kunne henvise til, at denne formentlig ikke i noget videre omfang virker begrænsende på forbrugernes ønsker om deres tidsmæssige placering af indkøbene. På den anden side vil modstanderne af lukkeloven hævde, at denne dermed forekommer overflødig. Det bør imidlertid bemærkes, at der er ikke uvæsentlige forskelle mellem strukturen i den svenske og den danske detailhandel.

2.3.1. Butiksindehaverens interesser.

Arbejdsvilkår/trivsel.

Kommissionen lod gennemføre en interviewundersøgelse for at få belyst sammenhængen mellem en liberalisering af de dagældende butikstider og trivsel og arbejdsvilkår.

Undersøgelsen viste, at indehaverne af de undersøgte forretninger uden dispensation fra lukkeloven oftest var til stede i deres butik i hele butikstiden, som var 50-55 timer pr. uge, hvortil kom regnskabsarbejde i gennemsnitligt 5 timer pr. uge.

I butikkerne med dispensation fra loven var den ugentlige arbejdstid betydeligt højere. En del af disse forretninger var dog udprægede sæsonforretninger, der kun holdtes åbne en del af året. Forholdene varie-

rede fra branche til branche, idet særligt kolonialforretninger med dispensation og kiosker havde lang arbejdstid, medens tendensen til meget lang butikstid ikke var udpræget for udvalgswareforretningerne.

Indehavere uden dispensation havde næsten alle 6-dages arbejdsuge, medens flertallet af indehaverne med dispensation havde 7-dages arbejdsuge.

Ifølge undersøgelsen kunne der konstateres en sammenhæng mellem arbejdstidens længde og problemer hvad angik transport til og fra butikken, indkøb, madlavning, børnepasning, selskabelighed, underholdning, hobbies, familieliv og træthed. Indehavere med dispensation havde relativt større problemer end indehavere uden. Problemerne accentueredes i butikker, hvor ægtefællen arbejdede med.

58% af de adspurgte var negative over for en liberalisering af butikstidsbestemmelserne, medens 32% ønskede en liberalisering.

Rekrutteringsforhold.

Undersøgelsen viste videre, at 38% under ingen omstændigheder ville arbejde på andre tidspunkter end de daværende. De positive var hovedsageligt mænd i overordnede stillinger i større butikker samt en mindre gruppe af ugifte kvinder. Undersøgelsen indicerede, at lærlingetilgangen til butiksfaget kunne blive påvirket i negativ retning, idet fortrinsvis unge angav problemer i forbindelse med weekend- og aftenarbejde.

Det anføres, at det imidlertid er realistisk at regne med, at en stor del af dem, der vil blive beskæftiget på ubekvemme tider, er helt andre persongrupper, f.eks. studenter, pensionister m.v., og at disses trivselsproblemer vil være af en helt anden art.

I Sverige blev der ikke konstateret vanskeligheder med at rekrutere personale til de opgaver, der kunne bestrides af ufraglært arbejdskraft.

Hvad angår kvalificeret personale blev der dog konstateret visse vanskeligheder.

2.3.2. Redegørelse for de af kommissionen foretagne undersøgelser.

Indledning.

Lukkelovskommissionen gennemførte en række undersøgelser af forskellige forhold vedrørende butikstiden. Følgende resumé omfatter en kort beskrivelse af emnet for undersøgelserne, de anvendte metoder samt de væsentligste konklusioner. For så vidt angår eventuelle usikkerhedsfaktorer ved de anvendte undersøgelsesmetoder og vurderingen af undersøgelsesernes fortsatte anvendelighed må henvises til de af Informationsudvalget udarbejdede redegørelser, jfr. især bilag 10. Det må bemærkes, at undersøgelserne er gennemført på baggrund af den dagældende lovgivning, og at henvisninger vedrørende de forskellige undersøgelser gælder betænkning 735/1975, bind II.

Forbrugerrelationen I: Belastningsundersøgelser.

Institut for Center-Planlægning gennemførte i 1967 og 1968 en undersøgelse af butikkernes belastning i henseende til kundebesøg og omsætning i Rødovre og Kolding. Undersøgelsen er gennemført ved en blanding af forskellige registreringer (indkøbsbøger, kasseapparater og lignende) og interviews.

Hovedkonklusionen er, at belastningen af butiksnettet er meget ujævn med spidsbelastninger sidst på dagen, fredag aften og lørdag, og at denne tendens er den samme for både daglig- og udvalgswarebutikker, dog mest udtalt i udvalgswarebutikker. Undersøgelsen viser desuden, at erhvervsaktive, enlige såvel som gifte, har større indkøbshyppighed i spidsbelastningsperioderne end ikke-erhvervsaktive.

Forbrugerrelationen II: Forbrugernes ønsker.

Undersøgelsen er gennemført af Gallup Markedsanalyse A/S som led i firmaets omnibusinterview i november 1972.

Hovedkonklusionen er for dagligvareområdet, at 85% angiver ikke at have vanskeligheder i forbindelse med indkøb, mens 3-4% angiver at have vanskeligheder. Endelig har 12% svaret "ved ikke".

De tilsvarende procentsatser for udvalgsvarer er henholdsvis 83%, 2% og 15%.

Forbrugerrelationen III: Særligt om turister.

Interviewundersøgelsen, der blev planlagt af kommissionen i samarbejde med Danmarks Turistråd, gennemførtes i sommeren 1972 af AIM-Markedsanalyse. Undersøgelsens væsentligste resultater og konklusioner er, at 20% af turisterne ikke når at købe ind i det ønskede omfang, herunder 4%, der slet ikke når at købe ind, og at 5% må undlade andre aktiviteter for at foretage indkøb. Det fremgår endvidere, at ca. halvdelen af turisterne ønskede en udvidelse af den dagældende butikstid, primært aftenåbent hverdage, sekundært længere butikstid lørdag eftermiddag, mens en udvidet butikstid søndag ikke var interessant for turisterne.

Prisdannelse og omkostningsforløb i detailhandelsvirksomheder ved udvidet åbningstid.

Undersøgelsesrapporten er udarbejdet af amanuensis Jørgen Pedersen i samarbejde med professor dr.polit. Bjarke Fog på grundlag af indsamlet materiale og normtals- og/eller regnskabsundersøgelser fra forskellige organisationer. Formålet med undersøgelsen var at belyse konsekvenserne ved en forventet udvidelse af butikstiden med 10-16 timer ugentligt. Undersøgelsens væsentligste konklusion er, at en liberalisering af lukkeloven ikke vil få nogen prismæssig virkning på kort sigt. Forfatterne gør dog opmærksom på, at dette kun gælder "i det omfang undersøgelsens forudsætninger viser sig at holde stik".

Forfatterne anfører videre, at to modgående tendenser vil gøre sig gældende på lidt længere sigt. "Øgede lønninger på grund af ubekvemme arbejdstider vil trække i retning af højere omkostninger og eventuelt dermed højere priser. Bedre kapacitetsudnyttelse af dyre lokaleomkost-

ninger vil trække i modsat retning. Det kan være vanskeligt på forhånd at vurdere, hvilken af de to tendenser vil være stærkest. Såfremt der indtræder en strukturtilpasning, hvorved den samlede detailomsætning fordeles på færre butiksenheder end nu, øges sandsynligheden for, at den bedre kapacitetsudnyttelse kan tænkes at resultere i priser, der er lavere, end de ellers ville have været."

Repræsentanterne for De Danske Handelsforeningers Fælles-Organisation, DSK, Dansk Textil Union, HK og Håndværksrådet har afgivet en dissenterende udtalelse til undersøgelsen, hvori det bl.a. anføres, ".....at vurderingen i konklusionen synes os at være forfejlet, når det anføres, at undersøgelsen som helhed kunne tyde på, at udvidet butikstid skulle være neutral i forhold til prisniveauet - respektive måske endda føre til et reduceret prisniveau. Vi er af den modsatte opfattelse."

2.3.3. Detailhandelens struktur og udviklingslinier i Danmark og Sverige samt i nogle andre vesteuropæiske lande.

Redegørelsen er udarbejdet ved hjælp af statistisk materiale m.v., for Danmarks vedkommende især officiel statistik (erhvervstællinger etc.), Per Press "Supermarkeder 1973" samt dele af redegørelser fra Danmarks Erhvervsfond.

a. Danmark.

I perioden 1958-1969 faldt antallet af butikker med 4,6%, et moderat fald, dog med store forskelle fra branche til branche. I den efterfølgende periode fra 1969-1972 var faldet i butikstantallet imidlertid på 9,4%, altså et væsentligt større fald i løbet af en meget kortere periode.

Butikspersonalets antal steg i perioden 1958-1969 med 19%, også i de brancher, hvor antallet af butikker faldt i samme periode. Stigningen i personaleantallet varierede imidlertid fra ca. 1,3% i nærings- og nydel-

sesmiddelbranchen til knap 50% for møbler og transportmidler. I samme periode steg antallet af kvinder, beskæftiget i detailhandelen, kraftigere end antallet af mænd, idet stigningerne udgjorde henholdsvis ca 31% og ca. 12%. I den efterfølgende periode, 1969-1972, steg andelen af deltidsansatte fra 21,4% til 29,4% af det samlede antal butiksansatte, men det må bemærkes, at den samlede arbejdsstyrke i detailhandelen i denne periode faldt fra 198.600 til 186.200, et fald på ca. 6,3%.

Detailhandelens samlede omsætning steg i løbende priser med 8,9% p.a. fra 1967-1971. Omsætningen steg for alle hovedbranchers vedkommende, omend de enkelte branchers relative andel af omsætningen varierede i periodens løb. Således faldt nærings- og nydelsesmiddelbranchens omsætningsandel, mens denne var stigende for udvalgswarebrancherne, bortset fra tekstil- og beklædningsbranchen, hvor omsætningsandelen faldt fra 13,4% til 10,6%.

Korrigeret for prisudvikling og under hensyn til forbrugsomlægningen udgjorde den beregnede stigning i omsætning pr. butik og pr. beskæftiget fra 1958 til 1969 henholdsvis ca. 50% og ca. 20%.

Vedrørende butikkernes størrelse anføres i redegørelsen en række nøgletal, hvoraf bl.a. fremgår, at antallet af beskæftigede pr. butik steg fra 3,1 til 3,9 fra 1958 til 1969, mens antallet af indbyggere pr. butik i samme periode steg fra 75 til 85. I denne periode ændredes den relative fordeling af butikkerne efter antal ansatte, således at gruppen af butikker med 5-20 ansatte steg kraftigt fra 10,4% til 15,6%, mens andelen af de to øvrige kategorier, op til 2 ansatte og 3-4 ansatte, faldt fra henholdsvis 58,8 og 30,8 til henholdsvis 55% og 29,4%. Det må bemærkes, at stormagasinerne ikke er medregnede, da disse med et gennemsnit på 600 ansatte i 1969 var klart atypiske.

Antallet af supermarkeder steg kraftigt i perioden 1956-1973 fra 365 til 928 med en årlig tilvækst på mellem 50 og 121.

I den af redegørelsen omfattede periode var udviklingen kendetegnet ved en stadig større geografisk koncentration af omsætningen, med den konsekvens, at butikker i en række mindre bysamfund lukkedes. Lokal-forsyningen af befolkningen i sådanne landsbysamfund blev overtaget af detailhandelen i de nærmestliggende områdecetre i stationsbyerne. Samtidig begunstigede befolkningens øgede mobilitet etableringen af varehuse og lignende store butikker i en række købstadscentre, hvorved disse styrkedes, mens der indtrådte en afdæmpning af væksten inden for detailhandelen i en række større bymæssige bebyggelser og stationsbyer. Endelig bevirkede byplanlægningen, at etablering af detailhandel i større omfang end tidligere blev afhængig af det offentliges dispositioner.

b. Sverige.

I perioden fra 1963-1968 nedlagdes et stort antal butikker, svarende til næsten en fjerdedel af det samlede antal butikker i 1963, og det må bemærkes, at det reelle antal nedlagte butikker i perioden er større, idet nyetableringer fandt sted. Antallet af beskæftigede i detailhandelen faldt i samme tidsrum med ca. 10% til 363.000 personer. Samtidig øgedes butiksstørrelsen, hvilket bl.a. fremgår af, at antallet af ansatte pr. butik og antallet af indbyggere pr. butik i tidsrummet 1963-1968 steg fra henholdsvis 5,8 og 98 til henholdsvis 7,0 og 137, ligesom omsætningen pr. butik og pr. ansat steg.

Det må bemærkes, at den totale nedgang i antallet af butikker var særdeles forskellig fra branche til branche. Fra 1965-1970 steg antallet af varehuse således 28,4%, mens antallet af fødevarebutikker faldt 29,8% og nedgangen for øvrige brancher lå i intervallet 0,1% til 13,5%. Sammenlagt faldt antallet af fødevarebutikker i tresserne med 12.000, næsten alle små, mens ca. 1800 butikker blev etableret i perioden, næsten alle store selvbetjeningsbutikker.

Efter den svenske lukkelov blev ophævet fra 1. januar 1972 gennemførtes en række undersøgelser af virkningerne heraf. De væsentligste

konklusioner var, at omfanget af forlænget butikstid var relativt lille, og at butikker med forlænget åbningstid i al fald i fødevare- og varehussektoren havde større omsætningsfremgang og mindre fald i antallet af ansatte end andre butikker. Det pointeres dog, at der ikke nødvendigvis er nogen årsagssammenhæng, og at en sammenligning over 2 år udgør et spinkelt grundlag for sikre konklusioner.

- c. Detailhandelen i Sverige, Vesttyskland, Schweiz og Frankrig sammenholdt med Danmark.

Redegørelsen konkluderer bl.a., at der, trods variationer i de forskellige lande, dog tegner sig et fælles billede af butikshandelens struktur og udviklingslinier.

Således faldt det samlede antal butikker især i fødevarebranchen, idet specielt "familiebutikkerne" forsvandt. Samtidig voksede de enkelte butikkers størrelse, både med hensyn til omsætning, areal, antal beskæftigede og antal indbyggere pr. butik. Det var karakteristisk, at de nye større butikker alle i større eller mindre grad nyder godt af stordriftens fordele, hvilket ikke mindst gør sig gældende for fødevarebranchens supermarkeder. Det var desuden karakteristisk, at selvbetjening og anvendelsen af deltidsansatte vandt frem, og at den samlede beskæftigelse i detailhandelen var faldende. Endelig var dannelsen af egentlige og frivillige kæder ligeledes et fælles træk for disse lande.

Af sammenligningen fremgår desuden, at Danmark sammen med Frankrig måtte betegnes som et "småbutiksland", idet begge lande i 1970 havde lige så mange eller færre indbyggere pr. butik, som Sverige havde i 1955.

Nogle virkninger på trivsel og arbejdsvilkår for detailhandelens personale ved en liberalisering af lukkeloven.

Undersøgelsen, der er iværksat ved hjælp af ca. 250 interviewer, er udarbejdet af Institut for Organisation og Arbejdssociologi ved Handels-

højskolen i København, mens professor Torben Agersnap har udarbejdet undersøgelsesrapporten.

Undersøgelsen vedrørte dels vurderingen af og tilfredsheden med de i 1972/73 herskende forhold i butikshandelen, dels indehaveres og ansattes holdning til en eventuelt kommende ændring af butikstiderne. Følgende referat er især koncentreret om sidstnævnte del af undersøgelsen.

Undersøgelsen konkluderede bl.a., at de fleste indehavere ikke på eget initiativ agtede at ændre åbningstiderne, men at de forventede at blive tvungne hertil af konkurrenterne.

Det antages ligeledes generelt, at utraditionelle arbejdstider ville medføre rekrutteringsproblemer, idet der dog gøres opmærksom på mulighederne for eventuelt at beskæftige studerende, pensionister og lignende. I øvrigt konkluderes, at forholdene vil variere meget stærkt fra branche til branche, således at de største ændringer forventedes at finde sted i nærings- og nydelsesbranchen, hvor initiativet til ændringer af butikstiderne forventedes at stamme fra de store forretninger.

Redegørelsen omfatter ligeledes en undersøgelse af indehaveres og ansattes trivsel. Vedrørende indehavernes trivsel konkluderes, at den overvejende del af indehaverne og bestyrerne forventede nedsat trivsel efter en liberalisering af (den daværende) lukkelov, om ikke andet så på kort sigt.

For så vidt angår de ansatte er konklusionen, at en lille gruppe vil få forøget trivslen i det omfang, arbejdstidsændringer imødekommer denne gruppes ønsker. Det store flertal af de ansatte vil derimod modsætte sig at komme til at arbejde på de tider, som en udvidet butikstid vil give mulighed for. Denne gruppe (ca. 80%) ville, hedder det i rapporten, antagelig få en "kraftig trivselsnedgang, i hvert fald på kort sigt, med mindre eventuelle kompensationer kan modvirke trivselsnedgangen med hensyn til fritidens placering".

Dog tilføjes det, at "der på længere sigt kan forekomme en mulighed, der kan vende trivselsnedgangen til måske endog en total trivselsfremgang"; herved sigtes på ændringer i samfunds- og kønsrollemønstrene m.v.

I professor Torben Agersnaps vurdering af undersøgelsen pointeres det, at der nok er tale om en seriøst anlagt og gennemført undersøgelse, men der advares mod at drage for vidtgående slutninger fra undersøgelsens resultat, der i høj grad er baseret på hypotetiske spørgsmål. Torben Agersnap pointerer desuden, at nogle af konklusionerne ikke stemmer overens med erfaringer fra udlandet. Eksempelvis anfører han, at der ikke i Sverige har været rekrutteringsproblemer, ligesom de svenske erfaringer ikke tyder på, at en ledende butiks udvidelse af åbningstiden nødvendigvis medfører, at andre butikker i samme områder ligeledes udvider åbningstiden.

Dispensationspraksis.

Redegørelsen er udarbejdet af Lukkelovskommissionens sekretariat på grundlag af spørgeskemaer, udfyldt af kommunerne kvartalsvist i perioden 20. juli 1970 til 30. september 1972.

Redegørelsen vil ikke blive refereret, da denne dispensationspraksis er snævert knyttet til den dagældende lovgivning, der senere er blevet væsentligt ændret på bl.a. dette område.

Oversigt over den retlige regulering af butikstider i nogle fremmede lande.

Oversigten er udarbejdet af Lukkelovskommissionens sekretariat på grundlag af oplysninger indhentet gennem ambassaderne i de pågældende lande.

Europa.

a. Belgien.

Lukkeloven af 1. marts 1974 indførte følgende ordning: Åbningstid mellem kl. 5 og kl. 20 alle ugens dage, bortset fra fredage eller dagen før en helligdag. Disse dage kan der holdes åbent mellem kl. 5 og kl. 21. Loven, der omfatter alle butikstyper, bortset fra salg af tobak, blomster og aviser, gælder ikke for turistcentre m.v., ligesom der findes dispensationsmuligheder på såvel centralt som lokalt plan.

b. England.

Butikstiden reguleres ved en lov af 1950, hvorefter al detailhandel skal ophøre senest kl. 18, en af hverdagene - normalt lørdagen - dog kl. 21. En dag om ugen efter den handlendes eget valg skal dog lukkes allerede kl. 13, hvilket dog ikke gælder salg af visse fødevarer. Søndag skal alle butikstyper med undtagelse af brødudsalg m.v. holde lukket. Disse tidsrammer kan ændres lokalt.

c. Finland.

Pr. 1. august 1969 indførtes en ny butikstidslov, der gav mulighed for stærkt udvidede åbningstider. Loven fastsætter følgende maksimale åbningstider: Hverdage kl. 8-20, lørdage samt dagen før helligdage kl. 8-18. Søn- og helligdage skal der holdes lukket, bortset fra blomsterbutikker, der kan holde åbent fra kl. 8-18. Loven omfatter ikke apoteker, udsalg i trafikknudepunkter for udenrigstrafik, kiosker samt benzin- og servicestationer. Der findes meget begrænsede dispensationsmuligheder, der administreres centralt.

Indførelsen af den nye butikstidslov medførte kun begrænsede ændringer i eller forlængelser af de faktiske åbningstider, ligesom loven kun medførte en beskeden stigning på ca. 1,5% flere heltidsansatte i detailhandelen. Derimod steg antallet af deltidsbeskæftigede i varehuse med næsten 40%.

d. Frankrig.

Butikstiderne reguleres kun indirekte ved lovgivning om arbejdstider og ugentlig fritid. Denne lovgivning medfører, at de ansatte skal have en ugentlig fridag, principielt søndag, og at arbejdstiden på maksimalt 40 timer fordeles over 5-6 dage. Placeringen af den ugentlige fridag reguleres ofte ved aftaler eller eventuelt ved administrative regler, udstedt af præfekterne.

e. Holland.

Forretningslukkeloven af 1951 omfatter alle butikstyper, herunder også apoteker, kiosker m.v. Loven indfører søndagslukning samt åbningstider inden for intervallet fra kl. 5-18 de øvrige dage, idet der dog i tilknytning til visse helligdage kan holdes åbent til kl. 21. På hverdage kan regeringen tillade åbning til kl. 19, mens kommunerne kan tillade åbning til kl. 22 én hverdag om ugen. Denne hjemmel anvendes i vid udstrækning. Kommunerne har ligeledes muligheder for i et vist omfang at dispensere fra de almindelige butikstider, ligesom en ugentlig halvdagslukning kan fastsættes, hvilket i stort omfang er sket.

f. Irland.

Den irske lukkelov bemyndiger industriministeren til at fastsætte lukketiden, dog tidligst til kl. 18. Denne hjemmel er dog kun i meget beskedent omfang udnyttet, idet der kun er udstedt "orders" omfattende 1700 butikker af i alt 27.500. Der kan holdes åbent søndage, hvilket dog ikke sker i praksis, og loven fastsætter, at der en hverdag ugentligt efter de handlendes eget valg lukkes senest kl. 13. De almindelige åbningstider er fra kl. 9-18 med en hel eller halv ugentlig lukkedag onsdag eller torsdag.

g. Italien.

Ved lov af 28. juni 1971 er indført en ordning, hvorefter butikstiderne fastsættes af regionerne inden for lovens almindelige rammer efter ikke-bindende høring af faglige organisationer. Der skal holdes lukket søndage, idet brødudsalg dog kan holde åben søndag formiddag. Regio-

neme fastsætter en ugentlig halvdagslukning, der skal være ens for hver enkelt butikskategori. Herudover gælder, at den ugentlige åbnings-tid skal være på i alt 44 timer, idet der dog er mulighed for at dispensere herfra for turistområder m.v.

h. Norge.

I henhold til lukkeloven af 1913 fastsættes lukketidsbestemmelser af kommunalbestyrelserne, idet fastlæggelsen af sådanne regler dog er fakultativ i landkommuner. Sådanne kommunale vedtægter er ikke begrænsede af legale regler, idet reglerne dog skal være ens for alle handlende inden for samme branche. De typiske vedtægter tillader butisktider fra kl. 8-18 hverdage. Loven indeholder visse begrænsede dispensationsmuligheder.

i. Schweiz.

Føderal lovgivning fastsætter blot, at butiksansatte skal have 11/2 ugentlig fridag, og at den hele fridag om muligt skal placeres søndage. I øvrigt fastsættes regler om butikstid lokalt, enten ved kantonale eller ved kommunale regler.

j. Vesttyskland.

En forbundslov af 1956 foreskriver, at samtlige detailudsalgssteder skal holde lukket søn- og helligdage og fra kl. 18.30 til kl. 7 på hverdage og lørdage skal lukkes kl. 14, idet der dog den første lørdag i måneden kan holdes åbent til kl. 18. For apoteker, kiosker og benzinstationer m.v. gælder særregler. Særregler tillader ligeledes visse butikstyper begrænset søndagsåbning, ligesom specielle åbningstider kan fastsættes for turistområder.

k. Østrig.

For alle butikstyper gælder, at der på hverdage bortset fra torsdage skal lukkes fra kl. 18-7.30, idet levnedsmiddelforretninger dog kun skal lukke mellem kl. 18.30 og 6.30. Torsdagen skal lukkes fra kl. 13. De lokale myndigheder kan dog fastsætte, at den halve dag skal placeres

onsdag eller lørdag, og/eller at lukning skal ske i tidsrummet fra kl. 12-15. Der kan ligeledes lokalt indføres ændringer i den almindelige lukketid, dog højst med 1 time til hver side eller højst 2 timers afbrydelse af butikstiden. Endelig kan der lokalt indføres særregler i grænseområder, for campingpladser og ligende samt i forbindelse med festspil m.v.

1. USA

Der findes ingen føderal lovgivning, hvorimod der på delstatsniveau og især kommunalt er indført regler om butikstiderne. Der gives derfor ingen generelle oplysninger om åbningstiderne, bortset fra, at tendensen går mod udvidet åbningstid, herunder også søndagsåbning. Åbningstiderne kan på grund af monopollovgivningen ikke reguleres ved aftaler.

m. Canada.

Af føderal lovgivning findes kun regler om åbningstiderne søndage, idet alle øvrige bestemmelser om åbningstiderne fastsættes af provinserne og især kommunerne. Der er derfor ingen generelle oplysninger om de canadiske åbningstider i redegørelsen.

Særligt om Sverige.

Redegørelsen er udarbejdet af formandsskabet og sekretariatet for Lukkelovskommissionen på grundlag af dels svenske undersøgelser (navnlig fra Handels Utredningsinstitut), dels indtryk fra studierejser til Sverige i august-september 1973.

Den svenske lukkelov, der tillod normal butikstid fra kl. 8-20 hverdage, blev ophævet med virkning fra den 1. januar 1972. Afførstidsnåmnden afgav den 30. maj 1975 en samlet vurdering af udviklingen efter lukkelovens ophævelse for perioden 1972-1974. De væsentligste konklusioner heri er, at antallet af butikker med åbning efter kl. 20 er uændret, og at antallet af butikker, der holder åbent søndage ikke er mærkbar øget. Dog er antallet af varehuse, der holder åbent 3 eller flere søndage

om måneden steget fra 7% i november 1971 til ca. 16-20% med sæsonmæssige variationer.

Prisniveauet er ikke blevet påvirket i uheldig retning, ligesom der ej heller er konstateret påvirkninger af butiksstrukturen. Det er dog konstateret, at de fast heltidsansatte, hvis andel af det samlede personale har været konstant over perioden, står for en mindre andel af det samlede antal arbejdstimer, en mindre andel af overarbejdstimer samt en mindre andel af timerne på ubekvem tid end før lukkelovens ophævelse, idet sådant arbejde er overtaget af løst ansatte.

3. Udvalgets overvejelser om butikstid

3.1. Indledning.

På Åbningstidsudvalgets 2. møde, afholdt den 19. september 1986, blev det som ovenfor anført besluttet at nedsætte et Butikstidsudvalg.

3.2. Udvalgets arbejde og arbejdsform.

Butikstidsudvalget har afholdt 10 møder. Arbejdet i udvalget har formet sig som dels en indledende principiel drøftelse af forholdene i butikssektoren, dels diskussioner af tilvejebragt materiale og endelig drøftelser af udformningen af en ny lovgivning om butikkernes åbningstider.

3.3. Udvalgets beslutningsgrundlag.

Udvalget har som nævnt bl.a. haft til opgave at foretage en bedømmelse af forbrugernes behov og indkøbsadfærd og at fremkomme med sådanne forslag til mere fleksible åbningstider, som udvalget måtte finde hensigtsmæssige.

Som nævnt i kommissoriet var det forudsat, at udvalget i første række foretog sine vurderinger på basis af allerede foreliggende materiale, der belyser problemstillingerne, men samtidig at udvalget ikke var afskåret fra at tage initiativ til undersøgelse, der skønnedes nødvendige for tilvejebringelse af et tilstrækkeligt beslutningsgrundlag.

I overensstemmelse hermed har udvalget ladet gennemføre tre større og mindre undersøgelser af forhold af væsentlig betydning for opfyldelsen af kommissoriet, ligesom udvalget har indhentet oplysninger fra organisationer, foreninger og offentlige institutioner. Udvalgets arbejde og diskussioner har dog i vidt omfang taget udgangspunkt i allerede foreliggende materiale.

De forhold, der er undersøgt, er beskrevet nedenfor.

3.3.1. Strukturudviklingen i dansk detailhandel.

Som følge af et konstateret behov i udvalget for at foretage en vis opdatering af det foreliggende materiale gav udvalget Institut for Center-Planlægning i opdrag at gennemføre en undersøgelse af detailhandelens struktur i Danmark inden for de seneste 10 år.

Tuborg-Fondet har skænket kr. 25.000 til undersøgelsens gennemførelse.

Af tidsmæssige årsager ønskedes undersøgelsen om strukturudviklingen i detailhandelen udformet som en kortfattet og principiel redegørelse baseret i så vid udstrækning som muligt på allerede foreliggende datamateriale.

De forhold, som udvalget ønskede belyst var følgende:

Forskydninger mellem forskellige butikstyper.

Ændringer i butikkernes størrelsesfordeling.

Koncentration inden for detailhandelen.

Detailhandelens regionale fordeling.

Ændringer i den vertikale struktur.

Det blev af udvalget over for Institut for Center-Planlægning påpeget, at instituttet ikke skulle foretage vurderinger af undersøgelsens resultater, hvorfor rapporten har karakter af en fremlægning af tabeller, hvortil der kun er knyttet kommentarer for at give nødvendige oplysninger om datamaterialet og for at belyse forhold, der skal tages i betragtning ved fortolkningen af tabellerne.

Rapporten, der er afleveret til udvalget i maj 1987, er optrykt som bilag 1 til betænkningen.

Butikkernes antal og omsætning.

Der er ikke siden detailhandelstællingen, som Danmarks Statistik gennemførte i 1969, foretaget en omfattende undersøgelse af detailhandelen.

Af det af ICP udarbejdede materiale fremgår, at antallet af registrerede butiksenheder i den samlede dagligvaresektor i 1976 udgjorde 24.748, medens der i 1984 var 16.698 heraf.

De tilsvarende tal for tekstil- og beklædningssektoren er henholdsvis 6.859 og 6.664.

I modsætning til disse to sektorer viste udvalgvaresektoren en svag stigning, nemlig fra 12.888 registrerede enheder i 1976 til 13.537 i 1984.

Om omsætningsudviklingen fremgår det af rapporten, at supermarkeder og varehuse, hvoraf der i 1976 var 1.047 registrerede enheder i dette år, havde en markedsandel af den samlede kolonialsektor på 52%, medens de tilsvarende tal for 1986 var 1.137 registrerede enheder med en markedsandel på 55%.

Selvbetjeningsbutikker derimod udviste et fald i samme tidsrum fra 2.117 og en markedsandel på 18% i 1976 til 1.350 i 1986 og en markedsandel på 8%.

Discountbutikker er inden for kolonialsektoren ikke registreret før 1980, da der var 32 heraf, og antallet af disse er støt stigende indtil 1986 (seneste år, hvorfra der foreligger data) med et registreret antal på 285.

Omsætningsudviklingen fordelt på hovedbrancher.

Omsætningsudviklingen fordelt på hovedbrancher fra 1976 til 1984 i årets priser ekskl. moms viser, at den samlede udvikling i perioden steg fra 77.342 mio. kr. til 145.294 mio. kr.

Størst procentuel stigning udviste kolonialsektoren med 44,9% og mindst møbler m.v. med 6,7%.

Omsætningsfordelingen på specialbrancher inden for dagligvaresektoren fra 1976 til 1984 viser størst stigning for så vidt angår supermarkeder og varehuse, nemlig en omsætningsfremgang i årets priser ekskl. moms fra henholdsvis 16.355 mio. kr. og 1.141 mio. kr. til 41.301 mio. kr. og 9.557 mio. kr., medens på den anden side mejeri- og brøddudsalg viser et fald fra 792 mio. kr. til 522 mio. kr.

De øvrige specialbrancher udviser alle jævne stigninger.

Butikkernes størrelsesfordeling.

Endvidere indeholder undersøgelsen en oversigt over udviklingen i butikkernes størrelsesfordeling målt på omsætningen fra 1976 til 1984.

Der har fra 1976 til 1984 været en klar forskydning mod supermarkeder og varehuse, der i kraft af brancheglidningen er blevet stadig større.

I de rene branchebutikker er omsætningens fordeling på butikker af forskellig størrelse nogenlunde den samme ved periodens slutning som ved dens begyndelse. Det må imidlertid erindres, at der for stort set alle brancher kan noteres et betydeligt fald i butiksantallet.

Udviklingen i salgsarealet.

En opgørelse over salgsarealet i selvbetjeningsbutikker i kolonialsektoren viser, at denne kategori butikker generelt er blevet større, idet der i 1979 var 2.250 butikker med et salgsareal på under 100 m², medens der i 1986 var 1.050 heraf. I samme periode øges antallet af butikker med et salgsareal på mellem 100 m² og 399 m² med 300, nemlig fra 2.700 til 3.000. Forholdsmæssigt steg kategorien 1.000 m² til 2.499 m² mest, nemlig fra 87 til 183, medens antallet af butikker med salgsareal på 2.500 m² og derover øgedes fra 24 til 42 i samme periode.

Udviklingen i antallet af beskæftigede i detailhandelen fra 1980 til 1984 viser et fald fra 218.980 til 207.703, størst inden for dagligvaresektoren, nemlig fra i 1981 82.934 til i 1984 77.538 beskæftigede.

Integration.

Ved integration forstås enhver form for nært samarbejde mellem forskellige firmaer. Der sondres mellem horisontal integration, der betegner samarbejde mellem virksomheder på samme niveau i varekæden, f.eks. mellem forskellige detailbutikker. Såvel egentlige kæder, frivillige kæder som indkøbsforeninger udgør former for integration, og vertikal integration, der betegner samarbejde mellem firmaer på forskelligt niveau, f.eks. mellem en leverandør og detailbutikker.

For begge former har der været en kraftig tendens mod stigende integration. I rapporten er dette nøjere påpeget for horisontal integration. Det fremgår således, at inden for kolonialbranchen er der kun få uafhængige købmænd tilbage, idet deres markedsandel er faldet fra 3% til 1%.

Egentlige kæder har i samme periode øget deres andel fra 20% til 27%, medens Kooperationens andel er uændret (31%).

Indkøbsforeningers markedsandel er steget fra 15% til 21%, medens grossistledede indkøbskæder har oplevet et fald fra 26% til 18%. Inden for de enkelte udvalgsbrancher er udviklingen forskellig. Inden for nogle brancher spiller egentlig integration en underordnet rolle. Men tendensen går mod integration, og i flere brancher er den langt fremskreden. Som eksempel kan nævnes skotøj, der er præget af to frivillige kæder. Endnu mere udpræget er isenkrambranchen, hvor sammenslutningen af to frivillige kæder har medført, at branchen er helt domineret af denne sammensluttede kæde.

Omsætningens fordeling på udvalgte delområder.

Endvidere er i rapporten belyst omsætningens fordeling på delområder i byer/kommuner af forskellig størrelse ved udvalgte eksempler. Som eksempler er valgt Odense, Vejle, Varde, Ringe og Bjergsted.

For så vidt angår Odense Centrum og Odense by i øvrigt fremgår det, at omsætningsfordelingen i perioden 1977 til 1984 er faldet for bykerne og steget tilsvarende for Odense by i øvrigt. Denne tendens gør sig gældende for såvel dagligvarer, tekstil og beklædning som for øvrige udvalgsvarer.

Hvad angår Vejle byerne og Vejle by i øvrigt er omsætningsfordelingen i perioden 1979 til 1984 derimod stabil - for så vidt angår dagligvareandelen i bykernen steg denne fra 49% til 50%, medens den i Vejle by i øvrigt var uændret 47%. Tekstil og beklædning i bykernen faldt fra 93% til 92%, medens den i Vejle by i øvrigt steg fra 4% til 6%. Gruppen "øvrige udvalgsvarer" i Vejle byerne faldt fra 65% til 64%, hvorimod den for gruppen i Vejle by i øvrigt steg fra 31% til 33%.

I lighed med dette viser antallet af dagligvarebutikker i Vejle kommune fordelt på bykernen, Vejle by i øvrigt og resten af Vejle kommune ikke store udsving i perioden 1979 til 1985.

Med hensyn til omsætningsfordelingen i Varde kommune mellem bykerne og Varde by i øvrigt, fordelt på dagligvaresektoren, tekstil og beklædning samt øvrige udvalgsvarer mellem 1978 og 1985, udviser grupperne dagligvarer samt tekstil og beklædning ikke markante udsving i perioden. Øvrige udvalgsvarer faldt derimod fra 74% til 63%.

Hvad angår Varde by i øvrigt steg omsætningsandelen for dagligvarer fra 41% til 46%, tekstil og beklædning steg fra 14% til 15%. Størst udsving viste gruppen "øvrige udvalgsvarer", der steg fra 26% til 37%.

For Bjergsted Kommune er vist fordelingen for dagligvarer på Svebølle by og Bjergsted Kommune i øvrigt i perioden 1979 til 1985. For Svebølle by steg denne fra 20% til 27%, medens den for Bjergsted Kommune i øvrigt faldt fra 80% til 73%.

Om brancheglidning er det oplyst, at tendensen til, at nogle brancher optager andre branchers sortiment i deres, har i mange år været stærk især inden for kolonialektoren.

Franchising.

Franchising berøres ligeledes i rapporten, og det anslås, at 30-40 butikker inden for tekstil og beklædningssektoren er tilknyttet et franchisingssystem. I de øvrige udvalgsbrancher skønnes franchising at omfatte ca. 100 butikker, hovedsageligt indenfor farve/tapet og optik.

Om definitionen på franchising henvises til EF-Kommissionens forslag til forordning nr. 87/C229/03.

Postordresalg.

Om postordre findes ingen statistik, men det skønnes i rapporten, at 2-3% af den samlede udvalgswareomsætning formidles gennem postordre. For så vidt angår dagligvaresektoren anslås det, at postordreomsætningen udgør mindre end 1% af den totale detailomsætning.

Udenlandske kapitalinteresser.

Endvidere omtales omsætningsandelen for de butikker, som drives af udenlandske kapitalinteresser. Den største udenlandske indflydelse findes i tekstil- og beklædningssektoren, hvor andelen af totalomsætningen udgør 2,5%.

Sortimentsbutikker.

Om sortimentsbutikkerne foreligger ingen officiel statistik, ligesom intet materiale er tilgængeligt om kiosker på servicestationer, men i rapporten skønnes, at omsætningen med dagligvarer på servicestationer i 1986 udgjorde ca. 4 mia. kr. inkl. moms, og instituttet skønner, at denne omsætning har været meget stærkt stigende de seneste 5-6 år. Instituttet refererer Danske Kioskers Centralforening for den vurdering, at der i dag findes 2.000-2.500 butikker, der kan betegnes som kiosker, og at disse i 1986 omsatte for 7-8 mia. kr. inkl. moms. Når hertil læg-

ges omsætningen i DSB-kiosker, skønner Institut for Center-Planlægning, at der totalt har været en omsætning på de forskellige typer af kiosker i 1986 på 12-13 mia. kr. inkl. moms.

Koncentrationstendenser.

Koncentrationstendenserne i detailhandelen, dels i form af etablering og udbygning af de egentlige kæder dels ved samarbejde mellem detailhandlere i frivillige kæder og indkøbsforeninger, har ifølge rapporten i de senere år været stærke, således at væsentlige grupperinger inden for detailhandelen har opnået et væsentligt større indkøbsvolumen og derved har styrket deres position over for leverandørerne. Særlig markant har udviklingen været i kolonialektoren, hvor fem grupper nu har 90% af den totale detailomsætning.

3.3.2. Grove prognoser for antallet af butikker i 1995.

Som bilag 2 er optrykt Institut for Center-Planlægnings rapport af september 1987 om grove prognoser for antallet af butikker i 1995.

De prognoser, der er indeholdt i rapporten har karakter af umiddelbare skøn på grundlag af instituttets generelle erfaringer. Prognoseerne har endvidere som forudsætning, at forbruget af varer, som normalt omsættes gennem detailhandelen, vil være uændret frem til 1990 og derefter vil være let stigende frem til 1995.

Det forudsættes desuden,

- at den nedsatte arbejdstid generelt vil give forbrugerne bedre indkøbsmuligheder,

- at de seneste års tendens til, at forbrugerne vil søge mod de større butikker og butikskoncentrationer, vil fortsætte i prognoseperioden,

- at der inden for detailhandelen i udvalgs varebrancherne vil være en forstærket tendens til kædedannelse både i egentlige kæder og i frivillige kæder/indkøbsforeninger,

at generationsskifteproblemer vil gøre sig gældende i de fleste brancher,

at huslejestigninger kan fremskynde lukningen af butikker, at en liberalisering af butikstidsloven kan give stordriftsfordele for store butikker på grund af den større fleksibilitet på personalesiden,

at der vil blive en tendens til forskydning af åbningstiden, og at de store dagligvareenheder i større omfang vil søge at indpasse standardiserede udvalgsvarer i sortimentet.

Det bemærkes endvidere, at amtskommunerne i 1987 har fået udvidede beføjelser med hensyn til planlægningen af centerstrukturen.

I rapporten er opstillet en prognose for antallet af dagligvarebutikker i 1995 dels ved en uændret regulering af butikstiden dels ved en fuld liberalisering, hvor åbningstiden gives fri. Endvidere er til sammenligning anført antallet af butikker i 1986.

Af supermarkeder, varehuse og lavprisvarehuse, hvoraf der i 1986 var 1.150, skønnes der i 1995 såvel ved uændret regulering som ved fuld liberalisering at ville være 1.200. Heller ikke for så vidt angår discountbutikker skønnes det at ville medføre ændringer i antallet at liberalisere loven, idet prognosen forudser, at der i 1995 vil være 325 af disse såvel ved uændret lov om ved fuld liberalisering. Til sammenligning var der i 1986 250 discountbutikker.

Gruppen minimarkeder og gruppen selvbetjente og diskbetjente kolonialbutikker, hvoraf der i 1986 var henholdsvis 2.200 og 2.900, vil derimod ifølge prognosen blive influeret af en frigivelse af åbningstiden. Prognosen skønner således, at der ved uændret lovgivning vil være henholdsvis 1.800 og 1.400, medens en fuld liberalisering vil bevirke et fald i forhold hertil til 1.600-1.700 minimarkeder og 1.100-1.200 selvbetjente og diskbetjente kolonialbutikker.

En fuld liberalisering vil have størst indvirkning på kiosksektoren. I 1986 var der 4.000 kiosker, og i prognosen anslås, at der ved uændret butikstidslovgivning vil være 3.300 af disse. En fuld liberalisering derimod vil medføre, at antallet i 1995 vil være faldet til mellem 2.600 og 2.800.

Om det samlede antal af butikker fastslås det, at der i 1986 var 18.355. Ved uændret lovgivning vil der i 1995 være 13.525, hvor en fuld liberalisering vil medføre, at der bliver mellem 12.125 og 12.825.

Som udvalgt eksempel er der endvidere i prognosen indeholdt et skøn over udviklingen i tekstil- og beklædningssektoren.

Det anføres, at forbrugerne i almindelighed ved køb af disse varer vil stille krav om et stort og varieret vare- og butiksudbud samtidig med, at de vil være villige til at tilbagelægge en større afstand for at nå dette udbud. Det kan således forventes, at en øget åbningstid vil bevirke, at forbrugerne i større omfang søger mod de større butikskoncentrationer.

I 1984 var der 5.915 butikker inden for sektoren og det skønnes, at der i 1995 ved uændret lovgivning vil være 4.900. En fuld liberalisering vil bevirke, at antallet falder til mellem 4.600 og 4.700.

De øvrige udvalgsvarerbrancher er ligeledes beskrevet, idet de er delt op i to grupper, nemlig på den ene side farve/tapet/isenkram/cykler/radio-/TV og på den anden øvrige brancher. I 1984 var der i grupperne henholdsvis 3.275 butikker og 7.105, og det skønnes, at de to grupper ved uændret butikstidsregulering vil være på 2.900 og 6.400 ved fuld liberalisering vil antallet af butikker i den første gruppe være på mellem 2.600 og 2.700. For gruppen øvrige brancher skønnes antallet at ville blive 6.200-6.300.

3.3.3. Undersøgelse af forbrugernes holdning til alternative åbningstider.

Informationsudvalget udarbejdede i maj 1987 en redegørelse for eksisterende undersøgelser af forbrugernes holdning til alternative åbningstider.

Undersøgelsesmetoder.

- a. Det er vigtigt at skaffe klarhed over, hvorvidt forbrugerne har behov for at kunne foretage indkøb, besøge bankforretninger, komme i offentlige kontorer o.s.v. på andre tidspunkter end de nu gældende. Problemet er i sig selv diffust, da begrebet behov ikke er klart og entydigt defineret.

En fremgangsmåde, der hyppigt er blevet benyttet, er udspørgning af forbrugere. Dette kan ske på forskellig vis:

Systematisk forbrugerinterviews efter et fast spørgeskema og under iagttagelse af normale regler for repræsentativ udspørgen. Interviewene kan ske telefonisk eller på bopæl.

Udfyldning af spørgeskemaer. Alt efter fremgangsmåde vil svarprocenten variere.

- b. Spørgsmålene kan have forskelligt sigte.

At belyse forbrugernes faktiske handlinger, f.eks. hvornår de køber ind, hvornår de går på posthuset o.s.v.

At belyse deres holdning, f.eks. om de er utilfreds med eksisterende åbningstider og lignende.

At belyse deres ønsker, f.eks. hvornår de gerne så, at butikkerne havde åbent.

At belyse, hvad de ville gøre i tænkte situationer, f.eks. hvis butikker var åbne lørdag eftermiddag, ville de da købe ind på dette tidspunkt?.

- c. I det følgende er der ikke behandlet andre undersøgelsesemner, f.eks. de ansattes holdninger. Dette kunne gøres efter samme principper.

Eksisterende materiale.

De undersøgelser, der er foretaget inden for de sidste 10 år, og som udvalget har kendskab til, er følgende:

- A. Vilstrup-instituttet har (1986) gennemført en opinionsundersøgelse for DOD (Dansk Organisation af Detailhandelskæder).
- B. A.I.M. har (1984-85) i samarbejde med Berlingske Tidende foretaget en undersøgelse af forbrugernes adfærd i hovedstadsområdet. "Forbruger 85" Undersøgelsen behandler dog kun i ringe grad åbnings-
tidsproblematikken.
- C. Observa har gennemført flere opinionsundersøgelser i samarbejde med Jyllandsposten (1984 og 1985).
- D. Delundersøgelser er gennemført som led i større undersøgelser. Navnlig skal nævnes AKF's undersøgelse ved Leif Jacobsen (1985), hvori der er foretaget visse udspørgninger om borgerne og åbningstiderne.
- E. I en undersøgelse fra Arkitektskolen i Århus (Bente Egebæk Andersen: Nærbutikkerne - dem kan vi ikke undvære) er der indhentet udtalelser fra enkelte beboere i udvalgte bebyggelser i Århus. Heri forekommer udsagn om deres holdning til åbningstidsproblematikken.
- F. Det vides, at der derudover rundt om i landet er lavet en del lokale undersøgelser, f.eks. af handelsstandsforeninger, husmoderfor-

eninger og lignende. Samtlige disse må betegnes som næsten værdiløse.

- G. Ud over de nævnte undersøgelser vil det være rimeligt tillige at anføre den af Gallup i 1972 for den tidligere lukkelovskommission gennemførte undersøgelse. Når den selv efter 15 års forløb kan have en vis interesse, er det dels fordi den er mere udførlig og detaljeret end nogen af de ovennævnte undersøgelser, og dels fordi der ikke foreligger sikre vidnesbyrd om, at forbrugernes indstilling har ændret sig mærkbart siden da.

Materialets værdi.

- a. Svar på spørgsmål om, **hvad** forbrugerne faktisk gør, har en relativ høj grad af pålidelighed. Misvisende svar vil dog forekomme.
- b. Udspørgninger om **holdninger** er noget mere tvivlsomme, men kan dog tillægges en begrænset værdi. Dette gælder udsagn om, hvorvidt man er tilfreds med eksisterende åbningstider, om man har konkrete problemer, hvori de består. Man kan herved opnå en fornemmelse af, hvor udbredt utilfredsheden er, navnlig hvilke kategorier af forbrugere det er, der har problemer.
- c. Svar på spørgsmål om, **hvorfor** forbrugerne handler, som de gør, må karakteriseres som tvivlsomme. Eksempelvis kan nævnes fra undersøgelse B om forbrugernes valg af indkøbssted. Den faktor, der opnår førstepladsen er "varer af god kvalitet", medens f.eks. prisniveauet kommer på 6.pladsen. Det er en almindelig erfaring ved den type undersøgelser, at de udspurgte svarer, hvad de "bør" svare, og at kvalitet næsten altid nævnes først. Men det vil ikke være forsvarligt at bygge herpå.
- d. Størst skepsis må næres over for hypotetiske spørgsmål af typen, hvad vil De gøre, **hvis**. . . .Eksempelvis må et spørgsmål som "Hvis Deres lokale forretning havde åbent efter kl. 17.30 på hverdage og

lørdag efter kl. 14, tror De så, De oftere end nu ville handle lokalt?" Dette spørgsmål er næsten værdiløst.

- e. Heller ikke spørgsmål om, hvad man **ønsker** kan tages højtideligt. Eksempelvis: "Ville De ønske, at fødevarebutikkerne havde åbent i aften timerne?" Det er så nemt blot at svare ja, da det jo ikke koster forbrugerne noget. Selvfølgelig kan man opfatte ja-svarene som en overgrænse for, hvor mange der virkelig har et udtrykt ønske herom, men at konkludere, at "så og så stor en procent af forbrugerne ønsker andre åbningstider" vil være farligt.

- f. Ovenstående indebærer ikke, at undersøgelserne kan negligeres. De er blot behæftet med så stor usikkerhed, at man skal være varsom med at drage håndfaste slutninger alene på grundlag af dette materiale.

Den bedste brug af materialet vil være at foretage sammenligninger, f.eks. når præcis samme spørgsmål er stillet med års mellemrum, til forskellige forbrugergrupper, i forskellige geografiske områder og lignende.

Vanskeligere er en sammenligning mellem flere undersøgelser, der ikke er samtidige i tid, og hvor spørgsmålene ikke er formuleret ens. Man kan da ikke med sikkerhed vide, om forskelle i svarresultater skyldes, at spørgsmålene er formuleret forskelligt, eller at indstillingen har forandret sig med tiden.

Med disse forbehold skal det forsøges i hvilken udstrækning det er muligt at drage slutninger fra det tilgængelige materiale.

Mulige konklusioner.

- A. Generelt behov for ændrede åbningstider.

- a. Muligheden for at konstatere forbrugernes behov er et centralt punkt i de fleste undersøgelser. Dette søges gjort ved spørgsmål af typen: "Er De tilfreds med nuværende åbningstider", "Har De ønsker om ændringer i butikstiderne" og lignende.

I Undersøgelse 2 C. (Observa) angives således det antal forbrugere, der erklærede sig tilfredse eller overordenligt tilfredse med de gældende åbningstider:

	Dagligvarer:	Udvalgsvarer:
1974	88%	88%
1976	86%	87%
1984	89%	91%

Forskellen mellem procent-tallene kan ikke anses for signifikante.

I øvrigt er tallene i overensstemmelse med undersøgelse 2 G. (Gallup).

Derimod synes der at være modstrid med andre af undersøgelse 2 C.'s resultater. I en hovedtabel gengives følgende svar på spørgsmålet:

Ville De ønske, at fødevarerbutikkerne havde åbent *)

	Ja	Nej	Ved ikke	I alt
i aften timerne	30%	64%	6%	100%
lørdag eftermiddag	29%	65%	6%	100%
om søndagen	18%	76%	6%	100%

*) En tilsvarende tabel findes for udvalgsvarer.

Der må således være nogle forbrugere, der samtidigt er tilfredse og alligevel udtrykker ønske om, at butikkerne har længere åbningstid.

- b. I undersøgelse 2 A. (Vilstrup) har man spurgt forbrugerne, om de var i stand til at nævne mere bekvemme åbningstider end de nuværende (for mindst én af tre indkøbssituationer: dagligvarer, beklædning m.v., møbler m.v.). Hertil har 42% anført tidspunkter udenfor de eksisterende åbningstider.

Som et supplerende spørgsmål blev stillet følgende: "Uanset om De selv finder det bekvemt eller ej: god idé eller dårlig idé, hvis forretningerne fik mulighed for at lave deres åbningstider om, så forbrugere, der havde behov for det, kunne handle efter kl. 17.30 og/eller lørdag efter kl. 14."

Hertil svarer 53%, at de finder, at det er en god idé.

- c. En alternativ fremgangsmåde vil være i stedet for at spørge forbrugerne, om de har tidsmæssige vanskeligheder med hensyn til indkøb. Dette er gjort i undersøgelse 2 G. (Gallup). Den vigtigste tabel er følgende:

Vanskeligheder i forbindelse med indkøb af almindelige dagligvarer inden for butikkernes nuværende åbningstider.

1. Ingen vanskeligheder	85%
2. Har svært ved at nå at købe ind inden lukketid	2%
3. Vanskeligheder som følge af, at De ikke kan nå at købe ind i de butikker, De helst vil købe ind i	1%
4. Vanskeligheder som følge af, at De for at nå at købe ind må transportere varer over lange afstande	0%
5. Vanskeligheder som følge af, at der er for mange mennesker i butikkerne på de tider, hvor De er nødt til at købe ind	1%
6. Ved ikke	12%
I alt	101%

Det virker rimeligt at antage, at den vigtigste årsag til, at der er så store divergenser mellem de opnåede resultater er, at man har benyttet sig af forskellige spørgsmålsformuleringer for at belyse forbrugernes behov.

Når usikkerhedsfaktoren er så stor, synes det heller ikke rimeligt, at Åbningstidsudvalget foranlediger iværksættelsen af yderligere undersøgelser af tilsvarende karakter.

B. Detailresultater.

- a. Dette er ikke ensbetydende med, at der ikke kan indhentes brugbare resultater fra de gennemførte undersøgelser. Selv om det kan være svært at kvantificere behovet, kan man få et billede af, på hvilke områder behovet er til stede.

Dette gælder således geografisk. I undersøgelse 2 G. er den procent, der angiver at have indkøbsvanskeligheder, forsvindende lille - med to undtagelser: Hovedstaden, samt i endnu højere grad: Hovedstadens forstæder. Dette stemmer med de øvrige undersøgelser, f.eks. 2 C, hvor ønsket om længere åbningstid er størst i hovedstadsområdet.

- b. Der er ligeledes tydelige aldersmæssige forskelle. I undersøgelse 2 A. afgives således følgende svarprocenter på et spørgsmål om, hvorvidt man kan nævne mere bekvemme indkøbstider end de nuværende:

Alder:	18-29	30-44	45-59	60
	61%	51%	38%	10%

Også de øvrige undersøgelser bekræfter, at det er de yngre aldersklasser, der giver udtryk for en form for utilfredshed.

- c. De formodninger, der naturligt opstilles med hensyn til husstandstyper, bekræftes stort set. Dette fremgår f.eks. af følgende tabel fra undersøgelse 2 C, hvor der opnås nedenstående svarprocenter på spørgsmålet:

Ville De ønske, at fødevarebutikkerne havde åbent i aftentimerne ?

	Ja	Nej	Ved ikke
Total	30	64	6
1 voksen udenfor erhverv	28	61	11
1 voksen i erhverv	42	52	6
Flere voksne, alle udenfor erhverv	14	78	8
Flere voksne, 1 i erhverv	25	70	5
Flere voksne, alle i erhverv			
uden børn	37	60	3
Flere voksne, alle i erhverv			
med børn	30	65	5

Det er altså navnlig de husstande, hvor alle voksne er i erhverv, der fremsætter ønske om længere åbningstid. Det kan måske undre, at procenten er højere for familier uden børn end med børn. En nærliggende hypotese er, at vanskelighederne hænger sammen med børnenes alder. Dette er ikke belyst i 2 C, men derimod i 2 G., hvoraf det dog ikke fremgår, at børnenes alder spiller en væsentlig rolle.

Generelt kan det undre, at i flere af undersøgelserne er den andel, der giver udtryk for et ønske om længere åbningstider, relativt høj for personer uden for erhverv. Til denne gruppe henregnes også studerende, og det er påfaldende, at i undersøgelse 2 G. er den af samtlige grupper, der udtrykker den højeste grad af indkøbsvanskeligheder: Lærlinge, elever, studerende, (nemlig 25%).

- d. En interessant observation kan gøres i undersøgelse 2 G. med hensyn til **indkøbsmønstre**. Den procentdel, der angiver at have indkøbsvanskeligheder, er ganske lille - undtagen for to grupper:

For dem, der angiver, at de køber ind på vej hjem fra arbejde, er procenten (for vanskelighed) 16, og for dem, der køber ind i frokostpausen, er den tilsvarende procent 17.

- e. Undersøgelserne stemmer overens med hensyn til, at ønsket om udvidede åbningstider er større for dagligvarerbutikker end for udvalgsvarerforretninger.
- f. Såvel undersøgelse 2 C. som 2 D. viser, at der er større utilfredshed med åbningstiderne i **pengeinstitutter** og **offentlige kontorer** end i detailhandelen, jfr. tabel fra 2 C.

Antal, der ikke er helt tilfreds med åbningstiderne:

	1974	1984
Posthuse	27	34
Banker/Sparekasser	30	32
Offentlige kontorer	48	56
Dagligvarebutikker	12	11
Udvalgsvarerforretninger	12	9

Disse tal tyder på, at utilfredsheden er større og stigende, hvad angår offentlige kontorer og pengeinstitutter, hvorimod den er mindre og stabil eller faldende for så vidt angår butikshandelen.

3.3.4. Dispensation i medfør af butikstidslovens § 5, **Nykøbing-Rørvig Kommune**.

Ifølge butikstidslovens § 5, stk. 1 og 2, kan kommunalbestyrelserne be-

stemme, at reglerne i butikstidslovens § 1 ikke skal finde anvendelse i nærmere afgrænsede lokalområder.

Sådan bestemmelse kan træffes for så vidt angår områder, der i det væsentlige benyttes til sommer- og weekendophold, samt for områder ved den dansk-tyske landgrænse.

Med henblik på at få et indtryk af den langsigtede udvikling i et større lokalområde, hvor butikstidslovens åbningstidsbegrænsninger ikke har været gældende i en længere periode, lod udvalget iværksætte en undersøgelse af Nykøbing-Rørvig Kommune.

De handlende i denne kommune har siden 1. januar 1977 haft dispensation fra butikstidslovens åbningstidsbegrænsninger, hvorfor kommunen skønnedes egnet som undersøgelsesobjekt.

I undersøgelsen, der er optrykt som bilag 3, medvirkede 15 butikker, nemlig 4 supermarkeder, 4 købmænd, 4 kiosker og 3 specialbutikker, beliggende i Nykøbing Sjælland og Rørvig, ligesom der er givet en generel beskrivelse af åbningstiderne.

Generelt holder supermarkederne i Nykøbing mandag til torsdag åbent fra kl. 9 til kl. 17.30, fredag fra kl. 9 til kl. 20 og lørdag fra kl. 9 til kl. 12. Om søndagen holdes åbent fra kl. 9 til kl. 12, medens der om vinteren holdes lukket om søndagen. I visse perioder i højsæsonen åbnes der en 1/2 time tidligere om morgenen, og der holdes desuden åbent til kl. 14 om søndagen.

En enkelt købmand i byens centrum holder dog åbent året rundt fra kl. 6.30 til kl. 20.

Specialbutikkerne i Nykøbing udnytter kun i ringe omfang mulighederne for forlænget åbningstid. Dette tilskrives, at de fleste af disse butikker har behov for faguddannet personale, hvorfor skoleelever eller studeren-

de ikke er egnede til ansættelse her, ligesom indehaverens tilstedeværelse ofte er nødvendig, hvor der ikke er fastansat uddannet personale.

Om kioskerne er det oplyst, at disse i de tidlige morgentimer mellem kl. 7 og kl. 9 fortrinsvis sælger aviser og tobak.

Der er givet udtryk for, at kioskerne i centrum møder hård konkurrence fra kiosker i oplandet med større varesortiment - herunder videoudlejning - og med længere åbningstid.

I Rørvig er de faktiske åbningstider længere end i Nykøbing, idet disse dog udviser en indbyrdes forskel.

Et større supermarked holder således i juni, juli og august åbent alle ugens dage fra kl. 7 til kl. 19, i april og september fra kl. 9 til kl. 19 og resten af året mandag til fredag fra kl. 9 til kl. 17.30 samt lørdag og søndag fra kl. 8 til kl. 16, altså lang åbningstid i sommerferieperioden.

Efter kl. 17.30 ligger hovedvægten i omsætningen på vin, øl, vand og kød. Kunderne er lokale samt folk fra Nykøbing.

I en mindre butik ved siden af dette supermarked, hvor der også er udlejning af videofilm, kommer kunder fra fjernere beliggende områder, bl.a. fra Holbæk. Denne butik har åbent alle ugens dage året rundt fra kl. 6 til kl. 23. Butikken benyttes desuden af pendlere med arbejdsplads i København.

En i sommerhusområdet beliggende købmand holder om sommeren åbent alle dage fra kl. 7 til kl. 17.30, medens der i vintersæsonen holdes åbent mandag, torsdag, fredag og lørdag fra kl. 7 til kl. 17.30, tirsdag og onsdag fra kl. 7 til kl. 12 og søndag fra kl. 7 til kl. 13.

I de "atypiske" åbningstider sælges stort set alle typer varer, men det er indtrykket, at kunderne udelukkende er sommerhusgæster.

Om dispensationens betydning for omsætningen har det ikke været muligt at opnå konkrete oplysninger, bl.a. fordi dispensation har været virksom i 12 år.

I Nykøbing gav såvel kiosker som specialbutikkerne udtryk for, at dispensationen ikke påvirkede omsætningen (cfr. ovenfor om åbningstider.)

I Rørvig og sommerhusområdet derimod gav alle de adspurgte udtryk for, at dispensationen var selve eksistensgrundlaget for deres forretning, ligesom der blev givet udtryk for, at åbningstiden er et konkurrenceparameter.

Personalet deles op i tre grupper, nemlig ekstrahjælp bestående af studerende og skoleelever, fast personale samt familiemedlemmer til butikskørende.

Ekstrahjælp benyttes i såvel store som små butikker, idet lønomkostningerne ved denne gruppe er små, men det må bemærkes, at denne gruppe er mindre egnet til ansættelse i specialbutikker.

Det faste personale rokerer i nogle butikker for at få samtlige åbne timer besat af sådanne, uden at det aftalte ugentlige timeantal overskrides.

Hjælp fra familiemedlemmer forekommer specielt i de mindre butikker.

Det ansatte personales indstilling til ubekvemme arbejdstider er generelt positiv, ligesom det ofte er et vilkår i ansættelsesaftalen, at der kan tildeles arbejde også på de "skæve" tider. Ingen adspurgte havde en arbejdsuge på over 39 timer. I øvrigt er der fastlagt arbejdsplaner, således at ingen med kort varsel blev opfordret til at møde på arbejde.

Alle ansatte får overenskomstmæssig løn, også ved overarbejde defineret som arbejde uden for almindelig butikstid.

Forbrugerne deles op i to grupper, fastboende og sommerhusgæster.

Blandt de fastboende gav specielt dem med arbejdsplads langt fra hjemmet udtryk for, at de lange åbningstider var en ubetinget fordel. Andre fastboende gav udtryk for, at de sædvanligvis foretog deres indkøb indenfor almindelig åbningstid. En speciel gruppe udgjorde forretningsdrivende i Nykøbing, der fandt, at dispensationen gav dem forbedrede indkøbsmuligheder.

Sommerhusgæsterne var generelt tilfredse med muligheden for at foretage indkøb på "skæve" tidspunkter.

En mindre undersøgelse af priserne på dagligvarer giver ikke belæg for, at disse skulle stige som følge af længere åbningstider. Det må bemærkes, at de grossister, som kioskprægede butikker benytter, giver mulighed for at indkøbe meget små partier af varer, der omsættes langsomt - typisk dagligvarer. Grossistpriserne er for sådanne 10-15% højere end normalt.

3.3.5. Fri butikstid i Herlev i forbindelse med frikommuneforsøget.

Ved frikommuneloven (lovbekendtgørelse nr. 337 af 21. maj 1987) blev givet hjemmel til, at kommunernes erhvervsdrivende ved frikommuneregulativer, der skulle godkendes af de enkelte fagministre, blev fritaget for f.eks. butikstidslovens begrænsninger, således at åbningstiden blev givet fri.

I forbindelse hermed blev butikstiden den 1. juli 1986 givet fri i Herlev Kommune, og Åbningstidsudvalget har indhentet oplysninger om forsøgets forløb og omfang.

De foreliggende oplysninger omfatter fire detailhandlende, hvoraf de tre har daglig åbningstid fra kl. 8.30 til kl. 19, medens den fjerde har åbningstid fra kl. 8.30 til kl. 21.

Købmand I med åbningstid kl. 8.30 til kl. 19 er et supermarked med slagter og en årlig omsætning på 13 mio. kr. ekskl. moms. Butikken er beliggende ved trafikcenter og beboelseskvarter.

Købmand II er ligeledes et supermarked med slagter, en årlig omsætning på 22 mio. kr. ekskl. moms og beliggende midt i et villaområde.

Begge disse oplyser samstemmende, at den samlede omsætning stort set har været uændret siden forsøgets iværksættelse, og at omsætningen således blot er fordelt på flere åbningstimer.

Købmand III, der er et minimarked med fersk kød, har en årlig omsætning på 5 mio. kr. ekskl. moms. Butikken, der har åbent fra kl. 8.30 til kl. 21, er beliggende ved et hovedstrøg midt i etagebebyggelse. Erfaringen herfra er den, at der har været stigende omsætning siden forsøgets iværksættelse, og at stigningen har været fordelt på alle varegrupper. Efter kl. 19 er varekøbene dog udprægede "kioskvarer", så som slik, snacks samt øl og vand.

Købmand IV er et supermarked med slagter med åbningstid fra kl. 8.30 til kl. 19. Den årlige omsætning er 45 mio. kr. ekskl. moms, og butikken er beliggende i et mindre indkøbscenter med en stor parkeringsplads. Denne købmand oplyser, at der har været en betydelig stigning i omsætningen, og at denne især skyldes tilgangen af nye kunder. Butikkens nye åbningstider har været omtalt/markedsført i TV, radio og dagblade i forbindelse med forsøgets iværksættelse.

De deltagende købmænd har alle givet udtryk for, at kundetilstrømningen i al væsentlighed aftager mellem kl. 18 og kl. 19 uanset ugedag.

De væsentligste indkøb efter kl. 17.30 ligger på produkter til middagsmad med kort tilberedningstid samt på pålæg, brød og mejeriprodukter. De øvrige varegrupper udviser salgsandele, der afspejler de respektive butikkers normale dagsomsætning fordelt på varegrupperne.

Bemandingsproblemer er ikke konstateret, og der er ikke ansat ekstra personale. Aftenarbejdet kompenseres i næsten fuldt omfang ved afspadsering.

3.3.6. Erfaringer fra Sverige.

Sammenligningsgrundlag.

Den svenske lukkelov, der tillod normal butikstid fra kl. 8 til kl. 20 hverdage, udløb med virkning fra den 1. januar 1972.

Af alle lande er Sverige den mest oplagte sammenligningsmulighed, når man vil vurdere de sandsynlige virkninger af en dansk liberalisering. Der er væsentlige lighedspunkter mellem Danmark og Sverige, men der er dog også relevante forskelle. De vigtigste af disse er:

Befolkningstætheden er mindre i Sverige, hvilket indebærer, at mange husstande har betydelige afstande til nærmeste indkøbsmulighed.

Den svenske butiksstruktur er præget af storbutikker og kædedannelser. Specialbutikker er af mindre betydning.

I Sverige må dagligvarebutikker ikke føre øl, vin og spiritus. Der gives i Sverige statslig støtte til butikker i tyndt befolkede områder. Støtten er dog af relativt beskeden størrelsesorden og antages derfor kun at have begrænset indflydelse på butiksstrukturen.

Butikspersonalet er i mindre grad end i Danmark faguddannet. Organisationsgraden er lavere.

Disse forskelligheder gør, at man ikke automatisk kan overføre svenske erfaringer til Danmark, men de er dog ikke større end, at en sammenligning er relevant. Ved en vurdering af en eventuel liberalisering af lukkeloven i Danmark, vil svensk materiale derfor kunne være nyttig inspirationskilde.

Udviklingen i butikstid.

Helt frem til 1976-77 gik udviklingen langsomt, idet kun et begrænset antal af de eksisterende butikker benyttede sig af tilladelsen til at udvide åbningstiden. Dette kan muligvis hænge sammen med, at der var tale om en forsøgsordning, for derefter har udviklingen accelereret, og antallet af butikker, der forlænger åbningstiderne, er steget år for år. I mange tilfælde kan man iagttage, at butikstiden benyttes som en konkurrenceparameter, således at når først en butik begynder, føler andre butikker i nærheden sig presset til at gøre det samme.

Situationen i 1986 var den, at af samtlige dagligvarebutikker havde 47% åbent hver søndag og yderligere 10% åbent visse søndage.

Også hvad lørdage angår havde der kunnet konstateres en tendens mod længere åbningstid. Således havde ligeledes 47% åbent længere end til kl. 15. Det er interessant, at tendensen går imod, at enten lukker man tidligt (f.eks. kl. 13) eller også lukker man betydeligt senere.

Hvad almindelige hverdage angår kunne der spores en tendens til længere åbningstider. 66% af alle private butikker lukkede først kl. 19 eller senere.

Det må bemærkes, at det udover kiosker/servicebutikker, der stort set alle havde åbent søndag, navnlig var de større levnedsmiddelbutikker, der havde valgt at holde længere åbent; specielt gjaldt dette for søndagsåbning.

Virkninger på butiksstrukturen.

En vurdering af effekten på butiksstrukturen kan kun foretages med forsigtighed. Det er dog indtrykket, at det navnlig er den efterhånden udbredte søndagsåbning, der påvirker strukturen.

Når vurderingen ikke er helt klar, er det fordi der kan iagttages modsat rettede påvirkninger. Hovedtendensen synes at være i retning af øget koncentration, såvel hvad angår ejerforhold som butiksstørrelse. Men der kan dog fremdrages tilfælde, hvor netop små butikker¹⁾ synes at have reddet livet gennem ændrede åbningstider. I en meddelelse fra Finansdepartementet (1984) står således direkte, at "længere åbningstider har bidraget til at tidligere nedlægningsstruede, traditionelle levnedsmiddelbutikker har kunnet gøres lønsomme og dermed leve videre. Nær-service er derigennem blevet sikret".

Det synes dog sikkert, at en række mindre levnedsmiddelbutikker er forsvundet, og at der i stedet er kommet en tilvækst af andre mindre butikker, fortrinsvis af kiosk-agtig tilsnit (Trafic-service-kiosker).

Virkninger for den enkelte butik.

Da det ikke er lykkedes at fremskaffe systematiske analyser af dette problem, må der i stedet bygges på artikler, udtalelser fra enkelte butiksindehavere og lignende.

Den altovervejende regel synes at være, at når en butik udvider åbningstiden medfører dette også en øget omsætning. Navnlig gælder dette, hvad angår søndagshandelen.

Et vigtigere problem er, hvorvidt det er lønsomt at holde længere åbent. Udtalelser herom angår navnlig søndags- og døgnåbent og går gennemgående på, at det har været lønsomt at udvide åbningstiden.

1) "Små butikker" defineres anderledes end i Danmark.

Det er dog nærliggende at antage, at dette vil afhænge af, om en butik er ene om det. Hvis samtlige butikker i et område holder søndagsdøgn-åbent må det være tvivlsomt, om dette kan være lønsomt for alle.

Virkninger for forbrugerne.

Heller ikke dette emneområde kan belyses til bunds.

Der foreligger en del undersøgelser, men materialet er for gammelt til, at man tør bygge på det i dag.

Det skal dog fremføres, at iagttagelser peger i retning af, at blandt dem, der handler om søndagen, er
forholdsvis flere erhvervsaktive kvinder end de øvrige dage,
forholdsvis flere med lang afstand til nærmeste butik,
forholdsvis flere unge mennesker.

Prismæssige virkninger.

Der her ikke kunnet påvises nogen form for prisforhøjelser som følge af udvidede åbningstider.

Det kan påvises, at prisniveauet i de butikker, der har søndagsåbent, ligger lidt lavere end i andre butikker, ligesom det forekommer, at der gives særligt billige tilbud om søndagen. Derimod ligger priserne i servicebutikker/kiosker lidt højere end det almindelige prisniveau.

Virkninger for de ansatte.

Ud fra foreliggende oplysninger synes det forsvarligt at konkludere følgende:

Der er sket en forskydning i butikspersonalets sammensætning i retning af relativt flere deltidsansatte.

Det er typisk studerende og erhvervsaktive kvinder (med børn), der påtager sig arbejdet på de ubekvemme tider.

Betjeningen varetages i højere grad end tidligere af ikke-faguddannet personale.

I de større butikker har der stort set ikke været lagt pres på det fastansatte personale for at påtage sig arbejde på de ubekvemme tider. Dette er derimod forekommet i mindre butikker.

For det personale, der frivilligt har påtaget sig at arbejde på de ubekvemme tider, har der ikke kunnet noteres større trivselsproblemer. Dette er derimod tilfældet i det omfang personale er blevet presset hertil.

Der har været rekrutteringsproblemer i den forstand, at det har været vanskeligt at skaffe faguddannet personale til de ubekvemme tider. Generelt har der ifølge de butiksdreivendes udtalelser derimod ikke været rekrutteringsproblemer.

Afsluttende bemærkninger.

Sekretariatet har forelagt ovenstående redegørelse for det svenske AB Handelens Utredningsinstitut.

Instituttet bemærkede, at præsentationen af den svenske udvikling var tilfredsstillende sammenfattet, men at beskrivelsen om kiosker i afsnittet om virkningen på butiksstrukturen efter instituttets opfattelse var overbetonet.

3.3.7. Turisternes forhold.

Fra forskellig side har der i den senere tid været stærke tilkendegivelser i retning af, at der ønskes en løsning af de bånd, som butikstidsloven lægger på specielt udenlandske turister.

Således er spørgsmålet behandlet i en delrapport fra november 1986 afgivet af en tværministeriel turistarbejdsgruppe under Industriministeriet, der havde til opgave at undersøge forhold, som enten direkte eller indirekte kan siges at lægge hindringer i vejen for at udenlandske turister vælger Danmark som rejsemål.

Der var i arbejdsgruppen enighed om at foreslå de gældende butikstidsregler ændret, idet det pS både kort og lang sigt vil medføre en væsentlig indskrænkning i turiststrømmen til Danmark at opretholde et system, hvor indkøbsmulighederne lørdag og søndag er begrænsede henholdsvis udelukkede.

De gældende butikstidsregler bevirker, at der ikke i Danmark vil være mulighed for en målrettet produktudvikling af korttidsferier, f.eks. ferier lagt i en forlænget weekend, eller ferietilbud som f.eks. teaterture, museumsbesøg og koncertarrangementer kunne tilbydes turisten, fordi indkøbsmuligheder indgår som et væsentligt element i storbyferier.

Gruppen konstaterer, at der ikke inden for loven er tilstrækkelig mulighed for at tilfredsstille de krav, som en videreudvikling af turismen indebærer.

Butikstidslovens dispensationsmuligheder tager snarere sigt på dagligdagsindkøb for sommerhusturister end på opfyldelse af den aktive storbyturists krav. Gruppen finder det heller ikke realistisk at forestille sig, at hele Københavns City skulle kunne udlægges som bestående af butikker, der i særlig grad betjener turister.

Turistarbejdsgruppen konkluderer, at det er af allerstørste vigtighed, at butikstiderne ikke kun betragtes som en regulering af danskernes indkøbsmuligheder, men ligeledes ønskes i en større sammenhæng, nemlig som en konkurrenceparameter for turismen til Danmark.

Turistarbejdsgruppen foreslår derfor, at der i lov om butikstid skabes hjemmel for, at indkøbsmulighederne i højere grad end tilfældet er i dag tilpasses turisternes behov.

I den turistpolitiske redegørelse, der af industriministeren blev fremlagt for Folketinget den 26. november 1986 er det anført, at den nugældende

butikstidslov virker som en hindring for en øget omsætning fra udenlandske turisters indkøb, hvorfor det er afgørende, at Åbningstidsudvalget nøje overvejer en ændring af loven også ud fra turistpolitiske hensyn.

Danmarks Turistråd har siden 1983 hvert år foretaget en grænseanalyse med bl.a. det formål at få kortlagt de enkelte turistkategoriers forbrugstal pr. døgn fordelt på overnatningsform. Undersøgelsen for 1986 er optrykt som bilag 4.

I 1986 var det gennemsnitlige forbrugstal pr. døgn i København for hotelturister 550 kr., for feriehotelturister 350 kr., for feriehusturister 195 kr. og for campingturister 185 kr.

Det bemærkes, at døgnforbruget bestemmes af mange faktorer, f.eks. disponibel indkomst, feriebudget, opholdslængde, ferieindhold m.v. Endvidere er der indenfor de enkelte turistkategorier en stor variation i forbruget mellem turister af forskellig nationalitet. Størst forbrug havde således amerikanere og japanere med 1.170 kr. pr. døgn, medens det gennemsnitlige døgnforbrug for briter var på 764 kr. Lavest lå finner, hollændere, franskmænd og italienere med 364 kr. pr. døgn.

Døgnforbrugets procentuelle fordeling på brancher er ligeledes kortlagt. Det fremgår heraf, at de enkelte turistkategoriers forbrugsmønstre er forholdsvis konstant og uafhængigt af det lokalområde, som turisten opholder sig i.

Udenlandske turister repræsenterede i 1985 en totalomsætning i København på 1,57 mia. kr. En fjerdedel af dette forbrug - eller 392,6 mio. kr. kom butikshandelen til gode. Dette tal repræsenterer dog alene turister, som overnatter på hotel, og man må derfor ved vurderingen af omsætningen også tage andre turistkategorier i betragtning, f.eks. campingturister, vandrerhjem, private besøg og endagsturister.

3.3.8. Forsøg med fuld eller ændret udnyttelse af butikstidslovens åbningstidsregler.

Siden vinteren 1986 har forskellige lokalområder og større kæder på forsøgsbasis holdt butikker åbne i større udstrækning, end hvad der tidligere var tilfældet.

Forsøgene har typisk gået ud på en videregående udnyttelse af den supplerende butikstid på hverdagsaftener, således at der udover fredag, der traditionelt er indkøbsaften, holdes åbent yderligere én aften.

Ordningen har bl.a. været praktiseret af Irma i hovedstadsområdet og i Køge, af visse medlemmer af Københavns City Center samt af FDB i Esbjerg.

Sammenfattende om disse tre forsøg kan siges, at de af butiksindehaverne opleves som positive, og at der ligeledes gives udtryk for, at kunderne deler denne opfattelse.

Irma-forsøget har været praktiseret således at de enkelte butikker (ca. 50) inden for et lokalområde på skift har haft forlænget åbning, hvilket der har været skiltet med på facaden. Forsøget har været understøttet af en målrettet markedsføring.

Om kunderne er det indtrykket, at halvdelen af de kunder, der kommer i de sene åbningstider, er normale kunder, der før handlede tidligere. Den anden halvdel er nye kunder, der foretager suppleringskøb, idet disse kunders indkøb ligger under gennemsnittet. Gennem samtaler har man fået indtrykket af, at de tidligere handlede i kiosker. Endvidere er der mange iagttagelser af kvinder, der tidligere købte ind lige inden lukketid uden børn, og som nu køber ind i den forlængede åbningstid ledsaget af børn.

Den samlede omsætning er steget et par procent i butikkerne med ændrede åbningstider. Omsætningen på de øvrige dage er uændret, og fredage med kortere åbningstid har omsætningsmæssigt ligget lidt under en normal "lang" fredag. Det har ikke kunnet påvises, at omsætningens sammensætning har været anderledes i den forlængede åbningstid.

Den opnåede omsætningsstigning på et par procent dækker de meromkostninger, som ordningen indebærer. Nogen klar økonomisk fordel har dog hidtil ikke kunnet konstateres.

Den oprindelige udvidede åbningstid strakte sig til kl. 20, men da der konstateredes en mærkbar nedgang i kundetilstrømningen efter kl. 19, gik de fleste butikker over til at lukke kl. 19, idet meromkostningerne ved at holde åbent denne time ikke blev oversteget af merindtægter. 4-5 butikker, beliggende i særlige lokalområder, har dog bibeholdt lukketid kl. 20.

For det faste personale har ordningen ikke medført ulemper, idet det i Irmas overenskomst med HK er fastsat, at den enkelte ansatte kun må arbejde længe én dag om ugen. Det faste personale har i vidt omfang foretrukket at have lang arbejdsdag en anden dag end fredag, og for personalet har ordningen derfor medført en større mulighed for at indrette arbejdstiden efter egne behov.

Der er endvidere ikke konstateret rekrutteringsproblemer med hensyn til at få arbejdskraft fredag aften, idet studerende er villige til at påtage sig dette arbejde.

Ifølge Irmas overenskomst med HK skal ansatte, der arbejder mindst 6 1/2 time om ugen, være medlemmer af HK.

Der har ikke været nogen prismæssige virkninger af den forlængede åbningstid.

Fællesforeningen for Danmarks Brugsforeninger - FDB - har siden februar 1986 i Esbjerg eksperimenteret med fuld udnyttelse af butikstidslovens 6 supplerende timer i 3 mindre supermarkeder og 2 nærbrugser, således at der på skift holdes åbent til kl. 20.

FDB skønner, at den udvidede åbningstid har medført en omsætningsstigning på 2-3%, der kan henføres netop til de dage, hvor der holdes længere åbent, idet omsætningen på de dage, hvor der er normal åbningstid, er uændret.

Omsætningen i den forlængede åbningstid er i høj grad domineret af de dagligvarer, der typisk sælges også fra kiosker og benzinstationer.

Hvad angår rekrutteringen har det ikke været nødvendigt at foretage nyansættelser, idet opgaverne har kunnet løses ved omfordeling af butikkernes arbejdsplan.

Som følge af for lav omsætning mellem kl. 19 og kl. 20, er der siden den 1. januar 1987 lukket kl. 19 i stedet for kl. 20.

Forsøget vurderes positivt af såvel butikkerne som af de ansatte.

Københavns City Center har ligeledes eksperimenteret med omlagte åbningstider.

Butikkerne åbner nu senere - typisk kl. 9.30 eller kl. 10 - end tidligere, hvor der åbnedes kl. 9. Om en enkelt butik er det oplyst, at mindre end 1/2% af omsætningen fandt sted mellem kl. 9 og kl. 9.30, hvorfor denne i konsekvens heraf har forrykket åbningstiden i den udstrækning, den gældende lov giver mulighed for.

3.3.9. Kioskernes åbningstider og bemanning.

Udvalget har fra Danske Kioskers Centralforening modtaget oplysninger om kioskernes åbningstider, bemanning og visse omkostningsforhold.

Oplysningerne er baseret på udsnit bestående af 122 kiosker, hvorfor de er forbundet med en vis usikkerhed, men da der indgår oplysninger om kiosker med såvel normal som udvidet butikstid, og da der er en rimelig spredning på kioskernes omsætningsmæssigt set, skønner DKC at oplysningerne er dækkende.

Gennemsnitsomsætningen i de 122 kiosker er 3,2 mio. kr. årligt ekskl. moms.

Løn til fremmed hjælp udgør 5,2%, svarende til godt 1/3 af bruttofortjenesten for de 122 kiosker under et.

Kiosker med udvidet åbningstid udviste tilsvarende 5,8% og har en omsætningsandel på 82%, hvor kiosker med normal åbningstid udbetaler 3,3% i løn til fremmed hjælp med en omsætningsandel på 18%.

Endvidere er foretaget et skøn over omfanget af ægtefællers medhjælp. I 39% af de undersøgte tilfælde deltog ægtefællen på heltidsbasis i driften, i 11% på 3/4 tid, i 8% af tilfældene på 1/2-tidsbasis, medens ægtefællen i 6% af tilfældene deltog i driften på 1/4-tidsbasis.

For udvalget har endvidere foreligget oplysninger om åbningstider og omsætningsfordeling i DSB's kiosker.

DSB driver 101 kiosker beliggende ved tog-, S-tog- og rutebilstationer. 32 af disse er lugebetjente og 59 er selvbetjeningskiosker. Herudover drives et par "slik-mix"- kiosker, en cykelparkering og en souvenirkiosk.

De generelle åbningstider for disse kiosker er mandag til fredag fra kl. 6 til kl. 22 og lørdag og søndag fra kl. 7 til kl. 21. Kioskerne har imidlertid individuelle åbningstider, bl.a. afhængigt af det daglige antal rejssende, hvorfor større udsving forekommer.

Omsætningsfordelingen i henholdsvis DKC's og DSB's kiosker er som følger:

	DSB	DKC
Cigaretter/tobaksvarer	35%	33,5%
Aviser/frimærker	11%	7,1%
Spise/drikke	35%	24,4%
Diverse	15%	35,0%

3.3.10. Kommunalbestyrelsernes dispensationer efter butikstidslovens § 5.

Ifølge butikstidslovens § 5 kan den enkelte kommunalbestyrelse beslutte, at nærmere begrænsede geografiske områder enten ved den dansk-tyske landgrænse eller områder, der i det væsentlige benyttes til weekend- eller sommerophold, skal være undtaget fra åbningstidsreglerne i § 1.

Industriministeren besvarede den 16. april 1985 et spørgsmål stillet af Folketingets Erhvervsudvalg om, hvor mange og hvilke kommuner, der på daværende tidspunkt havde givet dispensation efter § 5.

Af svaret fremgår, at 101 kommuner ultimo 1984 havde givet en sådan dispensation.

Kommunerne var følgende: Allinge-Gudhjem, Assens, Bjergsted, Blåberg, Blåvandshuk, Bov, Bramsnæs, Brovst, Børkop, Christiansfeld, Dragsholm, Dronninglund, Egvad, Ejby, Fyn, Fakse, Fanø, Farsø, Fjerritslev, Fredericia, Frederikshavn, Frederiksværk, Gjern, Grenå, Græsted-Gillejele, Gudme, Gundsø, Gørlev, Haderslev, Hadsund, Hals, Hedensted, Helsingø,

Helsingør, Hirtshals, Hjørring, Holbæk, Holeby, Holmsland, Hundested, Hvidovre, Højer, Hårby, Juelsminde, Jægerspris, Kalundborg, Kerteminde, Kolding, Lemvig, Læsø, Løgstør, Løkken-Vrå, Morsø, Møn, Neksø, Nyborg, Nykøbing-Rørvig, Næstved, Nørhald, Nørre-Alslev, Nørre Djurs, Nørre-Rangstrup, Otterup, Pandrup, Præstø, Ravnsborg, Rudkøbing, Ry, Rønde, Rønne, Sallingsund, Sejlflod, Silkeborg, Skagen, Skanderborg, Skive, Skælskør, Skærbæk, Spøttrup, Struer, Stubbekøbing, Sundsøre, Svendborg, Sydals, Sydfalster, Sydlangeland, Sydthy, Sæby, Sønderhald, Thisted, Thyholm, Ulfborg-Vemb, Ullerslev, Vallø, Tranekær, Trundholm, Tønder, Viborg, Vinderup, Ørbæk, Åbenrå, Åkirkeby.

3.3.11. Butikstids-Ankenævnet.

Butikstids-Ankenævnet, der er nedsat af industriministeren i medfør af butikstidslovens § 9, stk. 1, er ankeinstans for de afgørelser, som kommunalbestyrelserne træffer i medfør af lovens §§ 5, 6 og 8, stk. 2, afgrænsning af områder, der i det væsentlige benyttes til sommer- og weekendophold, hvorfor dispensation fra lovens § 1 meddeles, tilladelser til udvidede butikstider i haveforeninger, på lejrpladser, i idrætsanlæg m.v. samt for kommunalbestyrelsernes tilladelse til afholdelse af udstillinger af kunst eller kunsthåndværk, som afholdes af frembringerne eller andre på disse vegne.

Butikstids-Ankenævnet behandlede i perioden 1. januar 1986 til 17. september 1987 31 sager.

Udfaldet af disse sager blev følgende:

- 5 stadfæstelser (ca. 16,1%)
- 17 ophævelser (ca. 58,8%)
- 3 "burde ikke have været meddelt" (ca. 9,6%)
- 2 delvis stadfæstelse og delvis ophævelse (ca. 5,
- 4 omgørelser (ca. 13%)

Af de 17 omgørelser var der i 5 sager tale om en formel fejl ved Københavns Magistrats afgørelser (manglende forhandling med de berørte organisationer).

3.3.12. Påtalebestemmelserne i butikstidslovens § 10, stk. 4.

Ifølge butikstidslovens § 10, stk. 4, kan kun de foreninger og organisationer, som industriministeren bemyndiger dertil, begære påtale for overtrædelse af loven.

Åbningstidsudvalget har modtaget kopi af Industriministeriets skrivelse af 6. november 1986 til De samvirkende Købmandsforeninger i Danmark.

DSK havde anmodet Industriministeriet om at tage initiativ til at forandlede, at § 10 i butikstidsloven ændredes således, at politimyndigheden fik pligt til at påtale overtrædelser af loven i stedet for den ovenfor skitserede ordning.

DSK havde bl.a. anført, at der var vanskeligheder ved at få påtale gennemført, idet det kræves, at anmelderen skal dokumentere en lovovertrædelse og opgive navn og adresse, hvilket kan give anledning til mange problemer for anmelderen.

Industriministeriet indhentede en udtalelse fra Justitsministeriet, der indhentede udtalelser fra Rigsadvokaten, politidirektøren i København og Foreningen af Politimestre i Danmark.

I sin skrivelse til Justitsministeriet anførte Industriministeriet, at baggrunden for, at der i § 9 i lukkelov nr. 264 af 10. juni 1970 blev indført betinget offentlig påtale var, at lovgivningen om butikslukketider bl.a. er begrundet i konkurrencehensyn, og at man ved at gøre påtalen betinget af begæring fra en organisation kan spare politiet for mange bagatelsager.

Foreningen af Politimestre i Danmark henviser til, at der er et meget stort og i de senere år stigende antal overtrædelser, og at der ikke ses anført noget, som har ændret begrundelsen for den påtaleregel, der indførtes i 1970, bortset fra de handlendes betænkeligheder ved at fremstå som anmeldere.

Det anføres videre, at selvom påtalereglen blev ændret, måtte politiet fortsat på sædvanlig måde forbeholde sig at få oplyst anmelderens identitet.

Foreningen finder det principielt betænkeligt i sager, der er præget af konkurrencehensyn, at pålægge politiet en videre pligt til at reagere på anonyme henvendelser, ligesom det må forventes, at disse sager prioriteres forholdsvis lavt af politiet i forhold til politiets øvrige opgaver.

Foreningen udtalte sig derfor kraftigt mod den foreslåede ændring af påtalereglerne.

Politidirektøren i København oplyste, at Københavns politi behandler enhver anmeldelse, der indgår fra en påtaleberettiget organisation, selv om der ikke er opgivet navne på vidner.

Når en anmeldelse modtages, eller når en overtrædelse konstateres - specielt hvad angår stærke drikke - besigtiges lokaliteterne, og butiksindehaverne orienteres om lovens bestemmelser, herunder om sortimentsreglerne og om reglerne om skiltning med åbningstider.

Der føres herefter tilsyn med butikken, og hvis der konstateres overtrædelser, sikres navne og adresser på vidner, hvorefter der indgives rapport. Hvis der ikke foreligger en anmeldelse, forelægges spørgsmålet om tiltalerejsning for en påtaleberettiget organisation.

Når anmodning om påtale foreligger, efterforskes sagen videre med hen-

blik på at fastslå størrelsen af den ulovlige fortjeneste, fordi retspraksis med hensyn til bødestørrelse fastlægges ud fra dette beløb.

Politidirektøren bemærker, at overtrædelser, der ikke medfører samfundsmæssige og politimæssige problemer, af ressourcemæssige årsager vil blive prioriteret lavt, hvis tiltale spørgsmålet bliver undergivet almindelig offentlig påtale.

Politidirektøren i København kunne derfor ikke anbefale en ændring af påtalereglerne.

Rigsadvokaten udtalte efter at have indhentet høringssvar fra Statsadvokaten for København og fra Statsadvokaten i Viborg, at det ikke i alle tilfælde er muligt at forhindre, at anmelderens navn kommer til den sigtedes kendskab, idet sigtedes forsvarer efter retsplejelovens § 745 har adgang til samtlige sagens akter og herefter eventuelt kan begære anmelderen indkaldt som vidne i retten, hvor sigtede i givet fald skal gøres bekendt med vidnets identitet.

For så vidt angik spørgsmålet om ændring af påtalereglerne udtalte Rigsadvokaten, at de gældende regler er hensigtsmæssige og ikke bør ændres.

Justitsministeriet tiltrådte det i de refererede udtalelser anførte, hvorefter en ændring af påtalereglerne ikke kunne anbefales.

3.3.13. Overtrædelser af butikstidslaven.

Justitsministeren besvarede den 23. april 1987 et spørgsmål fra Folketingets Retsudvalg (spørgsmål nr. 93 af 19. november 1986) der lød således:

"Det bedes oplyst, hvorledes bødeniveauet er for overtrædelse af § 1 og § 3 i lov om butikstid. I oplysningerne bør indgå, dels niveauet ved

Østre og Vestre Landsret, og dels niveauet i repræsentativt udsnit af byretter, herunder Vejle og Horsens byretter?"

Spørgsmålet besvaredes således:

"§ 1 i lov om butikstid fastsætter nærmere regler for detailforretningers butikstid.

I samme lovs § 3 bestemmes det, at § 1 ikke er gældende for nærmere opregnede butikker under forudsætning af, at disse kun fører sådanne varer, som industriministeren fastsætter (begrænset varesortiment).

Overtrædelse af lovens § 1 vil således alene være en tilsidesættelse af åbningstidsreglerne, hvorimod overtrædelser af lovens § 3 typisk vil være sådanne, hvor en butik uden for den i § 1 nævnte butikstid sælger varer, der ikke må forefindes i butikker med begrænset varesortiment.

En overtrædelse af lovens § 3 vil dog også kunne bestå i, at der ikke ved indgangene er opsat et skilt, der bærer påskriften "Begrænset varesortiment".

I lovens § 10, stk. 4, er det bestemt, at offentlig påtale alene kan finde sted efter begæring af de foreninger eller organisationer, som industriministeren har bemyndiget hertil.

Som nævnt vil overtrædelser af lovens § 1 og § 3 i typemæssig henseende kunne være meget varierende, spændende fra mere formelle overtrædelser og manglende skiltning til overtrædelser, der vil kunne indebære et endog meget stort økonomisk udbytte for de pågældende.

Der findes - Justitsministeriet bekendt - ikke nogle centrale opgørelser eller oplysninger om bødeniveauet for disse overtrædelser. Dette har

bl.a. sammenhæng med, at kompetencen til at begære påtale er tillagt en række forskellige foreninger og organisationer.

Hvad angår de nævnte overtrædelser af mere formel karakter, er der i Rigsadvokatens meddelelse nr. 5/84 om bødetakster i politisager, der alene er vejledende, som minimumstakster anført under lov om butikstid:

"Lukketid: Indehaver	100 kr.
Varesortiment: Indehaver	150 kr.
Andet: Indehaver	100 kr.

Gentagelsesvirkning"

Hertil skal føjes, at det almindelige princip om udmåling af bøder, som det bl.a. er fastslået i straffelovens § 51, stk. 2, indebærer, at bøder i tilfælde, hvor gerningsmanden har opnået eller tilsigtet at opnå et økonomisk udbytte, skal udmåles under hensyntagen til den indvundne fortjeneste.

I det omfang, det har været muligt at fastslå, hvor stor en fortjeneste den pågældende har haft ved lovovertrædelsen, skal dette således indgå som et moment i den samlede bødeudmåling.

Dette indebærer, at de bøder, der idømmes i disse sager, varierer endog meget, selvom der er tale om en overtrædelse af den samme bestemmelse.

I Ugeskrift for Retsvæsen 1982, siderne 998-1001, er der således f.eks. gengivet 4 domme, hvor Højesteret netop ud fra princippet i straffelovens § 51, stk. 2, fastsatte bøder på 20-25% af det konstaterede udbytte fremkommet ved ølsalg.

Når afgørelserne i sager af denne karakter kan variere fra advarsler til bøder på 50.000 kr., hænger dette naturligt sammen med den konkrete overtrædelses art, gerningsmandens fortjeneste og gerningsmandens si-

tuation i det hele taget, herunder om der er tale om gentagelse i den forstand, at den pågældende tidligere er straffet for tilsvarende overtrædelser.

Endelig har retten mulighed for at træffe bestemmelse om konfiskation, f.eks. af varelageret, hvis dette findes påkrævet for at forebygge yderligere lovovertrædelser. Som eksempel herpå kan nævnes dommen i U 1981.272 H, hvor Højesteret foruden at idømme en bøde på 50.000 kr. konfiskerede et varelager til en værdi af ca. 90.000 kr.

I anklagemyndighedens årsberetning 1982, side 70 ff, er der en nærmere gennemgang af lov om butikstid, herunder et afsnit om sanktionspraksis.

Justitsministeriet har indhentet oplysninger hos politimestrene i Vejle og Horsens domme afsagt af byretterne i henholdsvis i Vejle og Horsens.

Det fremgår heraf, at retten i Vejle ikke har behandlet nogen sager om § 1 og § 3 i lov om butikstid i året 1986. I 1985 blev der indenretligt vedtaget en bøde på 1.000 kr., og der blev afsat en udeblivelsesdom med en bøde på 500 kr.

Retten i Horsens har afsagt ihvertfald 4 domme i 1986, alle om salg af bl.a. øl og vin uden for almindelig åbningstid. I disse domme følges som udgangspunkt de ovenfor nævnte retningslinier om en bøde beregnet som ca. 20-25% af avancen. Bøderne i de nævnte domme lå i størrelsesordenen mellem 8.500 kr. og 30.000 kr. I én af sagerne blev der tillige truffet bestemmelse om konfiskation af varelageret".

3.3.14. Dispensationer efter butikstidslovens § 7.

Butikstidslovens § 7 indeholder en hjemmel, hvorefter de lokale politimestre (i København politidirektøren) i visse tilfælde kan tillade udvidede butikstider, nemlig i forlystelseshaver, ved dyrskuer, markeder,

omfattende festligheder og lignende, samt hvor særlige omstændigheder i øvrigt taler herfor.

Udvalget har indhentet oplysninger om den lokale administration af bestemmelsen, idet samtlige landets 54 politimestre er blevet anmodet om at oplyse, hvorvidt dispensationsadgangen i § 7 benyttes med henblik på afholdelsen af mere hyppigt tilbagevendende begivenheder.

19 af de 54 politimestre (ca. 35,2%) oplyste, at bestemmelsen aldrig eller kun i enkeltstående tilfælde anvendtes, medens de resterende 35 (ca. 64,8%) jævnligt gav tilladelser i medfør af bestemmelsen.

Den altovervejende del af meddelte tilladelse tog sigte på udvidede butikstider i forbindelse med afholdelse af markeder med salg af levende dyr samt i forbindelse med afholdelse af kræmmermarkeder.

En mindre gruppe udgjordes af tilladelser til udvidede butikstider i forbindelse med begivenheder af kulturelt tilsnit som f.eks. Århus festuge og Roskilde og Midtfyn festivalerne.

Endelig benyttedes dispensationsadgangen i enkelte politikredse i forbindelse med byfestarrangementer.

3.3.15. Dispensation for udstillinger i medfør af butikstidslovens § 8, stk. 1.

Ifølge butikstidslovens § 8, stk. 1, kan handelsministeren (industriministeren) for udstillinger fritage for butikstidsbestemmelserne i lovens § 1.

På udvalgets forespørgsel har Industriministeriet oplyst, at ministeriet i 1986 gav 146 dispensationer i medfør af lovens § 8, stk. 1. 110 af disse udstillinger blev afholdt i en weekend.

Der blev i 99 tilfælde givet tilladelse til bestillingsoptagelse, heraf i 31 tilfælde tillige tilladelse til direkte salg af nærings- og nydelsesmidler eller af varer som T-shirts, badges, brugte grammofoonplader, husflids- og hobbyarbejder.

I 47 tilfælde blev der givet tilladelse til direkte salg af antikviteter, antikke våben, mønter, frimærker, fugle, blomster samt nærings- og nydelsesmidler.

Industriministeriet gav i 15 tilfælde afslag på ansøgning om dispensation.

Visse butikker i Københavns Centrum har i de seneste år ved tre lejligheder af politidirektøren i København fået meddelt tilladelse til udvidede butikstider på lørdage indtil kl. 17.30, jfr. butikstidslovens § 7.

Med en enkelt undtagelse har der blandt disse butikker været entydig tilfredshed med den udvidede åbningstid, idet der er konstateret en reel omsætningsstigning på 50-100% på de nævnte dage, ligesom der ikke er konstateret tegn på, at der blot er tale om forskydninger i omsætningen.

Kunderne - der er såvel danske som udenlandske, herunder specielt svenske - har bakket op om de lange lørdage, og især danske kunder har benyttet sig af muligheden for indkøb af udvalgsvarer på de lange lørdage.

Københavns City Center er ikke bekendt med rekrutteringsproblemer i forbindelse med de lange lørdage, men så vidt vides har der kun i ringe omfang været tale om ansættelse af ekstra arbejdskraft.

3.3.16. Frivillige begrænsninger i åbningstiden.

Udvalget har forespurgt Monopoltilsynet, om der til tilsynet i medfør af § 6, stk. 1, i monopolloven er anmeldt aftaler indgået i lokale handelsstandsforeninger om begrænsninger i den åbningstid, der følger af lov om butikstid.

Monopoltilsynet har hertil oplyst, at der i sin tid blev modtaget oplysninger fra ca. 70 handelsstands-, center- og cityforeninger. Oplysninger blev afgivet til tilsynet på baggrund af, at tilsynet i forbindelse med butikstidslovens ikrafttræden havde henstillet til butikshandelens organisationer at gøre deres medlemmer bekendt med anmeldelsespligten i relation til eventuelle aftaler og vedtægter om butikstiden.

Herefter anmeldtes i 1976-1977 to aftaler i medfør af monopollovens § 6, stk. 1. Den ene af disse omhandlede bl.a. minimumsåbningstider for butiksdrevende i et indkøbscenter, medens den anden pålagde butiksdrevende - ligeledes i et indkøbscenter - at følge foreningens beslutninger om åbningstider samt udsalgsperioder.

I tilsynet er ikke registreret aftaler, der lægger en øvre grænse på butikstiden.

3.3.17. Aftaleregulerede minimumsåbningstider.

I forbindelse med indgåelse af butiksljemål (erhvervslejekontrakter) indeholder aftalen sædvanligvis bestemmelser om åbningstider med henblik på at sikre udlejerens interesse i at bevare forretningens kundedreks og dermed fremtidige udlejningsmuligheder.

I lejelovens § 30, stk. 2, er fastsat, at lejeren af en butik skal holde forretningen åben og i forsvarlig drift i sædvanligt omfang.

En tilsvarende regel er optaget i de almindelige bestemmelser i § 15, stk. 2, i lejekontrakt formular A, som er autoriseret af Boligstyrelsen.

Hvis lejer af en butik trods udlejerens indsigelse ikke opfylder sin pligt til at holde forretningen åben og i forsvarlig drift, kan udlejer hævde lejeaftalen, jfr. lejelovens § 93, stk. 1, litra h. Det er dog en udtrykkelig betingelse, at misligholdelsen er væsentlig, og at den efter forudgående indsigelse fra udlejer gentages i en vis rimelig tidsmæssig sammenhæng med den første. Er der gået en vis længere tid, må udlejer igen påtale forholdet, jfr. lejelovens § 94, stk. 1.

3.3.18. Oversigt over åbningstiden i omkringliggende lande.

Norge.

Ifølge en for nyligt ikrafttrådt lov om åbningstider kan de enkelte kommunalbestyrelser fastsætte regler om omfanget af det tidsrum, i hvilket detailbutikker skal holdes lukket. Vælger en kommunalbestyrelse at fastsætte sådanne regler, skal der gives butikkerne ret til mindst at holde åbent i tidsrummet på hverdage mellem kl. 6 og kl. 20 og på dagen før søn- og helligdage mellem kl. 6 og kl. 18. På søn- og helligdage skal som hovedregel holdes lukket.

Loven gælder ikke for kiosker, salg af benzin og butikker beliggende ved trafikknudepunkter.

Sverige.

Der har siden 1972 ikke i Sverige været love, der pålægger detailbutikker at holde lukket i bestemte tidsrum.

Siden 1983 har den svenske rigsdags næringsudvalg tre gange behandlet spørgsmålet om lovregulering af butikkernes åbningstid, senest to gange i 1984. I alle tilfælde har udvalget ikke kunnet anbefale regulering af denne, hvilken indstilling har fundet tilslutning i Rigsdagen. Der henvises i øvrigt til kapitel 3.3.6.

Finland.

Der henvises til beskrivelsen på side 36.

Holland.

I Holland reguleres detailhandelens åbningstider i henhold til lukkeloven af 1976.

Denne lov fastsætter det maksimale antal timer, hvori en butik ugentligt kan holde åbent til 52 timer, men der kan gives særlig dispensation herfra. Det tidsrum, hvori disse 52 timer kan placeres strækker sig fra kl. 5 til kl. 18 ugens første dage, dog således at der er mulighed for torsdag eller fredag efter den lokale øvrigheds valg at holde åbent til kl. 21. Om lørdagen skal der lukkes kl. 17, og på søndage er der ingen mulighed for at holde åbent. De normale åbningstider er typisk mandag kl. 13 til kl. 18 og tirsdag til fredag kl. 9 til kl. 18 med "lang" åbningstid enten torsdag eller fredag. Hvor der ofte holdes åbent fra kl. 9 til kl. 21. Lørdag holdes åbent i intervallet 9-17, om søndagen holdes åbent i visse turistmæssige, hvortil speciel dispensation er givet samt i nogle kiosker ved jernbanestationer og lufthavne.

Den hollandske lov er under revision.

Storbritannien.

Den tilladte åbningstid ifølge Shops Act fra 1950 er mandag til lørdag fra kl. 9 til kl. 18. Søndag skal der holdes lukket. En til to gange om ugen er der mulighed for at holde åbent til kl. 20 eller kl. 21.

Loven er under revision.

Vesttyskland.

Der henvises til beskrivelsen på side 38.

3.4. Udvalgets overvejelser.

Indledning.

Kommissoriet pålagde udvalget at foretage en bedømmelse af forbrugernes behov og indkøbsadfærd og at fremkomme med sådanne forslag til mere fleksible åbningstider, som udvalget måtte finde hensigtsmæssige.

Selvom udgangspunktet ifølge kommissoriet således er forbrugernes behov, har udvalget dog i kravet om, at eventuelle forslag skulle være hensigtsmæssige, indfortolket, at også andre hensyn kunne tages i betragtning, herunder specielt hensyn til de handlende og til ansatte i butikkerne. Ikke blot åbningstiden men også antallet og den geografiske placering af butikkerne og variationen i udbuddet af butikker er af betydning for forbrugerne, og disse sidste faktorer kunne måske tænkes at blive påvirket af, hvornår det er muligt at holde åbent. Ligeledes har udvalget ment at burde tage hensyn til de tilkendegivelser fra forskellig side om turismens betydning for Danmarks fremtidige valutaindtjening, der er fremkommet, specielt efter dets nedsættelse.

Stærkt divergerende synspunkter har været fremsat i udvalget om indholdet af en fremtidig regulering af detailhandelens åbningstider; de har strakt sig lige fra en fuldstændig ophævelse af lov om butikstid til opretholdelse af loven i uændret form.

Fra et tidligt tidspunkt i udvalgets arbejde har der overvejende været enighed om, at tiden ikke er moden til at indlede en diskussion om søndagsåbning.

En række løsningsvarianter har været drøftet i udvalget, herunder at forøge antallet af disponible timer og at fastsætte et øvre antal timer, som den enkelte butik frit kunne fordele over ugens 6 første dage uden yderligere begrænsninger.

Også en forskydning af åbningstiden fra kl. 6 til kl. 7 med en tilsvarende senere lukketid har været berørt, ligesom muligheden for særlige åbningstider for visse byområder og centre eller en udvidet dispensationsadgang specielt gældende for weekenden.

I sine overvejelser har udvalget især lagt vægt på følgende forhold:

3.4.1. Forbrugernes behov.

Ved bedømmelsen af forbrugernes behov har udvalget lagt vægt på, at antallet af udearbejdende kvinder, enlige forsørgere og antallet af personer med lang transporttid er steget markant siden butikstidsloven af 1976 trådte i kraft.

Således var f.eks. i 1976 ca. 25% af kvinderne i alderen 30 til 39 år hjemmearbejdende mod i 1986 4%. Antallet af udearbejdende kvinder udgjorde i 1976 1,014 mio. og i 1985 1,254 mio. Udviklingen i antallet af husstande steg fra 2,094 mio. i 1982 til 2,250 mio. i 1987. I samme periode steg antallet af husstande bestående af kun én person fra 615.000 til 722.000, medens antallet af husstande bestående af to personer steg fra 650.000 til 711.000. Efter udvalgets opfattelse sætter også denne udvikling sit præg på indkøbs- og forbrugsvaner, idet det kan indvirke på befolkningens indkøbsvaner, at en stor del af denne er erhvervsaktiv.

En af HK foretagen undersøgelse vedrørende butikkernes udnyttelse af butikstidslovens åbningsmuligheder, der har stået til udvalgets disposition, giver indtryk af, at lovens muligheder for at holde åbent ikke udnyttes fuldt ud. Det har vist sig, at fuld udnyttelse mest finder sted inden for dagligvarehandelen i større byområder, medens forretninger i provinsen typisk kun i mindre omfang gør brug af disse muligheder.

Tilsvarende har det i sommerhusområderne vist sig, at en total ophævelse af butikstidslovens regler om åbningstider medfører en fleksibel tilpasning af åbningstiderne.

I de seneste år har der været udført en række forsøg med omlægning af åbningstiden inden for butikstidslovens rammer samt forsøg med ophævelse af denne lov i forbindelse med frikommuneordningen, jfr. ovenfor om "Forsøg med fuld eller ændret udnyttelse af butikstidslovens åbningstidsregler" kapitel 3.3.8 og "Fri butikstid i Herlev i forbindelse med frikommuneforsøget", kapitel 3.3.5. Udvalget har fundet, at disse forsøg og de undersøgelser, der i øvrigt er foretaget, har vist, at der henimod den nuværende lukketid kl. 17.30 er et væsentligt pres på butikkerne, samt at der i hvert fald i visse geografiske områder er et udtalt behov for at kunne indkøbe dagligvarer efter kl. 17.30 på hverdage.

Udvalget har dog samtidig ved de nævnte forsøg og undersøgelser fundet det godtgjort, at der for tiden kun i ringe omfang er konstateret behov for at kunne indkøbe dagligvarer efter kl. 19.

Med hensyn til indkøb af udvalgsvarer har udvalget lagt til grund, at der blandt forbrugerne er et ønske om en mulighed for at kunne foretage indkøb af sådanne langvarige forbrugsgoder også på andre tider end dem, hvori udvalgsvarerforretninger traditionelt holder åbent. Det har været gjort gældende, at den nuværende butikstidslovgivning lægger hindringer i vejen for, at sådanne indkøb kan foretages velovervejet af den samlede familie. Nogle medlemmer af udvalget finder, at dette hensyn mest hensigtsmæssigt kan tilgodeses ved en senere lukketid på hverdagsaftener. Andre er af den opfattelse, at hensynet bedst tilgodeses, hvis der tillige gennemføres en udvidet åbningstid på lørdage. Behovet kunne eventuelt tilgodeses ved en ordning som den, der er gældende i Vesttyskland, nemlig en lang lørdag hver måned, men det pågældende mindretal går ind for udvidet åbningstid hver lørdag, også af turisthensyn, jfr. nedenfor kapitel 3.4.4.

3.4.2. De handlendes interesser.

For de handlendes vedkommende har modstående hensyn været gjort gældende.

Nogle grupper ønsker større frihed for at kunne udvikle nye forretninger eller forretningsformer, og disse ønsker derfor længere åbningstid om aftenen og lørdag eftermiddag samt en mere vidtgående fleksibilitet med henblik på i videre omfang at kunne tilpasse sig lokale behov, uden at dette nødvendigvis behøver at medføre en længere samlet åbningstid

Andre lægger især vægt på hensynet til de lokale behov.

Det er i den forbindelse blevet fremhævet, at behovet for åbningstidens omfang og placering varierer betydeligt alt efter butikkens geografiske placering, butikstype m.v., hvorfor meget fleksible rammer for åbnings-tidens placering ifølge dette synspunkt er nødvendige. Disse meget forskellige behov er også angivet blandt årsagerne til, at den gældende lovs rammer ikke overalt udnyttes fuldt ud.

Andre føler, at længere åbningstider vil udgøre en trussel mod de handlendes mulighed for fritid og privatliv, og det er gjort gældende, at en mere liberal butikstidslovgivning vil forhindre specielt indehavere af landsbybutikker og andre mindre dagligvarebutikker, hvor både mand og hustru deltager i driften og står for den væsentlige del af denne, i at opnå de arbejdstidsforkortelser, som andre grupper nyder godt af. De mindre butikker kan ikke som de større tilrettelægge de beskæftigedes arbejdstid. Disse handlende afskæres derfor fra at deltage i de fritids-tilbud, der står til den øvrige befolknings rådighed samt fra at deltage i kulturelle aktiviteter. Selvom butikstidslovens regler ikke indebærer en pligt til at holde åbent inden for de i loven angivne tidsrammer, gøres det gældende, at denne gruppe af konkurrencemæssige grunde vil være

nødt til at holde åbent længere i tilfælde af en liberalisering af åbningstiden.

Endvidere har visse medlemmer udtrykt frygt for, at mindre butikker vil blive vanskeligere at omsætte, hvis butikstiderne udvides.

Heroverfor er det fra andre sider gjort gældende, at den omstændighed, at den gældende lovs rammer mange steder ikke udnyttes fuldt ud, viser, at en liberalisering af butikstidsloven ikke i sig selv vil tvinge butikkerne til at holde længere åbent. Desuden er det blevet gjort gældende, at netop f.eks. mindre dagligvarebutikker i de lokale bysamfund ville kunne drage fordele af mere fleksible åbningstider.

Fra forskellige sider har det været gjort gældende, at længere åbnings-tider ville vanskeliggøre den nødvendige rekruttering blandt ungdommen og blandt medarbejdere med faguddannelse inden for butiksfaget. Dette ville kunne medføre, at butiksbetjeningen blev en bibeskæftigelse for unge under uddannelse og for personer uden faglig uddannelse til skade for specielt udvalgswarebranchen, hvor forbrugerne i vidt omfang er afhængige af råd og vejledning fra faguddannet og kvalificeret personale.

For udvalget har der foreligget nogle undersøgelser om de omkostnings- og prismæssige virkninger af senere åbningstider og forskudte arbejdstider. Disse undersøgelser viser, at det generelt ikke er muligt at udtale sig om, hvorvidt en øget liberalisering vil udløse faktorer, der trækker i prisforhøjende eller prisnedsættende retning.

3.4.3. De ansattes interesser.

I udvalgets diskussioner om de butiksansattes vilkår og trivsel har der imod en ændring af loven især været lagt vægt på, at denne gruppe ved en liberalisering ville komme til at lide under en yderligere forskydning af deres arbejdstider i forhold til befolkningen som helhed og

de deraf følgende familiemæssige ulemper. Specielt har det været påpeget, at forskudte arbejdstider medfører problemer i forbindelse med at få mindre børn passet, da de fleste daginstitutioner lukker mellem kl. 17 og kl. 18. Udvalget har i sine overvejelser tillagt den i afsnit 4.5. fremsatte rekommandation vedrørende pasningsmulighed for børn af forældre, der arbejder sent på grund af sen åbningstid i butikshandelen, betydelig vægt.

Gruppens ringere muligheder for at benytte sig af forskellige fritidstilbud inden for sport og kultur har også været nævnt.

3.4.4. Indkøbsmuligheder for turister.

Som anført ovenfor i indledningen har udvalget i sine overvejelser ligeledes inddraget turisternes indkøbsmuligheder.

Udvalget har været opmærksom på, at alle tilgængelige prognoser om turismens udviklingsmulighed indikerer, at denne sektor vil få stadig stigende betydning, men samtidig at konkurrencen om turisternes penge vil blive hård.

Udvalget har lagt til grund, at de nuværende dispensationsmuligheder i butikstidslovens § 6, stk. 2 og 3, har vist sig utilstrækkelige til at tilgodegive specielt turisternes behov, hvilket virker som en bremseklo på mulighederne for at tiltrække flere udenlandske turister for eksempel på korte ferier lagt i en forlænget weekend. Herudover har udvalget lagt til grund, at turisternes behov kun kunne tilgodeses ved generel udvidet lørdagsåbning, idet den vesttyske model med en lang lørdag hver måned ikke i tilstrækkeligt omfang ville tilgodegive turismen.

Det har i diskussionerne været anført, at udvidede butikstider ikke generelt giver befolkningen større forbrugsmuligheder, men blot vil fordele butikkernes omsætning over flere timer. Hvis imidlertid en liberalisering af butikstidsloven kunne medvirke til, at udenlandske turister lagde

flere penge her i landet, ville dette medføre en omsætningsfremgang i detailhandelen.

3.4.5. Langtidsvirkningen af en liberalisering af butikstidsloven.

Med hensyn til den fremtidige butiksstruktur i tilfælde af en liberalisering af åbningstiderne er udvalget på grundlag af de i bilag 2 indeholdte undersøgelser kommet til den konklusion, at det ikke kan anses for godtgjort, at en vis begrænset liberalisering vil have signifikant indflydelse på dens udvikling.

Nogle få medlemmer af udvalget mener, at en liberalisering af det omfang der er foreslået i det i kapitel 4 indeholdte lovforslag, vil kunne få til følge, at flere butikker lukker i de kommende år, end det ellers ville være tilfældet.

3.4.6. Mulige løsninger.

Med hensyn til de drøftede løsningsmuligheder bemærkes:

En ordning, hvorefter hver butik kan foretage en fri fordeling af et vist antal timer over ugen, er en meget fleksibel løsning, der giver plads for eksperimenter og tilpasning til lokale og branchemæssige behov. Samtidig indebærer den imidlertid en vidtgående liberalisering med de konsekvenser, dette måtte have.

Særlige åbningstider for visse byområder og centre kræver en stillingtagen fra de offentlige myndigheders side til, hvor behovene ligger, og dermed en udbygning af den offentlige administration for at skabe det fornødne beslutningsgrundlag. Det indebærer også risiko for konkurrenceforvridning i grænseområderne og yder ikke sikkerhed for, at forbrugernes behov opfyldes. Særlig hensyntagen til forbrugernes behov ved køb af udvalgsvarer er vanskelig på grund af den brancheglidning, som har fundet og stadig finder sted.

En forskydning af åbningstiden, således at en time flyttes fra morgen til aften, betyder en indskrænkning af indkøbsmulighederne for den gruppe forbrugere, der har behov for indkøb på dette tidspunkt, uden at det løser problemerne for dem, der er imod senere åbningstid om aftenen.

En udvidelse af antallet af supplerende timer giver mulighed for en større fleksibilitet med hensyn til åbningstiden om aftenen og for visse eksperimenter.

3.4.7. Udvalgets lovforslag.

Underudvalget vedrørende butikstid udarbejdede det i kapitel 4 indeholdte forslag til lov om ændring af lov om butikstid. Forslaget blev til som et kompromisforslag mellem stærkt varierende ønsker. Kompromisforslaget fik tilslutning fra et flertal af underudvalgets medlemmer under den forudsætning, at det skulle betragtes som en helhed. Det var ligeledes en forudsætning, at der blev mulighed for længere åbningstid på børneinstitutioner i de områder, hvor muligheden for længere åbningstid måtte blive udnyttet.

Kompromisforslaget fik ikke tilslutning fra et flertal af Åbningstidsudvalgets medlemmer. Nogle af forslagsstillerne følte sig derefter ikke bundet af kompromisforslaget, men fremsatte enten egne forslag eller tilsluttede sig til den gruppe, der ikke ønsker ændringer i loven om butikstid.

18 af udvalgets 35 medlemmer går ind for en liberalisering af butikstidsloven, idet der dog er forskellige opfattelser af, hvorledes denne liberalisering skal ske. 12 medlemmer går imod en liberalisering. 5 medlemmer har ikke taget stilling.

Udvalget har derefter delt sig i følgende mindretal:

Et mindretal bestående af Jørn Astrup Bertelsen ønsker at opretholde loven af 1976 uændret. Dette mindretal har givet udtryk for, at den nuværende lov ikke lægger hindringer i vejen for en betydelig fleksibel åbningstid, og at et eventuelt ønske fra forbrugerne rigeligt kan opfyldes inden for den nugældende lovgivning.

Et andet mindretal bestående af Anne Busk-Jensen, Lars Barfoed, Bruno Østergaard, Liselotte Valentinussen, Karen Bælum, Aase Jensen, Kirsten Nielsen og Elisabeth Reinstrup har fundet, at reglerne om butikernes åbningstider bør ophæves, og kan dette ikke ske, bør reglerne være så fleksible som muligt. Da det ovenfor omtalte kompromisforslag ikke har kunnet vinde tilstrækkelig tilslutning, har dette mindretal foreslået, at § 1, stk. 1, i lov om butikstid ændres således, at butikstiden i detailhandelen kan udgøre op til 69 1/2 time. Mindretallet har foreslået § 1, stk. 2, ophævet, og § 1, stk. 3, udformet således, at butikstiden i øvrigt kan fordeles frit på hverdage. Falder grundlovsdag og juleaftensdag på en hverdag, kan der kun holdes åbent til kl. 12. Den sidste søndag før juleaftensdag kan der holde åbent fra kl. 10 til kl. 20. Mindretallet har fundet, at de gældende regler om skiltning bør opretholdes.

Desuden har mindretallet foreslået, at kommunalbestyrelsen får udvidede muligheder for at tillade åbning af butikker på søndage i medfør af den gældende lovs § 6, stk. 2, ved at kravet om et begrænset varesortiment i de af dispensationen omfattede butikker udgår.

Mindretallet har motiveret sin indstilling med, at en gennemførelse af de foreslåede ændringer i lov om butikstid vil fastholde den nugældende maksimale butikstid på 69 1/2 time, men loven gøres fleksibel på den måde, at disse timer i dagene mandag til lørdag kan fordeles frit.

Idet mindretallet har henvist til de argumenter for en fleksibel lov om butikstid, der fremgår af betænkningen, har mindretallet især fremhævet, at samfundet har ændret sig på afgørende områder, siden grundlaget for den nugældende lovgivning om butikstiden blev lagt. Idag er det almindeligt, at også kvinderne er udeerhvervende, og der er langt flere enlige udeerhvervende forsørgere, hvilket har øget forbrugernes indkøbsvanskeligheder; at erfaringerne fra "sommerhusområderne", d.v.s. de områder, hvor der i henhold til § 5, stk. 1, i lov om butikstid, ikke gælder nogen restriktioner med hensyn til butikkernes åbningstider, viser, at såvel, de handlende som forbrugerne trives godt uden begrænsninger, idet man tilpasser sig de lokale behov. Tilsvarende erfaringer er gjort med frie åbningstider bl.a. i Norge og Sverige. Mindretallet har endvidere henvist til, at fleksible åbningstider vil give bl.a. mindre dagligvareforretninger i de små bysamfund mulighed for i højere grad i fri konkurrence med bl.a. kioskerne at tilpasse sig de lokale beboeres muligheder rent tidsmæssigt for at handle, at især en lang lørdagsåbning vil være af overordentlig stor betydning for turismen i Danmark, og samtidig vil det forbedre mulighederne for samlet familieindkøb af bl.a. udvalgsvarer; at da antallet af mulige åbningstimer ikke øges med det af mindretallet stillede forslag, favoriserer forslaget ikke f.eks. kapitalstærke virksomheder. Ej heller påvirkes tilgangen af uddannede/uddannelsessøgende medarbejdere til erhvervet i nævneværdigt omfang, da disse arbejdsforhold reguleres gennem overenskomster m.v., ligesom mindretallet har fundet, at de forsøg, som forskellige butikskæder har gjort med mere fleksible åbningstider og de dispensationer, der er givet til forretningerne i København til at holde længe åbent på visse lørdage, samt forsøget i Herlev med fri åbningstider har vist sig at være en stor succes.

Et tredje mindretal bestående af formanden, Merete Rasmussen, Ulrik Gjesingfelt og Bjarke Fog har fundet, at det af underudvalget om butikstid stillede kompromisforslag ikke betyder nogen omfattende liberalisering i forhold til den nuværende retstilstand. På baggrund af de af udvalget fremskaffede oplysninger om forbrugernes og turisternes behov

er dette mindretal af den opfattelse, at kompromisforslaget i det væsentlige imødekommer disse behov uden at være til væsentlig gene for de øvrige interesserede grupper. Dette mindretal har samtidig fundet, at ingen af de andre forslag i samme grad varetager samtlige interesserede gruppers interesser. Uanset at der ikke længere er et flertal bag underudvalgets kompromisforslag, har dette mindretal derfor ment at burde opretholde forslaget uændret.

Alternativt har formanden foreslået følgende ændrede affattelse af § 6, stk. 2: "Kommunalbestyrelsen kan efter forhandling med vedkommende organisationer give tilladelse til udvidede butikstider for butikker, der i særlig grad betjener turister, eller er beliggende i områder eller på steder, der særlig besøges af turister."

Et fjerde mindretal bestående af Michael Gaarmann, Arne Reisfelt, Methe Dybdahl og Kjeld Poulsen slutter sig til det i kapitel 4 indeholdte forslag, dog med den modifikation, at forslaget til ændret affattelse af § 1, stk. 2, ændres således, at den supplerende butikstid fastsættes til 9 1/2 time, og at 4. pkt. affattes således: "Indtil 2 timer heraf må placeres på lørdage, dog ikke efter kl. 14."

Et femte mindretal bestående af Curt Nielsen, Bent Knap, Bente Christensen, Lillian Knudsen, Poul Holst-Pedersen, Knud Christensen, Tonni Vedsted, Erik Balle, Jørn Lindekilde Hansen og Birgitte Munksgaard slutter sig til det i kapitel 4 indeholdte forslag med undtagelse af forslaget til ændret affattelse af lovens § 1, idet mindretallet giver udtryk for, at den nuværende lov ikke lægger hindringer i vejen for en betydelig fleksibel åbningstid, at et eventuelt ønske fra forbrugerne rigeligt kan opfyldes indenfor den nugældende lovgivning, alt § 3-butikkerne giver mulighed for "nødkøb", at udvidelse af butikkernes åbningstid giver øgede omkostninger og dermed højere priser, at de store koncerner vil få fri mulighed for at udkonkurrere de mindre, lokale handlende, og at problemerne med at rekruttere unge, der ønsker at uddanne

sig indenfor faget, samt problemerne med at skaffe kvalificeret arbejdskraft forøges væsentligt.

Et sjette mindretal bestående af Anne Buch Jørgensen slutter sig ligeledes til det i kapitel 4 indeholdte forslag, dog med de ændringer, at den almindelige butikstid om lørdagen i henhold til lov om butikstid § 1, stk. 1, fastsættes til kl. 8 til kl. 14, at den supplerende butikstid fastsættes til 7 1/2 time ugentligt, samt at ingen del af denne supplerende butikstid må anvendes om lørdagen. Dette mindretal anfører, at de forbrugerbehov, der taler for en øget indkøbsmulighed ved en supplerende butikstid på ialt 7 1/2 time mandag til fredag, ikke gør sig tilsvarende gældende om lørdagen. Udvidelsen af indkøbsmulighederne mandag til fredag kombineret med en almindelige butikstid fra kl. 8 til kl. 14 på lørdage afbalancerer hensynet til forbrugere, ansatte og et bredt butiksnætte.

Et syvende mindretal bestående af William Jakobsen kan ikke gå ind for forslaget til ændret affattelse af § 1, stk. 2, men tilslutter sig i øvrigt det i kapitel 4 indeholdte forslag, dog med undtagelse af bestemmelsen i § 3, stk. 1, 2. pkt., som formuleret i forslagets § 1, nr. 2, som han ønsker skal udgå af forslaget.

Et ottende mindretal bestående af Linda Christensen slutter sig til det i kapitel 4 indeholdte forslag, dog med den modifikation, at forslaget til ændret affattelse af § 1, stk. 2 ændres således, at den supplerende butikstid fastsættes til 6 timer. Af den supplerende butikstid må indtil 4 timer placeres på lørdage, dog ikke efter kl. 16.00. Mindretallet har herudover ikke ønsket at tage stilling vedrørende forslagets § 3, stk. 1, 2. pkt.

Som motivation for sin stillingtagen anfører dette mindretal, at den nuværende butikstidslovs muligheder for at holde åbent 6 timer om ugen ud over den nuværende almindelige butikstid må anses for tilstrækkelig til at imødekomme forbrugernes behov. En udvidelse af det disponible

antal timer vil - inverteret fald hvis den går ud over 8 timer - kunne være til skade for landsbybutikker og andre mindre butikker. Derimod finder mindretallet det ønskeligt, at det disponible antal timer kan fordeles på alle ugens dage, og ikke begrænses til de nuværende 3 dage. Herved vil det være muligt at tilpasse sig lokale behov.

Mindretallet er opmærksom på behovet for længere åbningstidsmulighed om lørdagen for at imødekomme ønsket om en udvidet weekendturisme. Mindretallet skal på denne baggrund ikke modsætte sig, at de disponible timer kan placeres på lørdage indtil kl. 16.00.

Udvalgets øvrige medlemmer har ikke ønsket at tage stilling til, om der bør foretages ændringer i lov om butikstid. Uffe Kornerup har herved anført, at det er uden politimæssig interesse, hvornår lukketiden er, og at han derfor som repræsentant for Foreningen af Politimestre i Danmark ikke har ment at burde foretrække det ene forslag for det andet. Denne gruppe medlemmer har tilsluttet sig de øvrige ændringsforslag i det i kapitel 4 indeholdte forslag, idet dog nogle af disse medlemmer ikke har villet tage stilling vedrørende forslaget § 3, stk. 1, 2. pkt., og det af William Jakobsen stillede forslag om at stryge denne bestemmelse.

4. Lovforslag og bemærkninger.

4.1. Forslag til lov om ændring af lov om butikstid, stillet af formanden, Merete Rasmussen, Ulrik Gjesingfelt og Bjarke Fog.

I lov nr. 218 af 28. april 1976 om butikstid foretages følgende ændringer:

§ 1

1. § 1, stk. 2, affattes således: "Herudover må enhver butik holdes åben i indtil 11 1/2 time ugentligt. Placeringen af denne supplerende butikstid fastlægges af den enkelte butik. Af den supplerende butikstid må indtil 7 1/2 time placeres på ugens fem første dage, dog ikke efter kl. 20. Indtil 4 timer heraf må placeres på lørdage, dog ikke efter kl. 16.".
2. § 3 affattes således: "§ 3. Bestemmelserne i § 1 gælder ikke for salgslokaler, hvorfra der til enhver tid kun føres et begrænset varesortiment, der fastsættes af industriministeren. Sådanne salgslokaler må ikke stå i indvendig forbindelse med eller anvendes som del af en butik, der er omfattet af § 1.

Stk. 2. Industriministeren fastsætter forskellige varesortimenter. Fra hvert salgskale må kun sælges varer, der tilhører samme sortiment. Salgskaler, hvorfra der sælges varer, der tilhører forskellige sortimenter, må ikke stå i indvendig forbindelse med hinanden.

Stk. 3. Industriministeren kan fastsætte nærmere regler for salgskalernes indretning. Det skal ved samtlige indgangssteder til sådanne salgskaler tydeligt angives, at salgskalet fører et begrænset varesortiment og hvilket varesortiment, der føres, samt hvornår salgskalet holder åbent.".

3. I § 5, stk. 2, udgår 2. pkt.

4. I § 5, stk. 2, 3. pkt., udgår "herunder".
5. I § 6, stk. 1, indsættes efter "lejrpladser,": "ved lystbådehavne,".
6. I § 6, stk. 2, 1. pkt., udgår: "turist- og handels", og stk. 4 ophæves.
7. Efter § 6 indsættes som ny § 6 A:
"§ 6 A. Industriministeren fastsætter nærmere regler for de beslutninger og tilladelser, der er omhandlet i §§ 5 og 6, herunder om de forhandlingsberettigede organisationer.".
8. I § 8, stk. 2, udgår: "og som afholdes af frembringerne eller af andre på disses vegne,".
9. I § 10, stk. 2, ændres "butik" til: "salgslokale", "opregnede butikker" til: "omhandlede salgslokaler" og "butikkens" til: "salgslokalets".

§ 2

Stk. 1. Loven træder i kraft den 1. juli 1988.

Stk. 2. § 1, nr. 2, træder for så vidt angår bestemmelsen i § 3, stk. 1, 2. pkt., dog først i kraft den 1. januar 1990.

§ 3

§ 3. Loven gælder ikke for Færøerne og Grønland.

4.2. Bemærkninger til forslaget.

Til § 1.

Til nr. 1.

Det hidtil bestående system med almindelig og supplerende butikstid foreslås opretholdt.

Det foreslås, at udvide antallet af supplerende timer fra de nuværende 6 til 11 1/2 time. Dette sker for at skabe en forøget mulighed for fleksibilitet i forbrugernes interesse. Forbrugernes interesser varierer efter de lokale forhold, og det større antal supplerende timer gør det muligt for butikkerne at tilpasse deres åbningstider til konstaterede lokale behov.

Af de 11 1/2 supplerende timer kan efter forslaget 7 1/2 time anvendes fra mandag til og med fredag og kun på disse dage, medens der til placering på lørdage er afsat 4 timer, der udelukkende kan placeres på denne dag.

Det nugældende krav om, at den supplerende butikstid højst må fordeles over tre dage, foreslås ophævet, således at de supplerende timer inden for de ovenfor anførte rammer kan placeres på alle de seks dage, hvor loven hjemler mulighed for at holde åbent. Derimod er der med ændringsforslaget ikke længere mulighed for at placere de supplerende timer efter kl. 20 på mandag til og med fredag eller på lørdage efter kl. 16. Dette krav er for så vidt angår dagene mandag til og med fredag en skærpelse i forhold til den gældende lov, idet der i den gældende lov for disse dage ikke er fastsat noget seneste lukketidspunkt.

Forslaget gør det muligt at holde åbent hver dag mandag til fredag indtil kl. 19. Ønskes en senere lukketid, f.eks. kl. 19.30 eller kl. 20 en eller flere af disse dage, må der lukkes tilsvarende tidligere end kl. 19 en eller flere andre dage.

Tii nr. 2.

Stk. 1 i forslaget i til ny § 3 er en videreførelse af den gældende lovs § 3, stk. 1. Nyt er dog kravet om, at salgslokaler, hvorfra der føres et begrænset varesortiment, ikke må stå i indvendig forbindelse med eller anvendes som del af en butik, der er omfattet af § 1. Dette krav foreslås indført for at imødegå en udvikling, hvor butikker og salgslokaler med begrænset varesortiment tenderer mod at blive to ikke klart adskilte grupper.

Med den foreslåede udvidelse af butikstiden forventes det, at forbrugernes almindelige behov for at handle er tilgodeset. §3-forretningerne skal tilgodeses pludseligt opståede behov, hvorfor disse forretninger kun må føre et begrænset varesortiment. Hensigten med bestemmelsen er at sikre, at de forretninger, der ønsker at drage fordel af at holde åbent på tidspunkter, hvor den almindelige detailhandel ikke har mulighed herfor, tilsvarende pålægges en reel indskrænkning i det tilladte varesortiment.

Hertil kommer, at det, for at lovens overholdelse kan påses, er nødvendigt at have en klar adskillelse mellem de to typer af forretninger. Den hidtidige ordning, hvor dele af et salgslokale kan aflukkes efter lukketid, har endvidere givet anledning til vanskeligheder i relation til den strafferetlige bedømmelse.

Bestemmelsen udvider også muligheden for retsforfølgning ifølge § 10, stk. 2, af de leverandører, der på trods af, at der fra salgslokalet kun føres et begrænset varesortiment, hvorom der skal skiltes, til salgslokalet leverer varer, der ikke indgår i det tilladte sortiment. Ved at indføre et krav om, at butikker efter § 1 og salgslokaler efter § 3 ikke må stå i indvendig forbindelse med hinanden, vil leverandører af varer, der ikke lovligt kan forhandles fra et salgslokale med begrænset varesortiment umiddelbart ved leveringen blive gjort opmærksom på, at det drejer sig om et salgslokale med begrænset varesortiment, og de vil ikke kunne påberåbe sig, at de troede, at varerne skulle sælges fra § 1-afdelingen af lokalet.

I forslagets stk. 2 gives industriministeren som i den gældende lov hjemmel til at fastsætte de forskellige varesortimenter. Der forudsættes herved, at antallet af forskellige sortimenter efter forhandling med de relevante organisationer begrænses fra de nugældende 7 til f.eks. 3.

Disse kan f.eks. være en gruppe med sortiment som kiosker og benzinstationer, en anden med sortiment som konfekturbutikker, bagerbutikker, brøddudslag og smørrebrødsbutikker samt en sidste svarende til de nugældende blomsterbutikker eller en gruppe med sortiment som kiosker, benzinstationer, bagerbutikker, brøddudsalg og konfekturbutikker, en anden som de nuværende smørrebrødsbutikker, samt endelig en sidste svarende til de nuværende blomsterbutikker.

Under alle omstændigheder må den foreslåede udvidede butikstid føre til en begrænsning i det nuværende varesortiment for § 3-butikkerne, da den udvidede butikstid for almindelige § 1-butikker giver forbrugerne bedre mulighed for at handle i disse.

I stk. 3 gives industriministeren bemyndigelse til at fastsætte nærmere regler for indretningen af salgslokaler, hvorfra der føres et begrænset sortiment. Det forudsættes herved, at sådanne regler skal iagttages sideløbende med dem, der måtte være fastsat i eller i medfør af veterinære love.

Kravet om skiltning med at et salgslokale kun fører et begrænset varesortiment samt om åbningstider findes i den gældende lov i § 3, stk. 1, og § 1, stk. 5, og videreføres i forslagets § 3, stk. 3.

Til nr. 3 og 4.

Med ændringerne tilsigtes ingen realitetsændring, da det af hensigtsmæssighedsgrunde foreslås at samle bemyndigelserne i forslagets § 6 A.

Til nr. 5.

Lystbådehavne foreslås indføjet i § 6, stk. 1, således at kommunalbestyrelsen, på tilsvarende vilkår, som gælder for bl.a. haveforeninger og lejrpladser, gives mulighed for til butikker, der er beliggende på havnearealer eller i umiddelbar nærhed heraf, at give tilladelse til udvidede butikstider.

Til nr. 6 og 7.

Da det har vist sig, at de organisationer, med hvilke kommunalbestyrelsen skal forhandle forinden, der kan meddeles tilladelse til i medfør af lovens § 6, stk. 2, til udvidede butikstider, afgrænses forskelligt i de enkelte kommuner, foreslås det, at afgrænsningen i § 6, stk. 2, udgår, og at der i stedet i den nye § 6 A, gives industriministeren hjemmel til at fastlægge disse. Det forudsættes herved, at kredsen af de forhandlingsberettigede organisationer foruden de relevante organisationer af handlende også omfatter medarbejderne for forbrugernes organisationer.

Til nr. 8.

Det foreslås at ændre den gældende lovs § 8, stk. 2, således at kommunalbestyrelsen kan undtage fra butikstidsbestemmelserne i § 1 for så vidt angår de udstillinger, der alene omfatter kunst eller kunsthåndværk, uanset om disse afholdes af frembringerne, af andre på disse vegne eller af enkeltpersoner eller grupper uden tilknytning hertil.

Til nr. 9.

På grund af den ændrede affattelse af § 3 foreslås det at ændre § 10, stk. 2, således at der i de to paragraffer anvendes en ensartet terminologi.

Til § 2.

Når forslaget til en ændret affattelse af § 3, stk. 1, 2.pkt., foreslås først at træde i kraft 18 måneder efter de øvrige bestemmelser i loven, skyldes det ønsket om at give de butikker, der lovligt har indrettet sig på en måde, der strider mod den foreslåede affattelse af § 3, stk. 1, 2. pkt., en passende overgangsperiode.

4.3. Den gældende lov om butikstid sammenstillet med kompromisforslaget.

Lov om butikstid.

(Lov nr. 218 af 28. april 1976.)

§ 1. Den almindelige butikstid i detailhandelen er på hverdage fra kl. 6 til kl. 17.30, lørdage dog fra kl. 6 til kl. 12.

Stk. 2. Herudover må enhver butik holdes åben i indtil 6 timer ugentligt. Placeringen af denne supplerende butikstid fastlægges af den enkelte butik, dog at de 6 timer højst må fordeles over 3 dage. Den supplerende butikstid må ikke placeres på lørdage efter kl. 14 og søn- og helligdage.

Stk. 3. Falder grundlovsdagen og juleaftensdag på en hverdag, må der kun holdes åbent til kl. 12.

§ 1. Den almindelige butikstid i detailhandelen er på hverdage fra kl. 6 til kl. 17.30, lørdage dog fra kl. 6 til kl. 12.

Stk. 2. Herudover må enhver butik holdes åben i indtil 11 1/2 time ugentligt. Placeringen af denne supplerende butikstid fastlægges af den enkelte butik. Af den supplerende butikstid må indtil 7 1/2 time placeres på ugens fem første dage, dog ikke efter kl. 20. Indtil 4 timer heraf må placeres på lørdage, dog ikke efter kl. 16.

Stk. 3. Falder grundlovsdagen og juleaftensdag på en hverdag, må der kun holdes åbent til kl. 12.

Påske- og pinselørdag og de sidste 6 hverdage før juleaftensdag forlænges den almindelige butikstid til kl. 20. Den sidste søndag før juleaftensdag er den almindelige butikstid fra kl. 10 til kl. 20.

Stk. 4. Butikker, hvorfra der foregår detailsalg, må ikke holdes åbne for publikum uden for de i stk. 1-3 angivne butikstider. Forbudet omfatter salgs- og udleveringssteder samt lagre.

Stk. 5. Det skal ved samtlige indgangssteder til en butik tydeligt angives, hvornår butikken holdes åben. For så vidt angår bestemmelsen i stk. 2, må denne skiltning kun ændres én gang om måneden, og således at ændringen sker pr. den første med virkning for hele vedkommende måned.

Stk. 6. Loven gælder også for fordeling af varer fra andelsforeninger.

Stk. 7. Optagelse af bestillinger er tilladt uden for butikstiden, men levering må tidligst ske i den påfølgende butikstid.

Påske- og pinselørdag og de sidste 6 hverdage før juleaftensdag forlænges den almindelige butikstid til kl. 20. Den sidste søndag før juleaftensdag er den almindelige butikstid fra kl. 10 til kl. 20.

Stk. 4. Butikker, hvorfra der foregår detailsalg, må ikke holdes åbne for publikum uden for de i stk. 1-3 angivne butikstider. Forbudet omfatter salgs- og udleveringssteder samt lagre.

Stk. 5. Det skal ved samtlige indgangssteder til en butik tydeligt angives, hvornår butikken holdes åben. For så vidt angår bestemmelsen i stk. 2, må denne skiltning kun ændres én gang om måneden, og således at ændringen sker pr. den første med virkning for hele vedkommende måned.

Stk. 6. Loven gælder også for fordeling af varer fra andelsforeninger.

Stk. 7. Optagelse af bestillinger er tilladt uden for butikstiden, men levering må tidligst ske i den påfølgende butikstid.

Stk. 8. Frisørsaloner og saloner for skønhedspleje må ikke holdes åbne for publikum uden for de i stk. 1-3 angivne butikstider. Stk. 5 finder tilsvarende anvendelse.

Stk. 9. Kunder, som befinder sig i en butik ved butikstidens ophør, kan ekspederes i indtil et kvarter efter dette tidspunkt. I frisørsaloner og saloner for skønhedspleje kan sådanne kunder dog ekspederes i indtil en time efter butikstidens ophør.

§ 2. Bestemmelserne i § 1 gælder ikke for salg af følgende varer:

1. Medicinalvarer fra apoteker og apotekers håndkøbsudsalg.
2. Aviser på gader og pladser.
3. Brændsel.
4. Proviant til skibe og luftfartøjer samt til lastmotor-køretøjer i langturstrafik.
5. Motorkøretøjer, traktorer, landbrugs- og entreprenør-maskiner, skibe og luftfartøjer samt tilbehør hertil.
6. Lystbåde, campingvogne, telte og andet lejrudstyr

Stk. 8. Frisørsaloner og saloner for skønhedspleje må ikke holdes åbne for publikum uden for de i stk. 1-3 angivne butikstider. Stk. 5 finder tilsvarende anvendelse.

Stk. 9. Kunder, som befinder sig i en butik ved butikstidens ophør, kan ekspederes i indtil et kvarter efter dette tidspunkt. I frisørsaloner og saloner for skønhedspleje kan sådanne kunder dog ekspederes i indtil en time efter butikstidens ophør.

§ 2. Bestemmelserne i § 1 gælder ikke for salg af følgende varer:

1. Medicinalvarer fra apoteker og apotekers håndkøbsudsalg.
2. Aviser på gader og pladser.
3. Brændsel.
4. Proviant til skibe og luftfartøjer samt til lastmotor-køretøjer i langturstrafik.
5. Motorkøretøjer, traktorer, landbrugs- og entreprenør-maskiner, skibe og luftfartøjer samt tilbehør hertil.
6. Lystbåde, campingvogne, telte og andet lejrudstyr

uden for sædvanlig butikshandel.

7. Fersk fisk uden for sædvanlig butikshandel.
8. Naturalprodukter af eget jordbrug og husdyrhold.
9. Havebrugsvarer fra gartnerier og planteskoler.
10. Husdyr.
11. Varer fra automat.
12. Varer i henhold til lov om restaurations- og hotelvirksomhed m.v.
13. Løsøre, der afhændes ved tvangsauktion eller er indleveret fra et bo og afhændes ved frivillig, offentlig auktion.

§ 3. Bestemmelserne i § 1 gælder ikke for følgende butikker:

1. kiosker,
2. konfekturbutikker,
3. bagerbutikker,
4. brødsalg,
5. smørrebrødsbutikker,
6. blomsterbutikker, og
7. benzinstationer,

såfremt butikken til enhver tid kun fører sådanne varer, som handelsministeren fastsætter, og der ved samtlige indgange til butiks- og lagerlokaler er opsat et skilt, der på tydelig måde

uden for sædvanlig butikshandel.

7. Fersk fisk uden for sædvanlig butikshandel.
8. Naturalprodukter af eget jordbrug og husdyrhold.
9. Havebrugsvarer fra gartnerier og planteskoler.
10. Husdyr.
11. Varer fra automat.
12. Varer i henhold til lov om restaurations- og hotelvirksomhed m.v.
13. Løsøre, der afhændes ved tvangsauktion eller er indleveret fra et bo og afhændes ved frivillig, offentlig auktion.

§ 3. Bestemmelserne i § 1 gælder ikke for salgslokaler, hvorfra der til enhver tid kun føres et begrænset varesortiment, der fastsættes af industriministeren. Sådanne salgslokaler må ikke stå i indvendig forbindelse med eller anvendes som del af en butik, der er omfattet af § 1.

Stk. 2. Industriministeren fastsætter forskellige varesortimenter. Fra hvert salgskloale må kun sælges varer, der tilhører

bærer påskriften "Begrænset varesortiment".

Stk. 2. Et salgskale kan kun henføres under én af de i stk. 1 opregnede butikker. Salgskaler, der henføres under forskellige af de i stk. 1 nævnte butikker, må ikke være indbyrdes forbundne.

§ 4. Butikker, hvorfra der på hverdage sælges aviser eller mejeriprodukter, må på søn- og helligdage holdes åbne fra kl. 6 til kl. 10 for salg af sådanne varer, som handelsministeren fastsætter.

§ 5. Bestemmelserne i § 1 gælder ikke for områder, der i det væsentlige benyttes til sommer- og weekendophold. Det samme gælder områder ved den dansk-tyske landgrænse.

samme sortiment. Salgskaler, hvorfra der sælges varer, der tilhører forskellige sortimenter, må ikke stå i indvendig forbindelse med hinanden.

Stk. 3. Industriministeren kan fastsætte nærmere regler for salgskalernes indretning. Det skal ved samtlige indgangssteder til sådanne salgskaler tydeligt angives, at salgskalet fører et begrænset varesortiment og hvilket varesortiment, der føres, samt hvornår salgskalet holder åbent.

§ 4. Butikker, hvorfra der på hverdage sælges aviser eller mejeriprodukter, må på søn- og helligdage holdes åbne fra kl. 6 til kl. 10 for salg af sådanne varer, som handelsministeren fastsætter.

§ 5. Bestemmelserne i § 1 gælder ikke for områder, der i det væsentlige benyttes til sommer- og weekendophold. Det samme gælder områder ved den dansk-tyske landgrænse.

Stk. 2. Beslutning om, hvilke områder der skal være omfattet af stk. 1, træffes af kommunalbestyrelsen efter forhandling med de berørte organisationer. Handelsministeren fastsætter retningslinier for, hvem der skal forhandles med, og for områdefrænsningen i øvrigt. Handelsministeren kan herunder bestemme, at fritagelsen vedrørende sommerhusområder ikke skal gælde butikker, der ikke blot tilsigter at dække de lokale behov, men hvis væsentligste kundekreds kommer andetsteds fra.

Stk. 3. Kommunalbestyrelsens beslutning om områdefrænsningen træffes for ét kalenderår ad gangen. Kommunalbestyrelsen kan dog udvide området i årets løb, såfremt særlige grunde taler herfor.

§ 6. Kommunalbestyrelsen kan efter ansøgning give tilladelse til udvidede butikstider i haveforeninger, på lejrpladser, i idrætsanlæg, i større trafikknudepunkter samt på eller ved sygehuse eller lignende institutioner.

Stk. 2. Beslutning om, hvilke områder der skal være omfattet af stk. 1, træffes af kommunalbestyrelsen efter forhandling med de berørte organisationer. Handelsministeren kan bestemme, at fritagelsen vedrørende sommerhusområder ikke skal gælde butikker, der ikke blot tilsigter at dække de lokale behov, men hvis væsentligste kundekreds kommer andetsteds fra.

Stk. 3. Kommunalbestyrelsens beslutning om områdefrænsningen træffes for ét kalenderår ad gangen. Kommunalbestyrelsen kan dog udvide området i årets løb, såfremt særlige grunde taler herfor.

§ 6. Kommunalbestyrelsen kan efter ansøgning give tilladelse til udvidede butikstider i haveforeninger, på lejrpladser, ved lystbådehavne, i idrætsanlæg, i større trafikknudepunkter, ved lystbådehavne samt på eller ved

sygehuse eller lignende institutioner.

Stk. 2. Kommunalbestyrelsen kan efter forhandling med vedkommende turist- og handelsorganisationer give tilladelse til udvidede butikstider for butikker, der i særlig grad betjener turister, og som kun fører et nærmere angivet varesortiment (gaveartikler, antikviteter o.lign.). Tilladelsen kan gives for indtil ét år ad gangen.

Stk. 3. Kommunalbestyrelsen kan endvidere efter forhandling med de nævnte organisationer give lejlighedsvis og tidsbegrænset tilladelse til udvidede butikstider i forbindelse med store turistbesøg, kongresser o.lign. Tilladelsen kan begrænses til kun at omfatte en enkelt eller enkelte butikker i det område, hvor de pågældende turister må antages i almindelig hed at ville foretage deres indkøb.

Stk. 4. Handelsministeren fastsætter retningslinier for meddelelsen af de i stk. 1-3 nævnte tilladelser.

Stk. 2. Kommunalbestyrelsen kan efter forhandling med vedkommende organisationer give tilladelse til udvidede butikstider for butikker, der i særlig grad betjener turister, og som kun fører et nærmere angivet varesortiment (gaveartikler, antikviteter o.lign.). Tilladelsen kan gives for indtil ét år ad gangen.

Stk. 3. Kommunalbestyrelsen kan endvidere efter forhandling med de nævnte organisationer give lejlighedsvis og tidsbegrænset tilladelse til udvidede butikstider i forbindelse med store turistbesøg, kongresser o.lign. Tilladelsen kan begrænses til kun at omfatte en enkelt eller enkelte butikker i det område, hvor de pågældende turister må antages i almindelighed at ville foretage deres indkøb.

§ 6 A. Industriministeren fastsætter de nærmere regler for de beslutninger og tilladelser, der er omhandlet i §§ 5 og 6, herunder om de forhandlingsberettigede organisationer.

§ 7. Politimesteren, i København politidirektøren, kan tillade udvidede butikstider for salg i forlystelseshaver, ved dyrskuer, markeder, omfattende festligheder o.lign., samt hvor særlige omstændigheder i øvrigt taler herfor.

§ 8. Handelsministeren kan for udstillinger undtage fra bestemmelserne i § 1.

Stk. 2. For udstillinger, der alene omfatter kunst eller kunsthåndværk, og som afholdes af frembringerne eller af andre på disses vegne, gives tilladelse dog af kommunalbestyrelsen.

§ 9. Kommunalbestyrelsens afgørelser i henhold til § 5, 6 og 8, stk. 2, kan af de foreninger eller organisationer, som handelsministeren bemyndiger dertil, indbringes for et ankenævn, der nedsættes af handelsministeren. Nævnet består af en formand, der skal være jurist, og 2 andre medlemmer, der skal være uafhængige af kommunale eller organisationsmæssige interesser. Formanden og medlemmer samt suppleanter for disse udnævnes

§ 7. Politimesteren, i København politidirektøren, kan tillade udvidede butikstider for salg i forlystelseshaver, ved dyrskuer, markeder, omfattende festligheder o.lign., samt hvor særlige omstændigheder i øvrigt taler herfor.

§ 8. Handelsministeren kan for udstillinger undtage fra bestemmelserne i § 1.

Stk. 2. For udstillinger, der alene omfatter kunst eller kunsthåndværk, gives tilladelse dog af kommunalbestyrelsen.

§ 9. Kommunalbestyrelsens afgørelser i henhold til § 5, 6 og 8, stk. 2, kan af de foreninger eller organisationer, som handelsministeren bemyndiger dertil, indbringes for et ankenævn, der nedsættes af handelsministeren. Nævnet består af en formand, der skal være jurist, og 2 andre medlemmer, der skal være uafhængige af kommunale eller organisationsmæssige interesser. Formanden og medlemmer samt suppleanter for disse udnævnes

for indtil 5 år ad gangen. Handelsministeren fastsætter nævnets forretningsorden.

Stk. 2. Kommunalbestyrelsens og ankenævnets afgørelser kan ikke indbringes for anden administrativ myndighed.

§ 10. Erhvervsdrivende, der overtræder § 1 og 3, straffes med bøde. Det samme gælder erhvervsdrivendes overtrædelse af vilkår og betingelser for tilladelser givet i medfør af loven.

Stk. 2. Den, der med kendskab til, at en butik henhører under en af de i § 3, stk. 1, opregnede butikker, leverer varer, som ikke er omfattet af butikkens tilladelige varesortiment, straffes med bøde.

Stk. 3. Er overtrædelsen begået af et aktieselskab, anpartsselskab, andelsselskab el.lign., kan bødeansvar pålægges virksomheden som sådan.

Stk. 4. Påtale finder kun sted efter begæring af de foreninger

for indtil 5 år ad gangen. Handelsministeren fastsætter nævnets forretningsorden.

Stk. 2. Kommunalbestyrelsens og ankenævnets afgørelser kan ikke indbringes for anden administrativ myndighed.

§ 10. Erhvervsdrivende, der overtræder § 1 og 3, straffes med bøde. Det samme gælder erhvervsdrivendes overtrædelse af vilkår og betingelser for tilladelser givet i medfør af loven.

Stk. 2. Den der med kendskab til, at et salgslokale henhører under et af de i § 3, stk. 1, omhandlede salgslokaler, leverer varer, som ikke er omfattet af salgslokalets tilladelige varesortiment, straffes med bøde.

Stk. 3. Er overtrædelsen begået af et aktieselskab, anpartsselskab, andelsselskab el.lign., kan bødeansvar pålægges virksomheden som sådan.

Stk. 4. Påtale finder kun sted efter begæring af de foreninger

eller organisationer, som handelsministeren bemyndiger dertil.

eller organisationer, som handelsministeren bemyndiger dertil.

§ 11. Loven træder i kraft den 1. juli 1976.

Stk. 2. Lukkelov nr. 264 af 10. juni 1970 ophæves.

Stk. 3. Tilladelser i henhold til den tidligere lov bevarer deres gyldighed med indtil 1. juli 1977. Overtrædelser af vilkår og betingelser for tilladelserne straffes med bøde.

§ 12. Loven gælder ikke for Færøerne og Grønland.

5. Udvalgets overvejelser om servicefag.

5.1. Indledning.

På Åbningstidsudvalgets 2. møde, afholdt fredag den 19. september 1986, blev det som ovenfor anført besluttet at nedsætte et Serviceudvalg.

5.2. Udvalgets arbejde og arbejdsform.

Serviceudvalget har afholdt 6 møder. Arbejdet i udvalget har herefter formet sig i tre hovedafsnit, nemlig en indledende, principiel drøftelse af forholdene på serviceområdet, en drøftelse af det foreliggende eller tilvejebragte materiale vedrørende de faktiske forhold samt endelig udvalgets konklusioner på grundlag heraf.

Serviceudvalget har, i overensstemmelse med Åbningstidsudvalgets kommisorium, ikke foretaget selvstændige undersøgelser i egentlig forstand, idet udvalget dels har baseret sig på allerede foreliggende materiale, dels har fremskaffet oplysninger fra let tilgængelige kilder og foretaget en vis bearbejdelse af de herved fremkomne oplysninger. Hvad angår forbrugernes holdning til alternative åbningstider, har udvalget støttet sig til den af Informationsudvalget udarbejdede redegørelse: "Undersøgelse af forbrugernes holdning til alternative åbningstider", (kapitel 3.3.3.), hvori det konkluderes, at det ikke synes rimeligt, at Åbningstidsudvalget foranlediger iværksættelsen af yderligere undersøgelser af forbrugernes holdning ved hjælp af interviewundersøgelser eller lignende i betragtning af den store usikkerhedsfaktor, der knytter sig til sådanne undersøgelser.

Udvalget har især anvendt følgende allerede foreliggende materiale:

a. "Åbningstider og service - et forbrugerperspektiv", Leif Jakobsen, AKF's Forlag 1986, der er behandlet under afsnittet udvalgets overvejelser.

- b. Rapport vedrørende lokale informationscentre, Statens Informationstjeneste, maj 1985,
- c. Oplysninger fra Apotekerforeningen om åbningstider, gebyrer og lignende, samt
- d. "Tillægsfunktioner i landsbybutikker - et forsøg med kombinerede serviceenheder", udarbejdet af Institut for Center-Planlægning for Miljøministeriet, Planstyrelsen, maj 1984.

Endelig har udvalget udarbejdet eller bearbejdet følgende materiale:

- e. Oversigt over åbningstider i primærkommunernes forvaltning, (optrykt som bilag 6)
- f. Oversigt over posthuses åbningstider (optrykt som bilag 7)

Udvalget har ligeledes på enkelte områder indhentet telefoniske oplysninger, der indgår i beskrivelsen af de faktiske forhold på enkelte områder.

5.3. Udvalgets beslutningsgrundlag.

5.3.1. Primærkommunernes åbningstid.

Indledningsvis må bemærkes, at størstedelen (84%) af landets kommuner anvender ét sæt åbningstider gældende for samtlige dele af den kommunale forvaltning (herunder ikke medtaget borgmesterkontorer, der udelukkende har sekretariatsfunktioner for borgmestrene samt udvalgsformænd). I 16% af kommunerne findes der dog særlige åbningstider for enkeltdele af forvaltningen.

Dette må sammenholdes med den kendsgerning, at de kommuner, der anvender sådanne særlige åbningstider, ofte har to eller flere specielle åbningstider for større eller mindre dele af forvaltningen, rangerende

lige fra en hel forvaltningsgren (f.eks. socialforvaltningen) til den ledende hjemmesygeplejerske. En enkelt kommune anvender således 23 forskellige særlige åbningstider.

Samtlige landets 275 kommuners åbningstid ligger inden for intervallet fra kl. 8 til kl. 18.30 som nærmere beskrevet i det følgende.

274 kommuner har lukket lørdag. Af kommunerne har kun 13 en yderligere "lukkedag", hvoraf 7 har valgt onsdag, 3 mandag og 3 fredag.

1 kommune har som led i frikommuneforsøget indført lørdagsåbent fra kl. 9 til kl. 12. Denne forsøgsordning er dog ophørt den 11. april 1987 på grund af for ringe søgning.

Størstedelen af landets kommuner (274) har en eller flere dage, hvor der lukkes efter kl. 15 1). (Den resterende kommune har dog åbent fra kl. 9.30 til kl. 15 mandag-fredag). Bortset fra de(n) dag(e), hvor der lukkes efter kl. 15, anvender størstedelen af kommunerne en ensartet åbningstid for perioden mandag til fredag, idet kun 17 kommuner har lukkedage i perioden eller andre variationer i åbningstiderne (eksempelvis 1 times tidligere lukning fredag).

261 kommuner har åbent efter kl. 15 én dag ugentligt, heraf har 260 valgt torsdag, mens den resterende har valgt mandage.

12 kommuner har åbent efter kl. 15 to dage ugentligt, heraf 10 tirsdag og torsdag, 1 torsdag og fredag samt 1 mandag og torsdag.

1 kommune har åbent efter kl. 15 5 dage ugentligt, (mandag til fredag kl. 9.30 til kl. 15.30 samt torsdag tillige kl. 15.30 til kl. 17.30).

De 13 kommuner, der har åbent efter kl. 15 to eller flere dage om ugen, har alle senere åbent torsdag end den eller de øvrige dage, hvor der ligeledes lukkes efter kl. 15.

Af de 274 kommuner, der har en eller flere dage, hvor der lukkes efter kl. 15, har de 267 åbent både formiddag og eftermiddag den eller de pågældende dage, heraf 41 kontinuerligt²⁾. De resterende 7 kommuner, der alle kun har åbent efter kl. 15 1 dag, har kun åbent om eftermiddagen denne dag.

171 kommuners åbningstid mandag-fredag³⁾ ligger i intervallet fra kl. 10 til kl. 14, hvoraf 48 kommuner har åbent i hele intervallet.

Yderligere 86 kommuner har åbent mandag-fredag i intervallet fra kl. 8 til kl. 13, mens de resterende 18 kommuner har åbent i intervallet fra kl. 9 til kl. 15⁴⁾.

For så vidt angår de(n) dag(e), hvor der lukkes efter kl. 15, gælder følgende om åbningstiderne for dagen med den seneste lukketid⁵⁾ (torsdag i 273 kommuner og mandag i 1):

Åbningstiderne for denne dag er endnu mere varieret end ovenfor beskrevet.

67 kommuner har denne dag åbent i intervallet fra kl. 16 til kl. 18, heraf har 53 åbent i hele intervallet.

11 kommuner har denne dag åbent i intervallet fra kl. 16.30 til kl. 18.30, mens intervallet for de resterende 196's vedkommende ikke kan præciseres nærmere end til intervallet fra kl. 15 til kl. 18.30.

Lukketidspunktet denne dag kan derimod præciseres, hvilket ses i nedenstående skema. Det må bemærkes, at den kommune, der lukker kl. 15 hver dag, er medtaget i skemaet.

Lukketidspunkt.

Tidspunkt	Antal kommuner	Procent
15.00	1	0,36
16.00	1	0,36
16.30	1	0,36
17.00	36	13,09
17.15	1	0,36
17.30	93	33,81
17.45	6	2,18
18.00	130	47,27
18.30	6	2,18
Ialt	275	100

I alt 13 kommuner lukker efter kl. 15 mere end 1 dag ugentligt. Af disse lukker 5 kommuner kl. 16 denne dag, mens de resterende 8 lukker kl. 15.30 denne (eller disse) dag(e).

Det kan tilføjes, at der i en række kommuner er indført "servicebutikker", der typisk har åbent hverdage kl. 8-16, lang åbningstid torsdag samt, i "selvangivelsestider", tillige åbent lørdage. Desuden er der i en del kommuner indført såkaldte informationsbutikker 6), hvor der i modsætning til servicebutikkerne ikke udføres egentlig sagsbehandling, men hvor der alene udleveres forskellige dokumenter, informeres og lignende.

Endelig må medtages, at en kommune har gennemført et 1-årigt forsøg, hvorunder der blev etableret en kommunal informationsstand i 6 butikker. Ordningen er nu permanent. Endvidere, at man i to butikker som led i forsøget med tillægsfunktioner har oprettet et "områdekantor" med en ugentlig åbningsdag bemandet med en kommunal sagsbehandler, men at ordningen ikke har været den store succes.

5.3.2. Posthusenes åbningstid.

Ved Ministeriet for Offentlige Arbejders cirkulæreskrivelse af 8. juli 1985 blev den hidtidige ordning vedrørende posthusenes åbningstider, hvorefter kompetencen til at fastsætte åbningstiderne lå hos område-postkontorerne inden for centralt fastsatte rammer, ændret med virkning fra 1. august 1985. Ændringen indebærer, at "postmesteren ved områdekontoret inden for hele sit administrative område har kompetencen til at fastlægge åbningstiderne inden for rammerne af loven om butikstid for detailhandelen."

Det må bemærkes, at begrebet "posthus" i den efterfølgende oversigt omfatter alle posthuse, herunder postombæring og sommerposthuse, med undtagelse af posthuse, der anvender et sæt åbningstider i sommerhalvåret og et andet i vinterhalvåret, samt specialposthuse. For de to sidstnævnte kategoriers vedkommende henvises til oversigten over posthusenes åbningstider, (bilag 7).

Når bortses fra transitekspeditionen i Kastrup Lufthavn, der har åbent alle ugens dage fra kl. 8 til kl. 22, ligger de typiske åbningstider for samtlige posthuse indenfor intervallet fra kl. 9⁷⁾ til kl. 17.30.8) hverdage, kl. 9⁹⁾-12.30¹⁰⁾ lørdage.

Indenfor dette interval er der meget store forskelle på de enkelte posthuses åbningstider, ikke kun fra postområde til postområde, men også indenfor det enkelte postområde. Spredningen i posthusenes åbningstider er så stor, at det kun er meningsfyldt at give generelle oplysninger om åbningstiderne for 307 (svarende til 24,82%) af landets i alt 1237 posthuse. Det er i øvrigt bemærkelsesværdigt, at kun 76 (svarende til 6,14%) af disse posthuse anvender den for denne gruppe posthuse almindeligste åbningstid.

Åbningstiderne for denne gruppe posthuse er følgende:

MANDAG-FREDAG	LØRDAG	ANTAL	%
10-17	10-12	76	6,14
9.30-17	9.30-12	46	3,72
10-12, 14-17	10-12	33	2,67
9.30-12, 14-17	9.30-12	31	2,51
14-17	10-12	27	2,18
14-16	9-11	22	1,78
9.30-17	9.30-12	19	1,54
14-17	9.30-12	18	1,46
14-16	10-12	18	1,46
10-17	9-12	17	1,37

1234 posthuse har lukket søndag. Kun har 3 posthuse åbent om søndagen, nemlig transitekspeditionen i Kastrup Lufthavn (8-22), postkontoret på København Hovedbanegård (10-16 mod gebyr) og Stenstrup (Sydfyn postområde). Sidstnævnte har åbent fra 9.30-10, dog kun for afhentning af dagblade.

1168 posthuse har åbent i større eller mindre omfang lørdag, mens kun 69 har lørdagslukket (henholdsvis 94,42% og 5,58%).

1101 posthuse har samme åbningstid alle 5 hverdage (89%), mens 136 har forskellige åbningstider i ugens løb. Af disse 136 (11%) har 127¹¹⁾ (10,27%) senere lukketid om torsdagen end de øvrige hverdage, 2 (0,16%) har tidligere lukketid om torsdagen end de øvrige hverdage og 4 (0,32%) posthuse lukker senere fredagen end de øvrige hverdage. Af de resterende 3 (0,24%) har det ene lukket onsdage, det andet har åbent 12-17 mandag og onsdag og 14-17 tirsdag, torsdag og fredag og i det tredje skal der betales gebyr for ekspedition efter normal åbningstid, men dog først en halv time senere om torsdagen end de øvrige hverdage.

Det må bemærkes, at der i de følgende oversigter over posthusenes lukke- og åbningstider ikke er skelnet mellem posthuse, der har en kontinuerlig åbningstid, og posthuse, der ikke har det. Der er i alt 756 (61,12%) posthuse, der har en kontinuerlig åbningstid hver dag hele ugen, mens 481 (38,88%) ikke har det.

Endelig gælder det, at 520 (42,04%) posthuse har en samlet åbningstid på ikke over 4 timer på hverdage.

3 posthuse har længere åbningstid end de fleste andre, men kræver til gengæld gebyr for ekspeditioner i visse tidsrum. Det drejer sig om posthuset på Københavns Hovedbanegård, Aalborg 8 samt Århus C. Disse tre posthuse har følgende åbningstider (i samme rækkefølge):

Mandag-fredag: 9-21 mod gebyr 17-21, lørdag 9-18 mod gebyr og søndag 10-16 mod gebyr; mandag-onsdag og fredag: 8-19 mod gebyr 8-9 og 17.30-19, torsdag 8-19 mod gebyr 8-9 og 18-19 samt lørdag 8-12 mod gebyr 8-9; mandag-fredag: 8-19 mod gebyr 8-9 og 17.30-19, lørdag 8-14 mod gebyr 8-9 og 12-14. Kun posthuset på Københavns Hovedbanegård har åbent søndag.

Sammenfattende må konstateres, at posthusenes åbningstider er særdeles forskellige. Der er således 201 forskellige åbningstider for mandag-onsdag og fredag, mens åbningstiderne torsdagen er endnu mere forskellige end for mandag-onsdag og fredag, idet der er 225 forskellige åbningstider.

5.3.3. Apotekernes åbningstid.

Apotekernes åbningstid og vagttjeneste er fastsat ved Indenrigsministeriets bekendtgørelse nr. 350 af 20. juni 1984, der gælder for apoteker, apotekfilialer og apoteksudsalg, herefter under et kaldt apoteker. Den almindelige åbningstid, jfr. bekendtgørelsens §§ 1-4, er som hovedregel kl. 9-17.30 mandag til torsdag, kl. 9-20 fredag og 9-13 lørdag¹²⁾ mens der holdes lukket søn- og helligdage. Der gælder dog særlige regler for dagene op til visse helligdage samt for grundlovsdag m.v.

Der er indført en adgang til at fravige den almindelige åbningstid inden for visse grænser: På den ene side er fastsat et minimum for den dag-

lige åbningstid (mandag-fredag 8 timer dagligt, lørdag 3 timer), på den anden side er fastsat et maksimum for den samlede, ugentlige åbningstid (56 timer, bortset fra ugen op til jul).

Den almindelige åbningstid, som beskrevet ovenfor, suppleres dog af en ordning, hvorefter bestemte apoteker i visse byer skal have vagttjeneste i tidsrummet til kl. 20 mandag-torsdag, lørdag til 17.30 og søndag fra kl. 10 til kl. 17.30. Andre (bestemte) apoteker i visse (andre) byer skal have vagt- og/eller tilkaldevagttjeneste i hele tidsrummet uden for apotekets almindelige åbningstid. For ekspeditioner i visse tidsrum (mandag-fredag fra kl. 20 til kl. 8.30, lørdag fra kl. 14 samt på søn- og helligdage) betales dog et vagtgebyr, der p.t. udgør 10 kr. inkl. moms.

5.3.4. Banker og sparekasser.

Åbningstiderne i banker og sparekasser fastsættes af de lokale pengeinstitutter (afdelinger) på den enkelte "bankplads", normalt i overensstemmelse med en aftale herom mellem de forskellige pengeinstitutter. Ved en "bankplads" forstås det større eller mindre område, hvor banker og/eller sparekasser har kontorer for ekspedition; det vil som hovedregel sige hver enkelt by.

Da aftalerne er uformelle, kan der være mindre forskelle; typisk ligger tiderne dog som følger:

Den tidligste åbningstid er kl. 8.30¹³⁾, mens den normale er 9-9.30. Lukketiden om eftermiddagen ligger normalt kl. 15-16, enkelte steder dog kl. 16.30. Den udvidede åbningstid op til weekenden ligger torsdag eller fredag, her lukkes typisk mellem kl. 18 og 19.

I Storkøbenhavn er åbningstiderne mandag-onsdag og fredag 9.30-16, torsdag 9.30-18. Overalt er der lukket om lørdagen.

Der kan være nogen forskel i de forskellige pengeinstitutters centrale ledelsers politik på dette område, således at nogle tilstræber ensartede åbningstider over hele landet, mens andre ikke gør det. Der er ikke tale om styring af åbningstiderne fra Bankforeningens eller Sparekasseforeningens side.

Rammerne for personalets arbejdstid fastlægges i overenskomsterne. Ifølge disse kan personalet forpligtes til at tage en lang aftenekspedition én gang ugentligt. Dette betyder, at institutterne i princippet ved at indføre skiftehold - kan holde længe åbent hver aften (til kl. 19). I realiteten er det imidlertid næppe gennemførligt, fordi det vil kræve et meget stort personale. Således har et par pengeinstitutter måttet opgive utraditionelle åbningstider, fordi de ikke kunne gennemføres inden for overenskomstens rammer. I henhold til overenskomsterne kan personalet desuden forpligtes til at arbejde uden for normal åbningstid på banegårde, i lufthavne, ved grænseovergange, messer m.v. Sådanne specielle åbningstider findes 12-14 steder i landet. Her foretages især valutaveksling.

Ved overenskomstfornyelsen i 1987 blev reglerne om udførelse af særlige arbejdsopgaver ændrede eller præciserede som følger:

For bankerne blev bestemmelsen om udførelse af "særlige arbejdsopgaver", herunder deltagelse i markedsføringsmæssige opgaver i eller uden for banken, videreført med præcisering af, at de "særlige arbejdsopgaver" kan være af såvel kortere- som længerevarende art. Det blev samtidig præciseret, at der kan indgås de i forbindelse med rådgivning nødvendige aftaler.

Bankerne har således mulighed for om aftenen, på lørdage, søndage og helligdage i perioder af op til 6 ugers varighed at udføre bankforretninger med begrænsede - og klart afgrænsede - dele af bankens produkt-sortiment.

På sparekasseområdet blev bestemmelsen om udførelse af "særlige arbejdsopgaver" ved overenskomstfornyelsen 1987 ændret således, at den finder anvendelse i forbindelse med dels finansiell rådgivning i sparekasserne mandag til fredag indtil kl. 20.00, dels deltagelse i messer, udstillinger og lignende markedsførings- eller salgstiltag uden for sparekassens lokaler.

Der er endelig mulighed for i den enkelte filial på en lørdag eller søndag op til 2 gange årligt at etablere særlige markedsførings- og salgstiltag af enkeltstående produkter, ligesom der er adgang til i 2 gange 2 måneder om året at etablere en begrænset telefonservice i forbindelse med boligrådgivning.

Med til billedet hører også, at enkelte sparekasser under den tidligere overenskomst har gennemført begrænsede forsøg med udvidede åbningstider og/eller forsøg med specialrådgivning (boligrådgivning o. lign.). Disse forsøg, der med en enkelt undtagelse alle er ophørte, indebar i et tilfælde en udvidelse af åbningstiden fra kl. 16 til kl. 16.30 hver dag, i et andet tilfælde indførelsen af udvidet åbningstid mandag og torsdag¹⁴⁾. Et ligeledes ophørt forsøg angik boligrådgivning om søndagen 1815' forskellige steder. Endelig har en sparekasse udvidet åbningstid fra kl. 16-19 mandage med henblik på finansiell rådgivning; ordningen har efter det oplyste været meget anvendt.

Endelig skal nævnes, at der er opstillet 150 pengeautomater i et landsdækkende net. Disse pengeautomater har kun en udbetalingsfunktion og udbetaler kontanter på Dankort og udenlandske VISA- og Eurochequekort.

En række pengeinstitutter har udviklet informationssystemer, således at kunderne har mulighed for at indhente informationer efter normal lukketid via en persondatamat (PC) eller trykknaptелефон. Nogle af disse systemer er tillige således indrettede, at kunden udenfor normal lukke-

tid kan afgive ordrer til pengeinstituttet (bestilling af kontoudskrifter, pengeoverførsler o.s.v.).

5.3.5. Børneinstitutionernes åbningstider.

Udvalget har forsøgt at fremskaffe detaljerede informationer om børneinstitutionernes åbningstider med henblik på at opnå et landsdækkende billede heraf.

Dette har imidlertid vist sig ikke at være muligt, da hverken Børne- og Ungdomspædagogernes Landsforbund, Danmarks Statistik, Kommunernes Landsforening, Indenrigsministeriet eller Socialstyrelsen ligger inde med oplysninger af den karakter, som udvalget har ønsket.

Kommunernes Landsforening har oplyst, at åbningstiderne i de fleste kommunale daginstitutioner er fra kl. 6.30 til kl. 17. Socialstyrelsen har tilsvarende oplyst, at daginstitutionernes åbningstider ligger i perioden kl. 6 til kl. 18, og at der inden for dette tidsinterval findes mange variationer. Typisk har heldagsinstitutionerne en daglig åbningstid på 10 til 11 timer.

5.4. Udvalgets overvejelser.

Udvalget har i overensstemmelse med sit kommissorium, jfr. ovenfor, især beskæftiget sig med forbrugernes behov for serviceydelserne ud fra to synsvinkler, nemlig, for det første, om åbningstiderne som sådanne er tilfredsstillende og, for det andet, om mulighederne for at kunne benytte en serviceydelse inden for den gældende åbningstid er tilfredsstillende. Da der er en snæver sammenhæng mellem de to aspekter, vil de ikke blive behandlet særskilt i det følgende.

På baggrund af bl.a. "Åbningstider og service - et forbrugerperspektiv" (side 106 ff) behandlede udvalget spørgsmålet om eventuelle behov for ændringer af åbningstiderne inden for servicefunktionerne, herunder den offentlige sek-

tor. Det blev påpeget, at benyttelsesmønstrene - svarende til den faktiske belastning - både i den offentlige sektor og i banksektoren viser størst belastning umiddelbart før lukketid. Dette tog udvalget som udtryk for et behov for udvidet åbningstid i disse sektorer, hvilket da også blev bekræftet af meningsmålingerne.

Specielt vedrørende den kommunale sektor fandt repræsentanterne for kommunerne og for LO, blandt andet under henvisning til en undersøgelse af eventuelle problemer i relation til åbningstid og tilgængelighed, som Kommunernes Landsforening har foretaget i sommeren 1986, at der ikke her eksisterer noget reelt problem, idet man klarer sig ved at aftale tid, eventuelt også uden for almindelig åbningstid. Dette gjaldt i særdeleshed de mindre kommuner.

De øvrige medlemmer af udvalget var enige om, at der, afhængigt af lokale forhold, kan være behov for en ændring af åbningstiderne også på det kommunale område. Disse medlemmer fandt ligeledes, at selvom visse særlige åbningstider for dele af en forvaltning kunne være velbegrundede, må det dog, i det omfang andre hensyn ikke taler herimod, overvejes, om en harmonisering af åbningstiden inden for samme myndighed er hensigtsmæssig af hensyn til borgernes kendskab til åbningstiderne.

Generelt fandt udvalget, at der er et vist pres på servicefunktionerne sidst på dagen, og at der i visse områder af landet er behov for senere åbningstid flere dage, især først på ugen, men at der ikke er et generelt behov for en forøgelse af åbningstidens samlede omfang, men blot for en forskydning af åbningstiden.

Der blev endvidere peget på de problemer, der, specielt for fuldtidsbeskæftigede med lang transporttid, kan opstå ved, at bestemte serviceydelser kun kan opnås hos en bestemt lokal myndighed eller serviceorganisation, for eksempel den myndighed, inden for hvis område, bopælen er beliggende¹⁶⁾. Udvalget fandt, at sådanne problemer giver anledning til, at de berørte myndigheder overvejer en større fleksibilitet med hensyn til, hvor man skal hen-

vende sig. Således kan borgerne nu uanset bopæl henvende sig til en hvilken som helst politistation om udstedelse af pas. Udvalget fandt endvidere, at en sidestilling af behandlingen af personlige, telefoniske og skriftlige henvendelser må overvejes.

Udvalget fandt ligeledes, at der ud fra tilgængelighedssynsvinklen bør tages hensyn til befolkningen i landdistrikterne, og andre områder med lang transporttid, især yderdistrikter til storbyer, og nævnte en række mulige løsningsmodeller; oprettelsen af "nærbutikker" for offentlige kontorer, banker og postvæsenet kunne overvejes, ligesom flere offentlige instanser eventuelt kunne gå sammen om at oprette små lokale enheder ad modum nærpolitistationerne. Disse kunne eventuelt blot fungere som ind- og udleveringssteder for dokumenter (pas, kørekort og lignende). Ligeledes fandt man, at den fremtidige indførelse af informationsteknologi ville kunne løse en række af disse problemer, eventuelt kombineret med en opstilling af terminaler i mindre butikker eller lignende som en tillægsfunktion, kunne overvejes.

Udvalget fandt desuden, at behovet for, at ældre, syge og andre befolkningsgrupper skal kunne kontakte offentlige myndigheder, for eksempel hjemmeplejen m.v., i hele weekenden, bør tilgodeses, eventuelt ved en udvidelse af visitationen og/eller de vagtordninger og lignende, som mange kommuner har indført for disse servicefunktioner. Vagtordninger for de nævnte servicefunktioner alene vil dog ikke være tilstrækkeligt, idet der kan opstå problemer i forbindelse med kontaktmulighederne mellem publikumsorienterede myndigheder og andre, mindre "udadvendte" myndigheder, for eksempel hjemme-sygeplejens mulighed for at kunne kontakte socialforvaltningen i weekenden. Udvalget mente, at tilsvarende synspunkter også kan gøres gældende for de andre servicevirksomheder.

Udvalget var enig om, at det ikke vil være hensigtsmæssigt at indføre lovgivning for en så forskelligartet sektor som servicesektoren. Derimod fandt man, at udvalgets konklusioner kan udmøntes i en rekommandation, der dog af hensyn til de meget forskelligartede forhold i sektoren må formuleres generelt.

I den forbindelse konstaterede udvalget, at det kommunale selvstyre også omfatter åbningstiden.

Udvalget har i sine drøftelser været opmærksom på, at en eventuel ændring af åbningstiderne på butiksområdet eller i servicesektoren vil få konsekvenser for behovet for at kunne anvende børneinstitutioner.

Det er også af nogle medlemmer af udvalget blevet gjort gældende, at en ændring af butikkernes åbningstider bør være betinget af, at der gennemføres tilsvarende ændringer i servicesektoren.

Udvalget har overvejet spørgsmålet om de økonomiske konsekvenser af eventuelle ændringer af åbningstiderne i servicesektoren, men har ikke fundet muligt at foretage økonomiske konsekvensberegninger, idet udvalgets hovedsynspunkt er, at servicesektoren bør foretage en tilpasning af åbningstiderne til de lokale behov. Udvalget er dog klar over, at også økonomiske hensyn vil spille ind ved afgørelsen af, hvilke dele af rekommandationen, der gennemføres.

5.5. Udvalgets **rekommendation.**

Udvalget henstiller, at det i det enkelte lokalområde undersøges, om områdets servicevirksomhed i bredeste forstand, d.v.s. såvel inden for den private som den offentlige service er tilpasset til det lokale behov, herunder om åbningstiderne som sådanne og mulighederne for at kunne benytte serviceydelser inden for den gældende åbningstid er tilfredsstillende.

Udvalget anbefaler derfor, at der gennemføres forsøg med åbningstider og/eller tilgængelighed.

Udvalget ønsker at pege på en række forhold, der bør indgå i overvejelserne med henblik på at tilpasse servicevirksomheden til det lokale behov:

Øget fleksibilitet med hensyn til åbningstidernes placering;

Forøget orientering om åbningstider og debat om disses hensigtsmæssighed;

Udflytning af offentlige og/eller private funktioner til mindre lokalenheder, eventuelt som tillægsfunktion til en bestående butik eller servicefunktion;

Tilstræbelse af en høj grad af koordinering af forskellige servicefunktioners åbningstid, herunder af åbningstiderne i enkeltdele af samme servicestruktur;

Overvejelse af mulighederne for at dække lokalområdets behov gennem indførelse af informationsteknologi;

Indførelse af større fleksibilitet med hensyn til, hvor man skal henvende sig;

Øget fleksibilitet med hensyn til valg af henvendelsesform - personligt, skriftligt eller telefonisk;

Øgede muligheder for kontakt med servicevirksomhederne uden for åbningstiderne og gennemførelse af vagtordninger;

En øget grad af koordinering af kontaktmulighederne mellem publikumsorienterede myndigheder og andre, mindre "udadvendte" myndigheder;

Hensyntagen til en eventuel længere åbningstid for butikkerne i det lokale område, således at der er pasningsmuligheder for børn længere end længste åbningstid i butikkerne i dette område, og at fleksibilitet med hensyn til valg af børneinstitution foranlediget heraf muliggøres.

6. Informationsudvalget.

Informationsudvalget fik den 19. september 1987 af Åbningstidsudvalget i opdrag at gennemgå allerede foreliggende materiale med henblik på at konstatere, hvorvidt materialet havde en sådan karakter, at det kunne benyttes som grundlag for de videre drøftelser i Åbningstidsudvalget og dets underudvalg.

Dette underudvalg har afholdt 10 møder, hvor bl.a. udarbejdedes de nærmere retningslinier for gennemførelsen af ICP-undersøgelserne (bilag 1 og bilag 2) samt for undersøgelsen af Nykøbing-Rørvig Kommune (bilag 3).

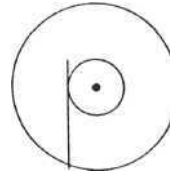
Herudover har udvalget udarbejdet kapitlerne 3.3.3. "Undersøgelse af forbrugernes holdninger til alternative åbningstider" og 3.3.6. "Erfaringer fra Sverige".

1. Tidspunktet er arbitrært fastsat.
2. "Kontinuerlig åbningstid" er her defineret som åbningstid i en sammenhængende periode uden andre afbrydelser end en middagspause på højst 30 minutter.
3. Generelt for beskrivelsen af åbningstiderne mandag-fredag gælder, at der dog kan være åbent i en kortere eller længere periode efter kl. 15 en eller flere dage, jfr. nedenfor.
4. Der kan dog være åbent i en kortere eller længere periode efter kl. 15 en eller flere dage, jfr. nedenfor.
5. Der kan dog tillige være åbent i større eller mindre omfang inden kl. 15 denne dag, jfr. ovenfor. Dette gælder generelt for beskrivelsen af åbningstiden denne dag.
6. Der er p.t. oprettet 74 informations- og servicebutikker.
7. Der er dog 23 posthuse, der åbner i intervallet fra kl. 7 til kl. 9, jfr. nærmere bilag 7.
8. Der er dog 63 posthuse, der lukker kl. 17.30 eller derefter mandag-onsdag og fredag, mens 163 lukker senere torsdag. Jfr. nærmere bilag 7 og tillige nedenfor vedrørende udvidede åbningstider mod gebyr.
9. Der er dog 24 posthuse, der åbner inden dette tidspunkt, jfr. nærmere bilag 7.
10. Der er dog 21 posthuse, der lukker 12.30 eller senere, jfr. nærmere bilag 7 og tillige nedenfor vedrørende udvidede åbningstider mod gebyr.
11. Posthuset Odense 29 har dog åbent 9.30-17 de to sidste og de tre første hverdage i måneden. I øvrigt har Odense 29 åbent 12.30-17 mandag-onsdag og fredag, 12.30-18 torsdag og 9.30-11.30 lørdag.
12. På hverdage skal apotekerne dog, som hovedregel, modtage telefonrecepter fra læger, tand- og dyrlæger i tidsrummet 8.30-9.
13. Denne åbningstid anvendes kun af enkelte pengeinstitutter.
14. Til kl. 18 i den ene af de involverede filialer og til kl. 17.30 i den anden.
15. Fra sommeren 1986 til forsøgets ophør marts 1987 dog kun i de fire største byer.

16. Som eksempler nævntes afhentning af anbefalede breve, ind-/udlevering af pas, kørekort og lignende.

Institut for Center-Planlægning

Coronavej 5
DK-2900 Hellerup
Tlf. 44 61 01 20/21/22
Girokonto 410 70 48

NOTAT
OM
STRUKTURUDVIKLINGEN
I
DANSK DETAILHANDEL

Maj 1987

INDHOLDSFORTEGNELSE

	Side
INDLEDNING	1
2. BESKRIVELSE AF DETAILHANDELEN	3
2.1. Butikkernes antal og omsætning	3
2.2. Salgsareal	21
2.3. Beskæftigelse	21
2.4. Integration	22
2.5. Beliggenhed	30
2.6. Brancheglidning	35
2.7. Franchising	35
2.8. Postordre	36
2.9. Udenlandsk detailhandel i Danmark	36
2.10. Omsætning i kiosker	37
2.11. Forholdet mellem detailhandelen og dens leverandører	38

1. INDLEDNING

Åbningstidsudvalget har givet Institutttet i opdrag at gennemføre en undersøgelse af detailhandelens struktur i Danmark inden for de seneste 10 år.

Af tids- og budgetmæssige årsager har man ønsket en kortfattet og principiel redegørelse baseret i så stor udstrækning som muligt på allerede foreliggende datamateriale.

De forhold, man fra udvalgets side har ønsket behandlet, er følgende:

- Forskydninger mellem forskellige butikstyper
- Ændringer i butikkernes størrelsesfordeling
- Koncentrationen inden for detailhandelen
- Detailhandelens regionale fordeling
- Ændringer i den vertikale struktur.

Under forudsætning af, at de hidtidige udviklingstendenser fortsætter, og af en uændret lovgivning vedrørende butikstiden, skulle instituttet opstille en grov prognose for udviklingen i detailhandelsstrukturen og i styrkeforholdet mellem detailhandelen og dens leverandører.

Efter drøftelser mellem professor Bjarke Fog og Institutttet er det fundet hensigtsmæssigt at udvide prognosearbejdet til også at omfatte prognoser, hvor der opstilles varierende forudsætninger med hensyn til ændringer i lov om butikstid.

Denne rapport indeholder derfor ikke en prognose, men det vil af professor Bjarke Fog blive foreslået udvalget, at instituttet udfører et sådant udvidet prognosearbejde som en 2. del af sit opdrag og med en afleveringsfrist i slutningen af sommeren.

Institutttet vil derfor afvente, at udvalget eventuelt udpeger nogle få ændringer i lov om butikstid, som instituttet kan have som udgangspunkt for alternative prognoser.

Udarbejdelsen af de alternative prognoser foreslås gennemført på grundlag af en gruppediskussion med deltagelse af personer med særlig stor

viden om detailhandelsforhold og forbrugeradfærd. Prognoserne vil have karakter af forholdsvis'grove vurderinger.

Med hensyn til den foreliggende rapports karakter skal det understreges, at det overfor instituttet er påpeget, at instituttet ikke skal foretage vurderinger af undersøgelsens resultater, da dette skal overlades til udvalgets medlemmer.

Rapporten vil derfor have form af en fremlægning af tabeller, hvortil der kun er knyttet kommentarer for at give de nødvendige oplysninger om datamaterialet og for at oplyse om forhold, der skal tages i betragtning ved fortolkningen af tabellerne.

Der er ikke siden Detailhandelstællingen, som Danmarks Statistik gennemførte i 1969, foretaget en omfattende undersøgelse af detailhandelen. Instituttet har derfor måttet hente datamaterialet fra en række forskellige kilder, ligesom det har været nødvendigt for nogle emner, som f.eks. belysningen af koncentrationen, at foretage specielle dataindsamlinger.

Da datamaterialet, som rapporten baserer sig på, således er tilvejebragt og er behandlet ud fra forskellige formål, vil der forekomme tabeller i rapporten, hvor data omhandlende det samme emne ikke er umiddelbart sammenlignelige. Det gælder f.eks. for data, der beskriver dagligvaresektoren, hvor omsætningstabellerne fra Danmarks Statistik for butikstyper som lavprisivarehuse og supermarkeder også omfatter disse butikstypers omsætning af udvalgsvarer, medens der i forskellige specialanalyser er søgt korrigeret herfor.

I rapporten vil der blive gjort opmærksom på sådanne forskelle.

I forbindelse med konkrete planlægningopgaver samt forsknings- og udviklingsopgaver har instituttet inden for de senere år gennemført en række interviewundersøgelser til belysning af forbrugernes indkøbsadfærd. Såfremt det måtte have interesse for Åbningstidsudvalget, kan instituttet i den 2. del af sit opdrag foretage en bearbejdning af dette materiale til brug for udvalgets arbejde.

Tuborgfondet har skænket kr. 25.000 til udarbejdelsen af denne rapport om udviklingen i detailhandelsstrukturen.

2. BESKRIVELSE AF DETAILHANDELEN

2.1. Butikkernes antal og omsætning

Som navnt har Danmarks Statistik ikke i de senere år gennemført større, sammenfattende undersøgelser af dansk detailhandel i lighed med Detailhandelstællingen i 1969.

Til en beskrivelse af udviklingen i antallet af butikker kan benyttes Danmarks Statistiks erhvervsregister og momsstatistikken. Da kædevirksomheder er registreret som en enhed pr. virksomhed giver denne opgørelsesform ikke det korrekte antal butikker, men det er dog muligt at få et nogenlunde dækkende billede af strukturudviklingen.

Inden for dagligvaresektoren er det stort set kun i kolonialbranchen, at der forekommer egentlige kædevirksomheder. Tages der hensyn til, at der i statistikken forekommer mange registreringsenheder, som ikke er egentlige butikker, kan det på grundlag af oplysninger fra Dansk Butiksregister skønnes, at antallet af butikker i kolonialsektoren i 1976 var 8.816 og i 1984 6.700.

Der er for udvalgvarebrancherne ikke mulighed for at give tilsvarende korrektioner for 1976 og 1984. Instituttet har imidlertid for 1986 fået foretaget en udvælgelse fra erhvervsregisteret af kædevirksomheder inden for udvalgvarebrancherne. Ifølge denne var der i tekstil- og beklædningssektoren 128 egentlige kædevirksomheder (når en kædevirksomhed defineres som en virksomhed med mere end 2 butikker) og de omfattede 850 butikker. Tilsvarende var der for de øvrige udvalgvarebrancher 121 kædevirksomheder med 859 butikker.

Der er ikke i tabellen medtaget branchen "stormagasiner", da både Anva og Salling er registreret i kolonialbranchen sammen med de andre af koncernernes butikker. Det kan oplyses, at der både i 1976 og 1984 var 5 stormagasiner i Danmark med ialt 13 butikker.

Tabel 1. Antal registreringsenheder.

	1976	1984
Kolonial	8.947	5.937
Bagere	2.812	1.933
Slagtere	2.685	1.619
Fisk	684	451
Mejeri- & brødsalg	1.423	505
Ost	388	303
Frugt/Grønt	1.600	1.202
Tobak & Vin	2.604	1.972
Kaffe, te, delika- tesser	215	112
Konfektur	710	717
Iskiosker	868	452
Blomster	945	920
Bladkiosker	867	575
Dagligvaresektoren ialt	24.748	16.698

	1976	1984
Manufaktur	1.195	1.115
Boligtekstil	363	390
Trikotage	1.536	1.447
Herreekvipering	999	830
Damekonfektion	1.055	1.218
Herre- * dame konfektion	111	200
Skotøj	933	852
Lædervarer	227	198
Tekstil S beklæd- ning iøvrigt	440	414
Tekstil- og beklæd- ningssektoren ialt	6.859	6.664

	1976	1984
Farve/Tapet	777	641
Parfumerier	663	360
Materialister	163	251
Møbler	1.367	1.046

Tæpper	296	270
Kunst & Antikviteter	1.032	1.050
Gaveartikler/Brugs-kunst	671	1.001
Isenkram	968	774
Hårde Hvidevarer	127	141
Jagt/Sport	427	798
Cykler/Knallerter	719	893
Cykler/Radio	97	62
Radio/TV/Grammofon-plader, Videoudlejning	1.022	1.611
Musik	155	252
Symaskiner, Lamper, Trævarer m.v.	490	427
Urmagere	388	303
Urmagere/Guldsmede	472	391
Guld & Juveler	318	323
Specialoptikere	205	309
Foto	403	464
Boghandel	754	816
Bogantikvariater	163	184

Papirvarer	153	154
Frimarker	244	309
Legetøj	526	435
Fugle/Akvarier	288	272
Øvrige udvalgsvarer- brancher ialt	12.888	13.537

	1976	1984
Biler/Motorcykler	2.566	3.751
Autoudstyr/Camping- vogne & Både	365	425

Kilde: Specialtabeller fra Danmarks Statistik på grundlag af momsstatistikken.

En butikstype som byggemarkeder er ikke med i opgørelsen, da disse som hovedregel registreres i gruppen "Handel med træ, trælast og bygningsartikler". Ifølge brancheforeningen var der 411 byggemarkeder i 1980, 345 i 1984 og 391 i 1986 (1976-tal kan ikke oplyses).

Branchen "Servicestationer" er sterkt præget af kædevirksomheder, hvorfor tallene fra momsstatistikken ikke kan anvendes. Ifølge brancheforeningen var der i 1978 4.821 servicestationer og i 1986 3.481 servicestationer.

I tabel 2 vises udviklingen i butikstyper inden for kolonialsektoren. Der skal gøres opmærksom på, at omsætningen i lavprisvarehusene ikke omfatter udvalgsvarer.

Tabel 2. Antal butikker < kolonialsektoren fordelt efter butikstyper og omsætning.

	1976		1986	
	Antal butikker	Andel af omsætningen	Antal butikker	Andel af omsætningen
Supermarkeder	939	52%	1.015	55%
Varehuse	108	x)	122	x)
Lavprisvarerhuse	7	5%	13	6%
Discountbutikker	-	-	250	9%
Minimarkeder	895	8%	2.200	18%
Selvbetjeningsbutikker	2.117	18%	1.350	8%
Diskbetjente/Tempobutikker	4.750	17%	1.550	4%
	8.816	100%	6.500	100%

Kilde: Dansk Butiksregister og Per Press.

x) Skøn

Tabellerne 3-6 behandler discountbutikkerne. Der har i mange år eksisteret butikstyper, som kan karakteriseres som discountbutikker. Det er dog først fra slutningen af 1970'erne, at discountbutikker fik større betydning.

Når der er anført 285 discountbutikker i 1986 i kolonialsektoren i tabel 3, mens tallet i tabel 2 er 250, skyldes det at tallet i tabel 3 også omfatter nogle mellemformer af discountbutikker, hvor konceptet ikke er rendefor.

Tabel 3. Antal discountbutikker inden for kolonialsektoren.

	Antal
1	
1980	32
1981	56
1982	134
1983	198
1984	238
1985	257
1986	285
1	

Kilde: Per Press: "Discountbutikker", diverse årgange.

Tabel 4. Discountbutikker inden for evrige dagligvarebrancher.

	1981	1983	1984	1985	1986
Ked	4				
Ost				2	
Frugt/grønt		1	1	1	2
Vin		7	5	12	12
Ialt	4	8	6	15	14

Kilde: Per Press: "Discountbutikker", diverse årgange.

Tabel 5. Discountbutikker inden for kolonialsektoren fordelt på bystørrelser.

Bystørrelser	1982		1984		1986	
	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel
Over 1 mio. indb.	34	26%	59	25%	64	22%
100.000-1 mio. indb.	12	9%	18	8%	19	7%
50-100.000 indb.	2	1%	5	2%	5	2%
20-50.000 indb.	36	27%	42	18%	46	16%
10-20.000 indb.	19	14%	34	14%	42	15%
5-10.000 indb.	16	12%	36	15%	48	17%
Under 5.000 indb.	15	11%	44	18%	61	21%
Ialt	134	100%	238	100%	285	100%

Tabel 6. Discountbutikker inden for udvalgsvarssektoren.

	1982		1986	
	Antal butikker	Omsætning (mio.kr.)	Antal Butikker	Omsætning (mio.kr.)
Beklædning	113	375	136	597
Fodtøj	10-11	40-45	13	60-65
Boligtekstil, stoffer	10	-	21	80-85
Garn	1	-	23	45
Sengeudstyr	35	130-140	65	430-435
Tæpper	34	200	38	320
Radio	13	140	25	240
Møbler	-	-	6	-
Malervarer	-	-	4	-
Sportsartikler	-	-	1	-
Barnevogne	-	-	1	-

Kilde: Per Press: "Discountbutikker", 1982 og 1986.

I tabel 7 vises omsætningen fordelt på hovedbrancher.

Tabel 7. Omsætningen fordelt på hovedbrancher.

Mio. kr. excl. moms årets priser	1976	1984
Kolonialsektoren	29.517	65.740
Dagligvarebrancher iøvrigt	10.719	14.792
Tekstil og beklædning	10.453	13.939
Møbler m.v.	3.288	4.861
Isenkram m.v.	2.895	4.731
Radio/TV m.v.	2.393	4.098
Andre udvalgsvarerbrancher	4.341	8.476
Transportmidler	9.544	18.001
Benzin	4.192	10.656
	77.342	145.294

Kilde: Danmarks Statistik: Statistiske Efterretninger A14/1978 og 1986:7.

På grund af samregistrering indeholder omsætningstallene for kolonialsektoren engrosomsætningen hos FDB samt omsætningen hos Salling og Anva stormagasiner. Det drejer sig ialt om en omsætning på ca. 4,5 mia. kr. i 1976 og ca. 8,0 mia. kr. i 1984.

Tabel 8. Omsætningen fordelt på specialbrancher inden for dagligvaresektoren.

Mio. kr. excl. moms årets priser	1976	1984
Kolonial	12.174	15.244
Supermarkeder	16.355	41.301
Varehuse	1.141	9.557
Bagere	2.164	3.496
Slagtere	2.641	2.890
Fisk	224	334
Mejeri- og brødsalg	792	522
Ost	243	352
Frugt/Grønt	661	927
Tobak & Vin	2.375	3.493
Kaffe, te, delikatesser	231	242
Konfekturer	368	478
Iskiosker	143	268
Blomster	345	689
Bladkiosker	537	1.113
Ialt	40.394	80.906

Kilde: Specielt materiale fra Danmarks Statistik.

Der er ønsket en belysning af ændringer i butikkernes størrelsesfordeling målt på omsætningen. I momsstatistikken er der oplysninger om registreringsenhederne fordelt på omsætningsklasser. Ved at korrigere med udviklingen i forbrugerprisindekset fra 1976 til 1984 kan man opnå en rimelig sammenlignelighed mellem de to år.

Tabel 9. Antal registreringsenheder fordelt på omsætningsgrupper 1976 og 1984.

	Ar	Antal registre- rings- enheder	Omsætning excl. moms 1984 prisniveau					Ialt
			100.000- 1 mio kr.	1-5 mio kr.	5-10 mio kr.	10-25 mio kr.	25 mio kr. og mere	
<u>Dagligvaresektoren.</u>								
Kolonial excl supermarkeder	1976	8283	23%	65%	9%	2%	1%	100%
	1984	5073	24%	64%	8%	4%	-	100%
Bagere	1976	2688	38%	60%	2%	-	-	100%
	1984	1818	29%	68%	3%	-	-	100%
Slagtere	1976	2600	32%	64%	3%	1%	-	100%
	1984	1541	39%	57%	3%	1%	-	100%
Fisk	1976	644	79%	20%	1%	-	-	100%
	1984	419	77%	23%	-	-	-	100%
Mejeri- og Bredudsalg	1976	1395	55%	45%	-	-	-	100%
	1984	494	58%	42%	-	-	-	100%
Ost	1976	375	63%	35%	1%	1%	-	100%
	1984	277	58%	40%	2%	-	-	100%
Frugt/Grønt	1976	1493	68%	31%	1%	-	-	100%
	1984	1080	72%	27%	1%	-	-	100%

Ar	Antal registre- rings- enheder	Omsætning excl. moms 1984 prisniveau						Ialt
		100.000- 1 mio kr.	1-5 mio kr.	5-10 mio kr.	10-25 mio kr.	25 mio kr. og mere		
Tobak og Vin	1976	34%	61%	4%	1%	-	100%	
	1984	29%	67%	3%	1%	-	100%	
Kaffe, Te, Delikatesser	1976	54%	43%	3%	-	-	100%	
	1984	68%	29%	2%	-	1%	100%	
Konfektur	1976	72%	26%	1%	1%	-	100%	
	1984	73%	25%	2%	-	-	100%	
Iskiosker	1976	88%	12%	-	-	-	100%	
	1984	79%	17%	3%	1%	-	100%	
Blomster	1976	77%	22%	1%	-	-	100%	
	1984	75%	24%	1%	-	-	100%	
Bladkiosker	1976	67%	31%	2%	-	-	100%	
	1984	52%	46%	2%	-	-	100%	

Ar	Antal registre- rings- enheder	Omsætning excl. moms 1984 prisniveau						
		100.000- 1 mio kr.	1-5 mio kr.	5-10 mio kr.	10-25 mio kr.	25 mio kr. og mere	Ialt	
<u>Tekstil- og beklædningssektoren.</u>								
Manufaktur	1976	1024	51%	42%	4%	2%	1%	100%
	1984	875	64%	32%	3%	1%	-	100%
Bolligtekstil	1976	321	24%	65%	8%	2%	1%	100%
	1984	341	39%	55%	5%	1%	-	100%
Trikotage	1976	1267	66%	31%	2%	1%	-	100%
	1984	1037	70%	27%	2%	1%	-	100%
Herreekvipering	1976	912	22%	60%	12%	4%	1%	100%
	1984	738	24%	60%	11%	4%	1%	100%
Damekonfektion	1976	833	40%	47%	8%	3%	2%	100%
	1984	942	43%	44%	7%	2%	5%	100%
Dame- og Herre- konfektion	1976	79	37%	46%	11%	1%	5%	100%
	1984	134	23%	57%	13%	5%	2%	100 %
Skotøj	1976	824	43%	49%	5%	2%	1%	100%
	1984	726	45%	46%	6%	2%	1%	100%

Ar	Antal registre- rings- enheder	Omsætning excl. moms 1984 prisniveau					
		100.000- 1 mio kr.	1-5 mio kr.	5-10 mio kr.	10-25 mio kr.	25 mio kr. og mere	Ialt
Lædervarer	1976 1984	50% 56%	45% 41%	4% 2%	- -	1% 1%	100% 100%
Tekstil- og beklædning iøvrigt	1976 1984	91% 86%	9% 13%	- -	- 1%	- -	100% 100%
Øvrige udvalgsvarerbrancher.							
Farve/Tapet	1976 1984	41% 46%	53% 51%	4% 2%	2% 1%	- -	100% 100%
Parfumerier	1976 1984	76% 75%	23% 24%	1% 1%	- -	- -	100% 100%
Materialister	1976 1984	19% 16%	71% 72%	8% 10%	2% 2%	- -	100% 100%
Møbler	1976 1984	29% 35%	49% 46%	14% 12%	5% 5%	2% 2%	100% 100%
Tæpper	1976 1984	34% 37%	49% 53%	13% 9%	3% 1%	1% -	100% 100%

Ar	Antal registre- rings- enheder	Omsætning excl. moms 1984 prisniveau						Ialt
		100.000- 1 mio kr.	1-5 mio kr.	5-10 mio kr.	10-25 mio kr.	25 mio kr. og mere		
Kunst og Antikviteter	1976	582	85%	14%	-	1%	-	100%
	1984	534	83%	16%	1%	-	-	100%
Gaveartikler/ Brugskunst	1976	350	80%	19%	1%	-	-	100%
	1984	555	78%	20%	1%	1%	-	100%
Isenkram	1976	840	23%	59%	11%	5%	2%	100%
	1984	653	25%	59%	10%	5%	1%	100%
Hårde hvidevarer	1976	95	26%	30%	14%	20%	10%	100%
	1984	101	26%	38%	22%	8%	6%	100%
Jagt/Sport	1976	596	42%	48%	7%	2%	1%	100%
	1984	490	48%	46%	5%	1%	-	100%
Cykler/Knallerter	1976	596	61%	37%	2%	-	-	100%
	1984	733	61%	37%	2%	-	-	100%
Cykler og Radio	1976	86	57%	35%	5%	2%	1%	100%
	1984	50	66%	28%	6%	-	-	100%

Ar	Antal registre- rings- enheder	Omsætning excl. moms 1984 prisniveau					
		100.000- 1 mio kr.	1-5 mio kr.	5-10 mio kr.	10-25 mio kr.	25 mio kr. og mere	Ialt
Radio/TV/Grammofon- plader/Videoudlejn.	1976 786 1984 1023	25% 39%	50% 49%	16% 8%	6% 3%	3% 1%	100% 100%
Musik	1976 123 1984 153	37% 55%	49% 38%	7% 3%	5% 3%	2% 1%	100% 100%
Symaskiner/Lamper/ Trævarer mv	1976 369 1984 309	63% 55%	34% 42%	2% 2%	- 1%	1% -	100% 100%
Urmagere	1976 348 1984 272	70% 66%	28% 31%	2% 2%	- 1%	- -	100% 100%
Urmagere/Guldsmede	1976 437 1984 362	49% 48%	48% 49%	2% 2%	1% 1%	- -	100% 100%
Guld og Juveler	1976 295 1984 277	48% 48%	50% 48%	2% 3%	- 1%	- -	100% 100%
Specialoptikere	1976 187 1984 281	49% 44%	51% 54%	- 1%	- -	- 1%	100% 100%

Ar	Antal registre- rings- enheder	Omsætning excl. moms 1984 prisniveau					
		100.000- 1 mio kr.	1-5 mio kr.	5-10 mio kr.	10-25 mio kr.	25 mio kr. og mere	Ialt
Foto	1976 329	37%	55%	5%	3%	-	100%
	1984 369	37%	58%	3%	1%	1%	100%
Boghandlere	1976 644	24%	65%	8%	2%	1%	100%
	1984 562	30%	56%	10%	3%	1%	100%
Bogantikvariater	1976 92	90%	10%	-	-	-	100%
	1984 84	93%	6%	-	1%	-	100%
Papirvarer	1976 111	68%	28%	2%	1%	1%	100%
	1984 94	68%	26%	6%	-	-	100%
Frimerker	1976 145	80%	16%	4%	-	-	100%
	1984 140	77%	19%	2%	2%	-	100%
Legetøj	1976 430	70%	28%	1%	-	1%	100%
	1984 336	66%	31%	2%	-	1%	100%
Fugle/Akvarier	1976 200	85%	14%	1%	-	-	100%
	1984 177	83%	17%	-	-	-	100%

Ar	Antal registre- rings- enheder	Omsætning excl. moms 1984 prisniveau				
		100.000- 1 mio kr.	1-5 mio kr.	5-10 mio kr.	10-25 mio kr.	25 mio kr. og mere
Biler/Motorcykler	1976	35%	22%	17%	16%	10%
	1984	39%	31%	12%	13%	5%
Autoudstyr, camping- vogne og både	1976	39%	36%	16%	8%	1%
	1984	39%	42%	14%	5%	-
						100%
						100%
						100%
						100%

Der er set bort fra alle enheder med mindre end 100.000 kr. i omsætning, da disse enheders omsætning er så lille, at enhederne ikke kan karakteriseres som egentlige butikker. Mange af dem er da også enheder som drives f.eks. fra en bolig eller i forbindelse med en forening.

For resultaterne i tabel 9 gælder samme forbehold som for antallet af registreringsenheder i tabel 1 med hensyn til samregistrering af butikker.

2.2. Salgsareal

Det er kun for selvbetjeningsbutikker i kolonialsektoren, at der er foretaget en national opgørelse af butikkerne fordelt efter salgsareals størrelse.

Tabel 10. Selvbetjeningsbutikker i kolonialsektoren fordelt efter salgsareals størrelse.

	Op til 100 m ²	100- 399 m ²	400- 999 m ²	1.000- 2.499 m ²	2.500 m ² og derover	Antal butikker i alt
1979	2.250	2.700	633	87	24	5.700
1983	1.300	3.073	644	175	38	5.230
1986	1.050	3.000	659	183	42	4.934

Kilde: Institut for Center-Planlægning: "ISSO-Reports", 1984 og 1986.

2.3. Beskæftigelse

I tabel 11 vises udviklingen i antal beskæftigede i detailhandelen.

På grund af en omlægning af arbejdsstyrkestatistikken er det ikke muligt at vise sammenlignelige tal for perioden 1976-80. Det kan dog oplyses, at der også i denne periode var tale om et fald i beskæftigelsen. Faldet kan skønnes til 8% for perioden.

Tabel 11. Antal beskæftigede i detailhandelen.

	Dagligvare- sektoren	Tekstil- og beklædnings- sektoren	Øvrige ud- valgsvare- brancher	Ialt
1980	-	-	-	218.980
1981	82.934	35.883	92.450	211.267
1984	77.538	35.159	95.006	207.703

Kilde: Danmarks Statistik, Statistiske Efterretninger, Arbejds-
marked, 1983:7, 1984:15 og 1987:1.

2.4. Integration

Inden for dagligvaresektoren er det især i kolonialbranchen, at integrationstendenserne gør sig gældende.

I specialbrancherne inden for dagligvaresektoren er det kun i slagterbranchen og til dels i bagerbranchen, at samarbejde i form af indkøbsforeninger og frivillige kæder gør sig gældende og samarbejdet dækker kun en mindre del af sortimentet.

For alle udvalgsvarebrancher har instituttet fået foretaget en udkørsel fra erhvervsregistret af egentlige kæder, idet en kæde er defineret som en virksomhed med mere end 2 butikker i samme branche. Datamaterialet viser situationen ultimo 1986.

For at belyse omfanget af koncentrationstendenserne i form af frivillige kæder og indkøbsforeninger i udvalgsvarebrancherne har det været nødvendigt at søge oplysninger hos brancheforeningerne, i de enkelte frivillige keder og indkøbsforeninger samt hos enkeltvirksomheder. På grund af personsift, manglende registreringer og dårlig hukommelse hos kæder og foreninger har det ikke været muligt for langt de fleste brancher at få oplysninger om den hidtidige udvikling. Det er derfor valgt at belyse situationen i 1984, hvor der kan foretages en sammenligning med de senest foreliggende tal for hele branchen, samt i 1986, hvorved der kan tegnes et billede af den seneste udvikling.

Tabel 12. Integrationsformer og deres betydning i kolonial sektoren.

	1975		1984	
	Antal butikker	Omsætningsandel	Antal Butikker	Omsætningsandel
Kooperationen	1.796	31%	1.409	31%
Egentlige kæder (inkl. Irma)	281	20%	482	27%
Grossistledede kæder	2.824	26%	1.817	18%
Indkøbsforeninger	1.899	15%	1.833	21%
Uafhængige købmænd	1.347	3%	365	1%
Uoplyst	1.009	5%	749	2%
	9.156	100%	6.655	100%

Kilde: Bjarke Fog/Jan Vesterholt: "Handel med dagligvarer - og kommunal planlægning" (AKF 1986).

I tabel 13 vises omfanget af egentlige kæder i 1986, af frivillige kæder og indkøbsforeninger i 1984 samt antallet af registreringsenheder i udvalgs varebrancherne pr. 31. december 1984.

Det skal bemærkes, at der kan være egentlige kæder, som er medlemmer af en frivillig kæde eller en indkøbsforening. Der kan også være virksomheder, der er registreret i en anden hovedbranche. F.eks. malermestre, som er med i en frivillig kæde inde for Farve/Tapet.

Tabel 13. Integrationen 1 de enkelte udvalgsvarebrancher.

	Egentlige kæder 1986		Frivillige kæder og indkøbsforeninger 1984		Antal registreringsenheder ialt 31/1 1984
	Antal virksomheder	Antal butikker	Antal kæder/foreninger	Antal butikker	
Manufaktur	12	109	-	-	1.115
Boligtekstil	3	67	1	180	390
Trikotage	12	52	-	-	1.447
Herreekvipering	16	70	5-7	500	830
Damekonfektion	32	183	2	150	1.218
Herre- & damekonfektion	10	74	-	-	200
Skotøj	27	121	4	400	852
Lædervarer	3	41	-	-	198
Tekstil & beklædning iøvrigt	12	133	-	-	414
Tekstil & beklædning ialt	127	850	12-14	1.230	6.664

Farve/Tapet	4	14	5	600	731
Parfumerier	-	-	-	-	360
Materialister	13	52	1	224	251
Møbler	12	42	4	170	1.046
Tæpper	3	43	2	50	270
Kunst & Antikviteter	-	-	-	-	1.001
Gaveartikler/Brugskunst	2	6	6	520	1.775
Isenkram	3	9			

Hårde Hvidevarer	10	127	3	210	141
Jagt/Sport	7	27	2	152	798
Cykler/Knallerter	1	3	4	100	893
Cykler/Radio	-	-	-	-	62
Radio/TV/Grammo- fonplader, Video- udlejning	30	271	5	350	1.611
Musikinstrumenter	6	26	1	10-15	252
Symaskiner/Lamper Trævarer m.v.	3	12	-	-	427
Urmagere	1	4	-	-	303
Urmagere/Guld- smede	1	3	1	113	391
Guld & Juveler	4	12			323
Specialoptikere	4	90	3	70	309
Foto	6	32	3	200	464
Boghandel	4	13	5	330	816
Bogantikvariater	-	-	-	-	184
Papirvarer	-	-	-	-	154
Frimærker	-	-	-	-	309
Legetøj	4	73	1	50	435
Fugle/Akvarier	-	-	-	-	272
Øvrige udvalgs- varer ialt	118	859	35	3.150	13.537

Kilde: Specielt indsamlet materiale.

I tabel 14 er de frivillige kaders og indkøbsforeningers betydning opgjort ved at sammenholde detailomsætningen i de tilsluttede butikker med totalomsætningen i branchen.

Der skal gøres opmærksom på, at mange af de frivillige kæder/indkøbsforeninger kun har kunnet afgive et skøn over omsætningen. Andelen af brancheomsætningen er derfor angivet 1 multipla af 5%.

Nogle af de frivillige kæder/indkøbsforeninger dækker flere brancher. Det gælder f.eks. inden for damebeklædning, hvor det ikke er muligt at skelne mellem butikker inden for damekonfektion og trikotage. Tilsvarende gilder for branchen hårde hvidevarer, hvor også isenkræmmere og elinstallatører kan være medlemmer af en frivillig kæde/indkøbsforening.

Tabel 14. frivillige kæders og indkøbsforeningers betydning.

Mio. kr. incl. moms	Branche-omsætning 1984	Frivillige kæder/Indkøbsforeninger	
		Omsætning 1984	Andel af brancheomsætn.
Manufaktur	1.690	-	-
Boligtekstil	1.100	200	20%
Trikotage	1.357	-	-
Herreekviperings	3.210	1.900	60%
Damekonfektion	2.861	600	20%
Herre- & damekonfektion	1.165	-	-
Skotøj	2.069	1.600	75%
Lædervarer	379	-	-
Tekstil & beklædning iøvrigt	225	-	-
Tekstil & beklædning ialt	14.056	4.300	30%

Farve/Tapet	1.058	600	55%
Parfumerier	337	-	-
Materialister	- 759	430	55%
Møbler	4.301	1.500	35%
Tæpper	920	310	35%
Kunst & Antikviteter	483	-	-

Gaveartikler/ Brugskunst	710	2.400	65%
Isenkram	2.913		
Hårde Hvidevarer	1.292	(1.200)	-
Jagt/Sport	1.198	600	50%
Cykler/Knallerter	1.070	170	15%
Cykler/Radio	77	-	-
Radio/TV/Grammo- fonplader, Video- udlejning	4.708	1.700	35%
Musikinstrumenter	374	-	-
Symaskiner/Lamper Trævarer m.v.	519	-	-
Urmagere	425	-	-
Urmagere/Guld- smede	634	450	35%
Guld & Juveler	594		
Specialoptikere	778	140	20%
Foto	1.023	450	45%
Boghandel	2.040	275	15%
Bogantikvarier	57	-	-
Papirvarer	166	-	-
Frimærker	209	-	-
Legetøj	669	170	25%
Fugle/Akvarier	158	-	-
Øvrige udvalgs- varer ialt	27.472	10.395	35%

Kilde: Specielt indsamlet materiale.

De seneste års udvikling i frivillige kæder og Indkøbsforeninger med hensyn til antal tilsluttede butikker og deres skønnede detailomsætning vises i tabel 15.

Tabel 15. Udviklingen i frivillige kæder og indkøbsforeninger 1984-86.

Mio. kr. incl. moms	1984		1986	
	Antal butikker	Omsætning	Antal butikker	Omsætning
Manufaktur	-	-	-	-
Boligtekstil	80	200	100	300
Trikotage	-	-	-	-
Herreekvipering	500	1.900	520	2.300
Damekonfektion	150	600	175	1.000
Herre- & dame- konfektion	-	-	-	-
Skotøj	400	1.600	470	1.850
Lædervarer	-	-	40	75
Tekstil & beklæd- ning iøvrigt	-	-	30	35
Tekstil & beklæd- ning ialt	1.130	4.300	1.335	5.560

Farve/Tapet	600	600	620	950
Parfumerier	-	-	-	-
Materialister	224	430	248	600
Møbler	170	1.500	220	1.850
Tæpper	50	310	90	600
Kunst & Antikvi- teter	-	-	-	-
Gaveartikler/ Brugskunst	520	2.400	500	2.750
Isenkram				
Hårde Hvidevarer	210	1.200	245	1.600

Jagt/Sport	152	600	178	810
Cykler/Knallerter	100	170	160	210
Cykler/Radio	-	-	-	-
Radio/TV/Grammo- fonplader, Video- udlejning	350	1.700	370	2.200
Musikinstrumenter	10-15	-	10-15	-
Symaskiner/Lamper Trævarer m.v.	-	-	-	-
Urmagere	-	-	-	-
Urmagere/Guld- smede	113	450	118	550
Guld & Juveler				
Specialoptikere	70	140	150	350
Foto	200	450	240	580
Boghandel	330	275	340	350
Bogantikvariater	-	-	-	-
Papirvarer	-	-	-	-
Frimærker	-	-	-	-
Legetøj	50	170	60	225
Fugle/Akvarier	-	-	-	-
Øvrige udvalgs- varer ialt	3.150	10.395	3.550	13.625

Kilde: Specielt indsamlet materiale.

Afslutningsvis skal det endnu en gang understreges, at på grund af den måde, hvorpå datamaterialet til belysning af koncentrationen i udvalgs-varebrancherne er blevet indsamlet, kan der forekomme udeladelser, ligesom der i en række tilfælde er tale om, at oplysningerne fra branche-foreninger, frivillige k*der, indkøbsforeninger og virksomheder er base-
ret på skøn.

2.5. Beliggenhed.

Omsætningens fordeling på delområder i byer/kommuner af forskellig størrelse fremgår af de følgende tabeller. For Vejle kommune er tillige vist udviklingen i antallet af dagligvarebutikker.

Tabel 16. Omsætningsfordeling i Odense kommune.

	Dagligvarer		Tekstil og - beklædning		Øvrige udvalgsvarer	
	1977	1984	1977	1984	1977	1984
Odense Centrum	36 %	31 %	72 %	64 %	63 %	50 %
Odense by iøvrigt	56 %	62 %	27 %	36 %	35 %	49 %
Odense kom- mune iøvrigt	8 %	7 %	1 %	-	2 %	1 %
Ialt	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

Kilde: Odense kommune

Tabel 17. Omsætningsfordeling i Vejle kommune

	Dagligvarer		Tekstil og beklædning		Øvrige udvalgsvarer	
	1979	1984	1979	1984	1979	1984
Vejle bykerne	49 %	50 %	93 %	92 %	65 %	64 %
Vejle by iøvrigt	47 %	47 %	4 %	6 %	31 %	33 %
Resten af Vejle kommune	4 %	3 %	3 %	2 %	4 %	3 %
Ialt	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

Kilde: Institut for Center-Planlægning.

Tabel 18. Antal dagligvarebutikker i Vejle kommune.

	1979	1985
Vejle bykerne	65	49
Vejle by iøvrigt	146	108
Resten af Vejle kommune	18	14
Ialt	229	171

Kilde: Institut for Center-Planlægning.

Tabel 19. Omsætningsfordeling i Varde kommune.

	Dagligvarer		Tekstil og beklædning		Øvrige udvalgsvarer	
	1978	1985	1978	1985	1978	1985
Varde bykerne	59 %	54 %	86 %	85 %	74 %	63 %
Varde by iøvrigt	41 %	46 %	14 %	15 %	26 %	37 %
Ialt	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

Kilde: Varde kommune.

Tabel 20. Omsætningsfordeling i Ringe kommune.

	Dagligvarer	
	1980	1985
Ringe by	65 %	73 %
Ringe kommune iøvrigt	35 %	27 %
Ialt	100 %	100 %

Kilde: Institut for Center-Planlægning.

Ringe by har ca 4500 indbyggere, og der bor ca 6500 indbyggere i landsbyer og landdistrikter.

Tabel 21. Omsætningsfordeling i Bjergsted kommune for dagligvarer.

	1979	1985
Svebølle by	20 %	27 %
Bjergsted kommune iøvrigt	80 %	73 %
Ialt	100 %	100 %

Kilde: Institut for Center-Planlægning.

Bjergsted er en landligt præget kommune med ca 1600 indbyggere i kommune-centret Svebølle og knap 6000 indbyggere i landsbyer og landdistrikter.

Der har i de seneste år været en tendens til, at de større provinskommuner har styrket deres position i forhold til deres oplandskommuner.

Dette forhold ansueliggøres med et datamateriale fra Vejle-regionen 1 tabel 22 og 23.

Tabel 22. Omsætning i forhold til forbrug (oplandseffekt) 1 Vejle kommune.

	Dagligvarer	Tekstil og beklædning	Øvrige udvalgsvarer	Ialt
1979	101 1	161 %	113 %	113 1
1984	107 %	175 %	134 %	123 %

Kilde: Institut for Center-Planlægning.

Tabel 23. Omsætning i forhold til forbrug i oplandskommuner til Vejle.

Kommune	År	Tekstil og beklædning	Øvrige udvalgsvarer
Børkop	1979	26 %	39 %
	1984	30 %	37 %
Egtved	1979	30 %	35 %
	1984	26 %	32 %
Give	1979	65 %	67 %
	1984	54 %	61 %
Hedensted	1979	59 %	64 %
	1984	43 %	61 %
Jelling	1979	21 %	28 %
	1984	20 %	31 %
Juelsminde	1979	50 %	51 %
	1984	46 %	41 %
Terring-Uldum	1979	82 %	67 %
	1984	74 %	51 %

Kilde: Institut for Center-Planlægning.

Inden for dagligvaresektoren er mange mindre butikker blevet nedlagt 1 de senere år. I tabel 24 er opgjort hvor mange landsbyer, som stadig har mindst én dagligvarebutik, og hvor mange butikker, der eksisterede i de pågældende landsbyer. Tabellen viser situationen for hele landet med undtagelse af Hovedstadsregionen.

Tabel 24. Landsbyer med dagligvarebutik (Maks. 600 personer i landsbyen).

Antal landsbyer med dagligvarebutik		Antal butikker	
1980	1986	1980	1986
1748	1460	3304	2327

Kilde: Institut for Center-Planlægning.

For brokvarteret på Nørrebro i Københavns kommune er antallet af dagligvarebutikker optalt i 1977 og 1983.

Tabel 25. Antal dagligvarebutikker^{x)} på Nørrebro i Københavns kommune.

	1977	1983
Kolonial	73	64
Bagere, Mejeri- og Brødudsalg	63	36
Slagtere	56	29
Frugt/Grønt og Blomster	61	52
Andre dagligvarebutikker	136	54
I alt	389	235

x) Excl. bladkiosker

Kilde: Københavns kommunes Generalplandirektorat og Institut for Center-Planlægning

Selv om faldet i butikstallet er meget stort er der dog stadig et relativt fintmasket butiksnet i dagligvaresektoren i 1983, idet en analyse foretaget af instituttet 1 dette år viste, at stort set alle husstande på Nørrebro havde mulighed for at dække deres behov for dagligvarer indenfor en gangafstand af 300 meter fra deres bopæl. 80 % af husstandene havde et supermarked indenfor 300 meter.

2.6. Brancheglidning.

Tendensen til, at nogle brancher optager varer fra andre brancher 1 deres sortiment, har været stærk i mange år, især inden for kolonialsektoren.

Der er imidlertid ikke noget tilgængeligt materiale, der belyser udviklingen generelt i de seneste år.

I lande, som Danmark sædvanligvis sammenligner sig med, har man kunnet iagttage en tendens til, at en stadig større andel af udvalgsvareomsætningen sker i de større dagligvareenheder som supermarkeder, varehuse og lavprisvarehuse. Det har imidlertid ikke været tilfældet i Danmark i samme udstrækning.

En undersøgelse udført af FDB's analyseafdeling viser således, at de større dagligvarebutikker i Danmark havde ca 7,5 % af den totale udvalgsvareomsætning i 1980. I 1985 var andelen kun steget til 8 %.

2.7. Franchising.

Der foreligger ingen statistik der belyser omfanget af franchising i dansk detailhandel.

På grundlag af de sparsomme oplysninger, der har kunnet fremskaffes, kan det anslås, at det inden for tekstil- og beklædningssektoren er 30-40 butikker, der er tilknyttet et franchisingsystem.

I de øvrige udvalgsbrancher skønnes franchising at omfatte ca 100 butikker, hovedsageligt indenfor Farve/Tapet og Optik.

I nogle tilfælde er der tale om tillempede systemer, som repræsenterer en overgangsform mellem frivillig kæde og et franchisingsystem.

I dagligvaresektoren findes franchising for salgsvogne, hvorfra der sælges is direkte til forbrugerne.

2.8. Postordre.

Heller ikke for postordreomsætningen findes der statistik.

Dansk postordreforening skønner, at 2-3 % af den samlede udvalgsware-omsætning formidles via postordre.

I dagligvaresektoren anslås det, at postordreomsætningen udgør mindre end 1 % af den totale detailomsætning.

2.9. Udenlandsk detailhandel i Danmark.

I tabel 26 vises omsætningsandelen for de butikker, som drives af udenlandske kapitalinteresser.

Tabel 26. Udenlandsk detailhandel i Danmark 1984.

	Andel af totalomsætningen
Dagligvaresektoren	1,5 %
Tekstil- og beklædnings sektoren	2,5 %
Øvrige udvalgsware- brancher	5,0 %
I alt	2.5 %

Kilde: Specielt indsamlet materiale.

I de øvrige udvalgswarebrancher er det især indenfor møbler og radio/tv, at andelen er stor.

2.10. Omsætning i kiosker

Der knytter sig en særlig Interesse til omsætningsudviklingen i kiosker, da disse butikker har åbnet på tidspunkter, hvor andre dagligvarebutikker har lukket.

I de senere år har der været en tendens til i stadig større omfang at indrette kiosker i forbindelse med servicestationer. Udover det sædvanlige kiosksortiment har mange af disse kiosker tillige et sortiment inden for de øvrige dagligvarer og har herved i nogle tilfælde fået karakter af butikker, som kan dække en stor del af forbrugernes behov for dagligvarer.

Der foreligger ikke officiel statistik til at belyse betydningen af kiosker på servicestationer. På grundlag af oplysninger fra Centralforeningen af Benzinforhandlere, enkelte større olieselskaber, samt med baggrund i **omsætningsregistreringer**, som instituttet har foretaget i forbindelse med planlægningsopgaver for kommuner, kan det imidlertid skønnes, at omsætningen med dagligvarer på servicestationer i 1986 udgjorde ca. 4,0 mia kr. incl. moms. Ud fra instituttets analyser skønnes det, at denne omsætning har været meget stærkt stigende inden for de seneste 5-6 år.

Danmarks Statistiks branchegruppe Aviser og Blade kan ikke anvendes til at belyse forholdene inden for det øvrige kioskområde. Idet denne branchegruppe med sine 575 registreringsenheder i 1984 kun omfatter en mindre del af de butikker, der må karakteriseres som kiosker.

Ifølge Danske Kioskers Centralforening findes der idag 2.000-2.500 butikker, som kan betegnes som kiosker. Foruden i branchegruppen Aviser og Blade er disse butikker registreret under Kolonial, Tobak og Vin samt Konfektur. Det antages i Centralforeningen, at 60-65% svarende til 1.300-1.500 butikker har en udvidet åbningstid i forhold til den øvrige dagligvarehandel. Disse butikker betegnes som døgnkiosker.

Der findes ingen skøn over, hvor meget der omsættes i den udvidede åbningstid, men det er Danske Kioskers Centralforenings vurdering, at de 2.000-2.500 kiosker omsatte for 7-8 mia kr. incl. moms i 1986 i hele deres åbningstid.

DSB-kiosker ved jernbanestationer, på færges m.v. er ikke med i dette omsætningsskøn. Ifølge oplysninger fra DSB var omsætningen i kiosker

ved jernbanestationer og på land iøvrigt 675 mio kr. incl. moms i 1986. Heller ikke denne omsætning kan opdeles pi perioder inden for dagen.

Det skønnes således, at der totalt har været en omsætning i forskellige typer af kiosker på 12-13 mia kr. incl. moms i 1986.x)

2.11. Forholdet mellem detailhandelen og dens leverandører

Der har i de senere år været stærke koncentrationstendenser i detailhandelen, dels i form af etablering og udbygning af de egentlige kæder, dels ved samarbejdet imellem detailhandlere i frivillige kæder og indkøbsforeninger.

Denne udvikling har betydet, at væsentlige grupperinger inden for detailhandelen har opnået større indkøbsvolumen og derved har styrket deres position over for leverandørerne.

Inden for dagligvaresektoren har udviklingen været særlig stærk i kolonialsektoren de seneste år, hvor 5 grupper nu har knap 90% af den totale detailomsætning, som det fremgår af tabel 27.

Tabel 27. Detailomsætningen i kolonial sektoren fordelt på indkøbsgrupper i 1986.

	Andel af detailomsætningen
Kooperationen/Irma	36%
Dansk Supermarked	12%
Kæder i Vibham	12% xx)
Dagrofa	14%
IKA	15%
Andre	11%
Ialt	1001

Kilde: Specielt indsamlet materiale.

I gruppen "Andre" indgår Aldi Marked, som alene skønnes at have en omsætningsandel på knap 3%. Også indkøbsforeningerne Chr. Kjærgård og Selas er med i gruppen "Andre".

x) Danske kioskers Centralforening finder, at den samlede omsætning er ansat for højt.

xx) Dansk Supermarked A/S angiver selv sin markedsandel til mellem 9% og 91%.

Der er sket store, strukturelle ændringer inden for engrosomsætningen i kolonialsektoren.

I 1982 købte FOB Irma. I 1987 er der etableret et indkøbssamarbejde i Vibham blandt de væsentligste, egentlige kæder i købmandssektoren. Efter at Lund og Rasmussen samt Styhr og Kjær i slutningen af 1970'erne blev fusioneret ved dannelsen af Dagros, og Dagros for nogle få år siden blev sammenlagt med Brdr. Justesen er de største kolonialgrossister nu sammen-sluttet i Dagrofa. I 1985 blev indkøbsforeningerne Nordisk Handelshus og Oceka slået sammen, og i 1986 blev aftale indgået mellem Nordisk Handelshus/Oceka og Hoki om dannelsen af IKA med virkning fra 1. januar 1988.

Både i Dagrofa og i IKA-gruppen er der skabt undergrupperinger af større supermarkeder med henblik på at opnå prisfordele under særlige leverings-vilkår.

Også distributionen af frost- og kølevarer har undergået ændringer ved etableringen af en række distribunaler (ferskvareterminaler) over hele landet.

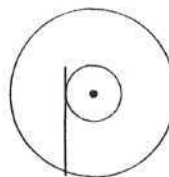
Inden for tekstil og beklædning er det især i herreekvipering og skotøj, at der er sket et stigende indkøbssamarbejde med et stort indkøbsvolumen til følge.

I de øvrige udvalgsvarerbrancher er der stærke tendenser til koncentration i de fleste brancher. Det er specielt inden for Farve/Tapet, Materialister, Isenkram, Jagt/Sport, Hårde Hvidevarer og Foto, at der skabes en større styrke gennem samarbejdet i frivillige kæder og indkøbsforeninger.

Som eksempel på udviklingen inden for de senere år kan nævnes, at der er stillet forslag om sammenslutning af de to store indkøbsforeninger i isen-krambranchen, Difa og Danimerco.

Institut for Center-Planlaegning

Center for
Urban Planning
and Design
of the
University of
Copenhagen

GROVE PROGNOSE
FOR
ANTALLET AF BUTIKKER
1995

September 1987.

INDHOLDSFORTEGNELSE

	<u>side</u>
1. INDLEDNING	1
2. GENERELLE FORUDSÆTNINGER FOR PROGNOSENE	1
3. PROGNOSENE FOR 1995	2
3.1. Dagligvaresektoren	
3.2. Tekstil og beklædningssektoren	4
3.3. De øvrige udvalgs varebrancher	5

Bilag 1 Antal dagligvarebutikker 1986,
 Antal udvalgs varebutikker 1984.

1. INDLEDNING

For åbningstidsudvalget udarbejdede instituttet i maj 1987 et notat om udviklingen i detailhandelens struktur i Danmark inden for de seneste 10 år.

Som led i instituttets arbejde for åbningstidsudvalget skal der endvidere opstilles grove prognoser for detailhandelsudviklingen frem til år 1995 under forudsætning af dels en uændret lovgivning vedrørende butikstiden, dels en ændring af lovgivningen, hvor butikstiden er givet helt fri fra mandag til lørdag, men hvor de nuværende restriktioner opretholdes for søndagens vedkommende.

Prognoserne vil have karakter af umiddelbare skøn på grundlag af instituttets generelle erfaring, idet der af tids- og budgetmæssige årsager ikke har været mulighed for at foretage en dyberegående bearbejdning af emnet.

Instituttet har på et møde haft lejlighed til at diskutere prognoserne med professor Bjarke Fog, lektor Hanne Hartvig Larsen og lektor Jørn Kiel. Det skal dog understreges, at prognoserne i dette notat helt står for instituttets regning.

Grundlaget for prognoserne er antallet af butikker, således som det kan opgøres på grundlag af data fra Danmarks Statistik. Butikker med en omsætning under kr. 100.000 er dog ikke medtaget, da disse ikke kan karakteriseres som egentlige butikker. Det drejer sig i mange tilfælde om enheder, som drives f.eks. fra en bolig eller i forbindelse med en forening. Antallet af butikker i de enkelte brancher er vist i bilag A.

2. GENERELLE FORUDSÆTNINGER FOR PROGNOSENERNE

Det antages, at forbruget af varer, som normalt omsættes gennem detailhandelen, vil være uændret frem til 1990 og derefter være let stigende frem til 1995 (stigning på 0,25% p.a. for dagligvarer og 0,5% p.a. for tekstil og beklædning samt de øvrige udvalgsvarer).

Den nedsatte arbejdstid vil generelt give forbrugerne bedre indkøbsmuligheder.

De senere års tendens til, at forbrugerne vil søge mod de større butikker og større butikskoncentrationer, vil fortsætte i prognoseperioden.

Inden for detailhandelen vil der i udvalgs varebrancherne i de kommende år blive en forstærket tendens til kædedannelse, bide i egentlige kæder og i frivillige kæder/indkøbsforeninger.

Generationsskifteproblemet vil gøre sig gældende i de fleste brancher.

Et krav om øget husleje kan fremskynde lukninger af butikker.

En liberalisering af Åbningstiden kan give stordriftsfordele i store butikker på grund af den større fleksibilitet på personalesiden i disse større enheder.

Der vil blive en tendens til forskydning af åbningstiden, f.eks. senere åbning af butikkerne om morgenen. Herved kan stigninger i personaleforbruget ved længere åbningstid i en vis udstrækning dæmpes.

De store dagligvareenheder vil søge at indpasse standardiserede udvalgsvarer i sortimentet i større omfang.

Inden for den offentlige by- og centerplanlægning har amtskommunerne i kraft af en lovændring i foråret 1987 fået udvidede beføjelser i planlægningen af centerstrukturen.

3. PROGNOSENE FOR 1995

Der skal gøres opmærksom på, at prognoserne angiver det antal butikker, som forventes at være i drift i 1995. Butikstallet omfatter således også de butikker, som ud fra en rent driftsøkonomisk betragtning burde være nedlagt, men hvor butikkerne videreføres. Begrundelsen herfor kan f.eks. være, at det forhold, at man driver sin egen butik, kan være udtryk for en livsstil, eller det kan være, at alternativet til at drive butikken videre ikke er tilstrækkelig attraktivt.

3.1. Dagligvaresektoren

Inden for dagligvaresektoren indsamler Dansk Butiksregister og Per Press kontinuerligt oplysninger om udviklingen i antallet af enheder inden for de forskellige butikstyper. Det har derfor været muligt at opstille prognoserne med udgangspunkt i året 1986 fremfor 1984, som er det seneste år, for hvilket tal fra Danmarks Statistik foreligger.

For forbrugerne er afstanden til butikkerne af stor betydning. Det er derfor valgt at prognosticere butikstallet på butikstyper, da butikstypen i en vis udstrækning er udtryk for butikkens beliggenhed.

Tabel 1. Prognoser for antal dagligvarebutikker.

	1986	1995	
		Uændret lov om butikstid	"Fuld" liberali- sering
Supermarkeder, varehuse, lav- prisvarehuse	1.150	1.200	1.200
Discountbutikker	250	325	325
Minimarkeder	2.200	1.800	1.600-1.700
Selvbjetjente og diskbjetjente kolonialbutikker	2.900	1.400	1.100-1.200
Dagligvarespe- cialbutikker	7.855	5.500	5.300-5.600
Kiosker	4.000	3.300	2.600-2.800
Ialt	18.355	13.525	12.125-12.825

Der forventes ikke at ske ændringer i antallet af de største dagligvarebutikker som følge af en liberalisering af åbningstiden. Derimod må omsætningen antages at stige, da der i denne situation vil være en større søgning fra forbrugerne mod de større butikker.

Heller ikke for discountbutikkerne regnes der med en øgning af butikstallet ved en mere liberal lovgivning men også i dette tilfælde vil butikstypens andel af omsætningen inden for dagligvaresektoren blive forøget.

En del af minimarkederne må formodes at blive trængt på grund af forbrugernes søgning mod større butikker. Nogle minimarkeder kan omprofilere sig og derved til dels afbøde den negative påvirkning. Andre minimarkeder vil blive nedlagt.

De selvbjetjente og diskbjetjente kolonialbutikker vil i stor udstrækning være lokalbutikker i boligområderne. For nogle af disse butikker kan der være mulighed for at tilpasse sig en mere liberal lovgivning med hensyn til åbningstiden ved at skabe et sortiment, der særligt tilgodeser behovet hos lokalbefolkningen. Totalt set vil en ændret lovgivning

virke negativt for denne gruppe.

For specialbutikkerne inden for dagligvaresektoren vil forbrugernes søgning mod de større dagligvarebutikker, som selv vil satse stærkere på specialafdelinger, generelt virke negativt. Specialbutikkerne vil som regel være beliggende i nærheden af store dagligvarebutikker. De kan derfor ved at profilere sig stærkere i forhold til de store dagligvarebutikker forbedre deres konkurrencesituation. Det forhold, at forbrugerne ved en udvidet åbningstid også får bedre mulighed for at benytte dagligvarespecialbutikkerne, kan også virke positivt på denne gruppe af butikker. Disse to forhold er begrundelsen for, at det i prognosetallene er tilkendegivet, at antallet af dagligvarespecialbutikker kan stige lidt i den gunstigste situation.

Med en udvidet åbningstid i den øvrige dagligvarehandel må det forventes, at kioskerne vil miste omsætning, og en del af kioskerne vil blive nedlagt. Årsagen hertil er, at de andre dagligvarebutikker vil udbyde de samme varer på tidspunkter, da kiosker tidligere var de eneste udbydere.

3.2. Tekstil- og beklædningssektoren

På grund af prognosens grove karakter og da der er tale om, at varesortimentet i de enkelte brancher i stort omfang overlapper hinanden, er det valgt at prognosticere et samlet butikstal for tekstil- og beklædningssektoren.

Tabel 2. Prognoser for antal tekstil- og beklædningsbutikker.

	1984	1995	
		uændret lov om butikstid	"Fuld" liberali- sering
Alle butikker	5.915	4.900	4.600-4.700

Ved køb af tekstil- og beklædningsvarer vil forbrugerne i almindelighed stille krav om et stort og varieret vare- og butiksudbud. Til gengæld vil forbrugerne gerne tilbagelægge en større afstand for at nå dette udbud.

Ved en øget åbningstid vil forbrugerne i større udstrækning søge mod de større butikskoncentrationer, hvor de i stort omfang vil foretage deres indkøb i slutningen af ugen.

Dette forhold kan betyde, at der især sker en reduktion i antallet af tekstil- og beklædningsbutikker beliggende i mindre kommunecentre og i nogle bydelscentre i de store byers forstadsområder.

3.3. -De øvrige udvalgswarebrancher

I denne hovedgruppe af brancher er det valgt at foretage en opdeling i de brancher, som er mest decentralt beliggende, og som i stort omfang fører standardiserede udvalgsvarer i deres sortiment, og de øvrige udvalgswarebrancher.

Tabel 3. Prognoser for antal butikker i de øvrige udvalgswarebrancher.

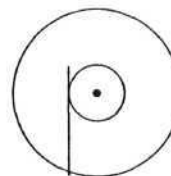
	1984	1995	
		Uændret lov om butikstid	"Fuld" liberali- sering
Farve/Tapet/Isen- kram/Cykler/ Radio/TV	3.275	2.900	2.600-2.700
Øvrige brancher	7.105	6.400	6.200-6.300
Ialt	10.380	9.300	8.800-9.000

For de mere decentralt beliggende brancher forventes der at ske en relativ stor reduktion i antallet af butikker, fordi de store dagligvarebutikker må antages at øge deres sortiment inden for disse brancheområder.

For de øvrige udvalgswarebrancher vil søgningen generelt mod de større butikskoncentrationer, ligesom for tekstil- og beklædningssektorens vedkommende, indebære en mindre tilbagegang i butikstallet i de mindre centre.

Institut for Center-Planlægning

Carolinevej 5
DK-2900 Helsingør
Telefon (01) 42 04 33
Girokonto: 4 70 70 78

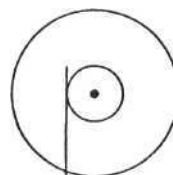
BILAG A

ANTAL DAGLIGVAREBUTIKKER 1986

ANTAL UDVALGSVAREBUTIKKER 1984

Institut for Center-Planlægning

Carolinevej 5
DK-2900 Hellerup
Telefon (01) 62 04 33
Girokonto 4 10 70 98

SKØNNET ANTAL DAGLIGVAREBUTIKKER 1986

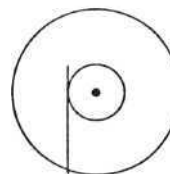
Udgangspunktet er antal registreringsenheder med mere end kr. 100.000 i omsætning i 1984 ifølge Danmarks Statistik korrigeret med antal kædebutikker og fremført til 1986 ud fra vort skøn.

	<u>antal butikker</u>
Kolonial	6.500
Bagere	1.800
Slagtere	1.500
Fisk	400
Mejeriudsalg/Brød	450
Øst	275
Frugt/Grønt	1.050
Tobak/Vin	800
Kaffe/The	80
Konfektur	500
Iskiosker	250
Blomster	750
Kiosker x)	4.000
	<u>18.355</u>

x) Bladkiosker	450
(Tobak/Vin/ Kolonial mv.)	1.450
Servicesta- tioner m.v.	2.100
	<u>4.000</u>

Institut for Center-Planlægning

Carolinevej 5
DK-2900 Hellerup
Telefon (01) 62 04 33
Girokonto 4 10 70 98

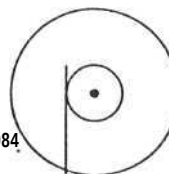
SKØNNET ANTAL BUTIKKER INDEN FOR TEKSTIL & BEKLÆDNING 1984

Udgangspunktet er antal registreringsenheder med mere end kr. 100.000
1 omsætning i 1984 ifølge Danmarks Statistik korrejeret med antal
kædebutikker.

	<u>Antal butikker</u>
Manufaktur	975
Boligtekstil	400
Trikotage	1.075
Herreekvipering	790
Damekonfektion	1.100
Herre- og dame- konfektion	200
Skotøj	825
Lædervarer	200
Tekstil og beklæd- ning iøvrigt	350
	5.915

Institut for Center-Planlægning

Carolinevej 5
DK-2900 Hellerup
Telefon (01) 62 04 33
Girokonto 4 10 70 98

SKØNNET ANTAL BUTIKKER INDEN FOR DE ØVRIGE UDVALGSVAREBRANCHER 1984

Udgangspunktet er antal registreringsenheder med mere end kr. 100.000
1 omsætning 1 1984 ifølge Danmarks Statistik korrigeret med antal kæde-
butikker.

	<u>Antal butikker</u>
Farve/Tapet	585
Isenkram	660
Cykler	730
Radio/TV	1.300
Optik	400
Parfumeri	270
Materialhandel	240
Møbler	880
Tapper	230
Kunst/Antik	530
Gaveartikler	550
Hårde Hvidevarer	220
Jagt/Sport	510
Musikinstrumenter	170
Symaskiner m.v.	310
Urmagere	275
Urmagere/Guldsmede	365
Guld & Juveler	285
Foto	395
Boghandel	570
Bogantikvariat	85
Papirvarer	95
Frimærker	140
Legetøj	405
Fugle/Akvarier	180
	10.380

Undersøgelse vedrørende Nykøbing Sjælland
kommunes dispensation fra lukkeloven.

af
Stud. HA
Ulla Marianne Erlandsen
Jarl Berntzen

17. september 1987.

Indholdsfortegnelse.

Indledning	side	3
1. De forretningsdrivende.....	side	4
Abningstider	side	4
Specialbutikker i Nykøbing	side	4
Kiosker i Nykøbing	side	5
Superm. og købmænd i sommerh,omr. og Rørvig...side		5
Omsætning	side	8
Konkurrenceforhold	side	9
Varetyper	side	9
Hvem køber ind ?	side	9
Hvem udgør personalet ?	side	9
2. Personalets forhold.....	side	10
Det faste personale	side	10
Arbejdstiden	side	11
Lønnen	side	11
Skoleelever/studerende	side	11
3. Forbrugerne	side	12
4. Priser på de almindeligste dagligvarer.....	side	13
5. Kommunen	side	15
6. Konklusion	side	15
7. Bilag		

Indledning.

Formålet med denne undersøgelse, har været at besvare en række spørgsmål vedrørende Nykøbing Sjælland kommunes dispensation fra lukkeloven.

Spørgsmålene som man ønskede besvaret, er gengivet i bilag 1, som er den samme skrivelse som tidligere er blevet fremlagt for Åbningstidsudvalget.

Undersøgelsen skal i hovedtræk skitsere de virkninger dispensationen har haft for forskellige berørte grupper. Disse grupper er

- 1) De forretningsdrivende
- 2) Butikspersonalet
- 3) Forbrugerne

Desuden har man ønsket at høre kommunens syn på den ordening som man har.

I undersøgelsen, har der medvirket 15 butikker - fordelt på følgende måde :

- 4 supermarkeder
- 4 købmænd
- 4 kiosker
- 3 specialbutikker

I hver af de butikker hvor der har været ansatte til stede, har vi interviewet en af disse. Der er blevet interviewet 9 ansatte. Når der ikke er interviewet flere, skyldes det at mange af forretningerne ikke har noget personale, og at det kun er indehaveren selv, der står for den daglige drift. Desuden er interviewene faldet på et tidspunkt udenfor højsæsonen, således at det ikke har været muligt at træffe den midlertidige assistance som butikkerne benytter sig af i form af skoleelever og studerende.

Interviewenes udformning er, i hovedtræk, gengivet i bilag 2. Det skal dog nævnes, at disse spørgsmål, kun har været retningslinier for de samtaler vi har haft med de interviewede, og at interviewene i alle tilfælde, har bevæget sig langt ud over disse spørgsmål.

Undersøgelsen må tages med forbehold, da den kun er ment som et fingerpeg på dispensationens virkninger. Det lille antal butikker der er blevet spurgt, behøver ikke nødvendigvis at dække alle synspunkter i Nykøbing Sjælland kommune.

Til sidst i undersøgelsen, har vi foretaget en mindre sammenligning af priserne på nogle af de vigtigste dagligvarer. Dette er gjort for at indikere om der er nogen sammenhæng mellem priserne og åbningstiderne.

1. De Forretningsdrivende.

Åbningstider.

Et af formålene med undersøgelsen, har været at kortlægge hvor længe butikkerne i Nykøbing/Sjælland holder åbent, og dermed udnytter ordningen. Det har vist sig at butikkernes åbningstider er nogenlunde de samme, indenfor de forskellige typer butikker.

Supermarkederne i Nykøbing.

Supermarkederne "inde i byen" holder åbent lige længe, og udnytter kun ordningen i beskeden omfang på hverdage. Derimod holder man åbent hver søndag og de fleste andre helligdage. Søndagsåbent, gælder dog kun i sommerperioden. Et enkelt supermarked holder dog åbent om søndag, frem til jul, hvorpå de derefter holder lukket om søndagen, i to måneder. Det samme supermarked, åbner også en halv time tidligere om morgenen på hverdage, og en hel time på lørdage.

Supermarkederne i Nykøbing holder omtrent følgende åbningstider :

Mandag - Torsdag	9 - 17.30
Fredag	9 - 20
Lørdag	9 - 12
Søndag Sommer	9 - 12 Vinter lukket

I visse perioder i højsæsonen åbner man en 1/2 time tidligere om morgenen, og holder desuden åbent til kl 14 om søndagen.

Det skal nævnes, at en enkelt købmand der holder til i Nykøbing centrum, holder åbent fra kl 6.30 - 20 hver eneste dag hele året. Købmanden ønskede dog ikke at medvirke i undersøgelsen.

Specialbutikker 1 Nykøbing.

De andre butikker i Nykøbing, udnytter ikke dispensationen fra lukkeloven i særlig stor grad. Dette skyldes først og fremmest at man ikke anser, at det kan betale sig at holde længere åbent, fordi der ikke er nogen betydelig meromsætning at hente.

En anden vigtig faktor er, at de fleste specialbutikker har behov for at have "branchefolk" til at ekspedere, og at det derfor ikke er muligt at ansætte skoleelever eller studerende til de specielle åbningstider, hvilket ville lette omkostningerne.

I specialbutikkerne er det ofte nødvendigt, at indehaveren selv er til stede, når der ikke er fastansat kvalificeret personale.

En indehaver, af to større butikker i Nykøbing centrum, udtalte: "man flytter bare folks vaner, ved at holde længere åbent". Vedkommende havde selv prøvet at holde en time længere åbent i en

periode 1 sommer og konstaterede, at man faktisk ikke havde nogen kunder i den sidste time.

En indehaver af en anden specialbutik kunne godt tænke sig at man skiftedes til at holde åbent om week-enden - eventuelt at konkurrenterne lavede en aftale indbyrdes. Vedkommende mente desuden, at 100% overtidsbetaling til de ansatte var den mest tyngende grund til, at man ikke holdt mere åbent.

Kiosker i Nykøbing.

Da kioskerne kun har et begrænset vareudvalg - dvs. ingen fødevarer, sælges der primært aviser og tobak i den specielle åbningstid, fra kl. 7-9 om morgenen.

Indehaveren 1 en af kioskerne udtalte, at man havde forsøgt at holde længere åbent end man nu gør - specielt 1 forbindelse at alle butikker i byen holder længe åbent f.eks. under et week-end engagement. Men det havde hver gang vist sig, at der ikke kom flere kunder efter almindelig lukketid.

Kioskindehaveren mente at man møtte hård konkurrence fra den nærliggende "video-udlejning", samt de i sommerhusområdet beliggende kiosker og købmænd.

Disse butikker, der har et langt større vareudvalg, holder åbent meget længere end kioskerne i Nykøbing.

I den specielle åbningstid, om morgenen, er det hovedsageligt håndværkere og sommerhusgæster der handles med.

Man har ikke indtryk af at der kommer kunder fra andre, af de omkringliggende byer for at købe ind - og man forsøger heller ikke at trække folk til gennem annoncering.

Man holder ikke ekstra længe åbent i ferie-sæsonen.

En større "kiosk" der også sælger enkelte fødevarer, men med video-film som hovedindtægt, holder åbent

Mandag - Fredag 7 - 23

Lørdag 9 - 23

Søndag 8 - 23

hele året.

Denne "kiosk" er beliggende i Nykøbing Centrum.

Sommerens salg beror næsten kun på sommergæster, mens det er de fastboende der køber om vinteren.

Supermarkeder og købmænd i Rørvig og sommerhusområdet.

I Rørvig og i sommerhusområdet der støder op til byen, udnytter man dispensationen fra lukkeloven i langt større grad, end man gør i Nykøbing Sj.

Der er dog forskel på hvordan dispensationen udnyttes.

I et større supermarked i Rørvig holdes åbent alle dage, 1 juni, juli og august fra kl. 7 til 19. Ellers holdes der åbent hver dag fra kl. 9 til 19.

Fra 1/11 til 1/4 er åbningstiderne ma-fre 9-17.30

lø-sø 8-16

Man indretter sig altså efter hvornår der er folk i sommerhusene.

Efter kl. 17.30 sælger man stort set alle slags vare - dog bliver der solgt mest vin, øl, vand og kød.

Dette er "foregangsbutikken" i området, dvs. at det er den butik der er mest aggressiv i sine fremstød med hensyn til åbningstider.

Man har ikke indtryk af at der, bortset fra Nykøbing, kommer folk fra andre byer for at handle - men man annoncere også kun i den lokale avis.

Sådan forholder det sig derimod ikke i en mindre butik der ligger lige ved det ovennævnte supermarked. Her sælges der en del dagligvarer foruden at der udlejes video. Udfra det medlemskort, som man må have for at leje video - kan man se at der kommer mange kunder langvejs fra, bl.a. fra Holbæk.

Dette mener indehaveren kan skyldes, at der i Rørvig og omegn, efter almindelig lukketid, kan købes øl og spiritus langt billigere, end hvis man f.eks. skulle købe det på en bar. Butikken der udelukkende drives af en familie på 4 mennesker, holder åbent alle dage, hele året, fra kl. 6 om morgenen til kl. 11 om aftenen.

Det er både fastboende og sommergæster der køber ind efter 17.30. En del arbejder i København og køber ind når de kommer hjem.

Man prøver ikke at trække folk til fra andre byer gennem annoncering.

Indehaveren af denne butik var tilfreds med lukketids-ordningen, - idet vedkommende mente at butikken ikke ville kunne overleve, hvis man skulle overholde det "almindelig" lukketidspunkt.

Overfor den nævnte familiedrevne butik, ligger (lå) en købmandsforretning, der blev nedlagt dagen efter vores besøg. Butikken havde holdt åbent hver dag fra kl. 7-20, men måtte opgive konkurrencen med de to andre "aggressive" butikker, der lå lige ved siden af.

For denne butik havde, ifølge indehaveren, den lange åbningstid absolut haft en negativ virkning.

Indehaveren var ikke tilfreds med ordningen, fordi den bevirker at man som forretningsdrivende af en mindre butik, bliver nødt til at holde længe åbnet - tiår konkurrenterne på den anden side af gaden gør det.

Til denne lange åbningstid er der knyttet store omkostningsmæssige virkninger, så som løn, strøm og varme. Salget efter kl. 17.30 havde fortrinsvis været af øl og vand.

Man havde ikke annonceret med den lange åbningstid i andre byer. Konkurrencen i dette område er åbenbart væsentligt hårdere, end inde i byen. Udviklingen i dette lille område, kan være et godt eksempel på virkningerne af ordningen. Der ligger fire butikker indenfor et meget begrænset område lige ved "hovedvejen". Et supermarked, en lille købmand, en kiosk der også handler med dagligvarer og en vanlig kiosk der handler med aviser, tobak og vin.

Naturligt nok er det supermarkedet der med sit brede sortiment og lange åbningstider, er den dominerende i området. Det er mere eller mindre de andre der må indordne sig efter supermarkedet. Klosken der handler med dagligvarer, kan klare sig ved at holde åbent længe (6-23 hver dag), samtidig med at den er drevet af en familie. Så er der to tilbage - den lille købmand og den vanlige kiosk. Den lille købmand måtte, som foran nævnt, nedlægge forretningen. Den lille kiosk, der ligger lige ved siden af supermarkedet, må også indordne sig, og har gjort dette ved at åbne kl 7 om morgenen hele året, mens supermarkedet kun åbner kl 7 i sommermånederne. Kiosken holder ellers helt normale åbnings-tider. Indehaveren mener at det ikke kan betale sig at holde længere åbent, da hans udvalg er begrænset.

Købmænd i sommerhusområdet.

Et supermarked i dette område, har åbent hele året rundt fra kl. 7.30 - 17.30 - hver dag.

Vedkommende indehaver sælger alt i den specielle åbningstid - man mærker ikke nogen overvægt på visse vare-typer.

Såvel fastboende som sommerhusgæster, køber ind i den specielle åbningstid.

Man har ikke indtryk af, at der kommer folk fra andre byer for at købe ind - og man forsøger heller ikke at trække folk til, gennem annoncering i andre byer.

En købmand beliggende midt mellem Nykøbing og Rørvig i et decideret sommerhusområde, holder i sommersæsonen åbent:

7 - 17.30 alle dage, inkl. søndag.

I vintersæsonen holder man åbent på følgende tidspunkter :

Ma, To, Fre,	7 - 17.30
To, ons	7 - 12
Lø	7 - 17.30
Sø	7 - 13

Man indretter altså åbningstiderne efter hvornår sommergæsterne er til stede.

Indehaveren sagde at han kan mærke, at de andre butikker holder længere åbent, eksempelvis det supermarked der ovenfor er betegnet som områdets mest aggressive, holder længere åbnet.

Der sælges stort set alle typer af vare 1 den specielle åbnings-tid.

Det er næsten kun sommerhusgæster der køber ind 1 den særlige åbnings-tid - der kommer praktisk taget ingen fastboende.

Indehaveren har forsøgt at annoncere med den lange åbnings-tid, men uden resultat - man er dog tilfreds med ordningen.

Omsætning.

Ingen af de interviewede har været i stand til at konkrete tal for den betydning ordningen har for omsætningen. Området har haft dispensation fra lukkeloven 12 år, og butikkerne har svært ved at fastslå hvad omsætningen ville være, uden ordningen. Nogle har været i stand til at anslå tal.

Det har heller ikke været muligt at få nogen oversigt over salgets fordeling på de enkelte timer.

I Nykøbing, mener såvel specialbutikkerne som kioskerne, at dispensationen overhovedet ikke påvirker deres omsætning. Dette gælder dog kun de kiosker der udelukkende handler med kioskvarer, og ikke fødevarer o.a.

Indehaveren af den store kiosk 1 Nykøbing centrum, der også handler med fødevarer og video-film, og som holder åbent hver dag kl 7 - 23, anslår at omsætningen fordeler sig med 1/3 fra 7-17.30 og 2/3 efter kl. 17.30.

I et af supermarkederne 1 Nykøbing mener man at at ordningen betyder en årlig meromsætning på 3 - 4 millioner.

I Rørvig og sommerhusområdet mente alle købmændene at dispensationen er selve eksistensgrundlaget for deres forretning. Kun den butik, der havde været nødt til at lukke, havde negative erfaringer med dispensationen. Hans nærmeste konkurrent, den familiedrevne forretning, mente at de ikke kunne overleve uden dispensationen. Denne butik, der har åbent hver dag hele året kl. 6-23, har desuden den erklærede strategi, at man vil ligge 10-20% lavere i pris, end konkurrenterne. Det er dog ikke tilfældet 1 følge vores prissammenligning. idet butikken er den næst-dyreste.

Dennes nærmeste konkurrent, det "aggressive" supermarked, har kun kørt med lange åbningstider i ca. 1 år, og har et rimelig sikkert overblik over dispensationens indflydelse på omsætningen. Her mener man, at mer-omsætningen på en hverdag, er 10 - 15%, og på en lørdag og søndag 50 %. Desuden mener man at der er en stigende udvikling med tiden, efterhånden som folk bliver klar over supermarkedets lange åbningstider.

Konkurrenceforhold.

I Nykøbing mener supermarkederne, at butikkernes åbningstider påvirker hinandens omsætning. Derfor følger supermarkederne hele tiden hinandens åbningstider. Man er overbevist om, at man taber en del på at butikkerne i Rørvig og sommerhusområderne holder længere åbnet. Det kan dog ikke betale sig at holde længere åbnet, da ekstraomkostningerne bliver for store i forhold til den meromsætning man kunne opnå. Problemet for supermarkederne er, at det kun er dem, der holder åbent lidt længere. Dermed er det vanskeligt at trække folk ind til Nykøbing på de specielle tider, fordi de andre butikker holder lukket, idet folk gerne vil ordne alle deres ærinder på én gang.

I det hårdt konkurrenceprægede område med fire butikker indenfor et lille område, er det helt oplagt at åbningstiderne fungerer som en betydelig handlingsparameter.

Varetyper.

Der var ingen der kunne sige noget bestemt om, hvilke varer der bliver solgt i den sene åbningstimer. Dog var det klart, "at det ikke er vaskepulver, folk kommer og køber om aftenen." Det er mere luksusbetonede varer, som kød, vin, slik, øl etc. der bliver handlet på de specielle tider.

Hvem køber Ind 7

Dette er der heller ingen der har noget sikkert svar på. Dog svarer de fleste, at man om vinteren har sine faste kunder, og om sommeren alle, både faste kunder og sommergæster. I den familiedrevne butik, som er nævnt ovenfor, ved man at der er en del mennesker der arbejder i København og bor i Nykøbing/Rørvig, og som køber ind om aftenen når de kommer hjem.

Hvem udgør personalet 7

Hvem er det der arbejder på de ubekvemme åbningstider?

For at besvare dette, er det hensigtsmæssigt at opstille tre hovedkategorier.

I) Ekstra hjælp.

En gruppe af de adspurgte benyttede studerende eller skoleelever, som ekstra hjælp på de ubekvemme arbejdstider.

I de små eller mindre butikker forekom det at denne ekstra hjælp passede butikken alene - mens man i de større butikker lod det faste personale indgå på skift, sammen med den ekstra hjælp.

Fordelen ved at ansætte de studerende er blandt andet, at lønomkostningerne holdes på et minimum - men omvendt har man altså ikke uddannet arbejdskraft til rådighed. Dette rammer især special-butikkerne, som netop er afhængige af et uddannet personale.

Visse special-butikker - eksempelvis en urmager - har derfor forholdsvis større lønomkostninger forbundet med en udvidet åbningstid, end f.eks. et supermarked.

I et par af de undersøgte tilfælde benyttede de forretningsdrivende sig af ekstra hjælp - dog ikke fra studerende eller skoleelever - det ene sted var der tale om en pensionist.

II) Det faste personale.

I nogle af de adspurgte butikker rokerede man med det faste personale for at få den særlige åbningstid dækket.

I disse butikker, har man en helt fastlagt plan for den enkelte ansatte - således at det er muligt at planlægge sin tid, og sådan at man ikke overskrider det aftalte ugentlige timetal.

III) Familie.

I enkelte små butikker, der er rene familie fortagender, deltager alle/nogle af familiens medlemmer i den daglige drift af forretningen.

I disse tilfælde bliver der ikke hentet hjælp udefra - da familien står sammen om at drive butikken.

2. Personalet« forhold

Det faste personale.

Fritid.

Der var ingen af de udspurgte der beklagede det forhold, at deres fritid led under de ubekvemme arbejdstider. Flere udtalte, "det har man indrettet sig efter".

Nogle nævnede også at det var frivilligt om man ville arbejde på disse ubekvemme tider - således at det var muligt at få en arbejdsdag inden for rammerne af almindelig butikstid.

Andre forklarede, at det var et led i ansættelses-aftalen at man mødte på arbejde i de ubekvemme åbningstider. I det supermarked vi før har henvist til som "aggressivt", sagde bestyreren at man ikke kunne bruge folk der ikke kunne arbejde på lørdage og søndage.

Det er vores generelle indtryk, at de ansatte har indrettet sig efter de specielle forhold. Desuden er det, under sådanne konkur-

ii

renceforhold som i Nykøbing/Sjælland, nødvendig for butikkerne at de ansatte er villige til at arbejde i week-endere.

Arbejdstiden.

Alle adspurgte gav udtryk for at der på deres arbejdsplads var faste retningslinier for hvornår man som ansat møder på arbejde. Der var f.eks. ingen adspurgte der som ansat blev opfordret til at møde på arbejde med kun få dages varsel - med mindre der var tale om noget ganske ekstraordinært. Alle havde et "skema" eller en "timeplan" over hvornår de skulle møde på arbejde. Eksempelvis havde nogle en timeplan der strakte sig over tre uger - hvorefter man begyndte forfra igen, med skiftende fridage.

Ingen af de adspurgte havde en arbejdsuge på mere end 39 timer.

Antallet af ansatte på de ubekvemme tider.

Stort set syntes man at antallet af ansatte var i orden, dog var der enkelte der mente at man måske godt kunne have brug for nogle flere.

Lønnen.

Alle adspurgte blev lønnet efter "tariffen" - dette var også tilfældet ved overarbejde, og ved arbejde uden for almindelig butikstid. Overtidsbetalingen på helligdage, udgjorde et tillæg på 100%. På spørgsmålet om man egentlig synes at lønnen står godt i forhold til de skæve arbejdstider, gav alle udtryk for ønsket om en bedre løn.

Skoleelever/studerende.

Den ene skoleelev vi talte med, var godt tilfreds med at butikken holdt længe åbent - for det var særligt på disse tider at der var behov for at hendes arbejdskraft.

Hun havde ikke nogle faste tidspunkter hun arbejdede på - men hun kunne blive tilkaldt med en eller to dages varsel - noget hun dog ikke var utilfreds med.

Med hensyn til antallet af ansatte i den særlige åbningstid sagde den adspurgte, at der godt kunne være så travlt at det ville være rart hvis der var flere ansatte tilstede i butikken.

Lønnen "var i orden" sagde hun - 26,60 kr. i timen i den "almindelige" butikstid. Hun fik desuden 15,00 kr. mere i timen i den specielle åbningstid og om søndagen.

3. Forbrugerne.

Forbrugerne kan opdeles i to grupper - fastboende forbrugere og sommerhusgæster.

Fastboende forbrugere.

Der var delte meninger hos de fastboende forbrugere om hvorledes man benyttede sig af de særlige åbningstider.

Enkelte gav udtryk for at de kun handlede i den "almindelige" åbningstid - og for dem var det helt uden betydning om butikkerne holder længe åbent eller ej. Flere fastboende var slet ikke klar over at ordningen eksisterede.

Men andre af de adspurgte havde job i København - og for dem var det absolut en fordel f.eks. at kunne handle sent fredag og også de andre dage. De gav udtryk for at ordningen betød meget for dem.

To adspurgte var forretningsdrivende i Nykøbing. De var, som forbrugere, absolut tilfredse med ordningen, da den betød at det blev muligt at købe ind efter deres egen butik var lukket-tidligere havde de måtte handle i arbejdstiden.

Vores konklusion var dog, at bortset fra dem der havde egen forretning, eller dem der har arbejde udenfor kommunen, så var der ingen der benyttede sig af de lange åbningstider - eller var interesseret i at gøre det.

Sommerhusgæster.

Nogle udtalte at de fortrinsvis købte ind i den "almindelige" åbningstid - men at det var rart at have muligheden for at kunne købe ind sent om aftenen.

To adspurgte var slet ikke klar over at nogle butikker, specielt i sommerhusområdet holdt længe åbent - personligt købte de ind indenfor almindelig butikstid.

De resterende adspurgte sommergæster var absolut glade for ordningen og benyttede sig af den. De handlede specielt hos de små købmænd i sommerhusområdet.

4. Priser på de almindeligste dagligvare.

For at kunne få en antydning af hvorvidt de lange åbningstider, medfører højere priser, noterede vi 1 de butikker der handlede ned fødevarer, priserne på nogle af de mest almindelige dagligvarer.

Vi tog priserne på følgende varer :

1 liter letmælk
1 kg mel
1 kg sukker
250 g smør
6 æg

Vi har opstillet sammenhængen mellem priser og åbningstider i nedenstående grafiske figur. Under x-aksen ved hver søjle, er angivet den enkelte butiks maksimale antal åbningstimer 1 løbet af en uge. Ud af y-aksen, kan man læse hvad en pakke med de ovennævnte varer, kostede tilsammen i de enkelte butikker.

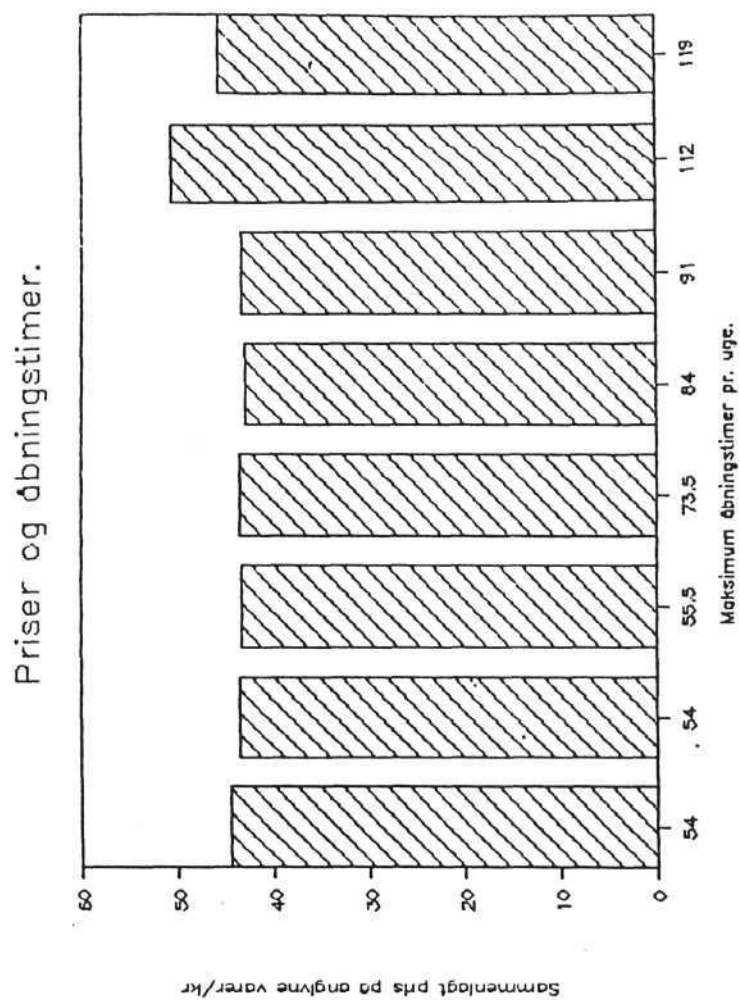
Der knytter sig enkelte kommentarer til figuren. De to dyreste butikker, er kiosk-prægede, der også handler med en del dagligvarer. Disse forretninger, benytter sig ikke af de samme grossister som de andre butikker. De grossister som kioskerne benytter sig af, giver dem mulighed for at købe ind i så små partier som de ønsker. De kan for eksempel indkøbe en enkelt pakke sukker, mel, smør osv. Dette er en fordel for disse butikker, fordi de ikke sælger så store mængder dagligvarer, men mere har dagligvarer som et supplement til det øvrige sortiment.

Indehaveren af den "dyreste" butik udtaler, at det ikke er på grund af en større avance at priserne ligger på et højere niveau - det skyldes simpelthen at det koster 10 - 15% mere, at købe varerne fra en sådan grossist.

Som det fremgår af den grafiske fremstilling, er der ikke noget der tyder på at butikkernes priser stiger som en følge af længere åbningstider.

Søjlerne benævnes med tallene 1 - 8 fra venstre :

Nr	Beskrivelse, Sted,	Åbningst. pr. uge.	Pris
1	Supermarked, Nykøbing	54	43,65
2	Supermarked, Nykøbing	54	44,60
3	Supermarked, Nykøbing	55,5	43,45
4	Købmand, Sønderhusomr. Rørv.	73,50	43,60
5	Supermarked, Rørvig	84	43,08
6	Købmand, Rørvig (lukket)	91	43,50
7	Kiosk m dagligv., Nykøbing	112	50,75
8	Kiosk m dagligv. Rørvig	119	45,70

5. Kommunen.

Vi har haft en samtale med en repræsentant for kommunen, for at høre dennes generelle syn på den ordning man har.

Ordningen betyder først og fremmest meget for de handlende. Set fra kommunens synspunkt, er det et spørgsmål om at tilbyde den bedst mulige service overfor sommerhusgæsterne. Befolkningstallet i kommunen stiger om sommeren, fra 7000 til 25000 mennesker.

Den ordning man har, er selvfølgelig med til at skabe et indkomstgrundlag for kommunen - selv om man ikke ved hvor stort det er.

Man har ikke noget indtryk af hvorvidt folk der pendler, benytter sig af ordningen. Man mener dog at ordningen betyder en bedre service også for de fastboende. Dette i form af, at man kan opretholde en række store supermarkeder, også i vintertiden, hvilket måske ikke havde været muligt uden den gældende ordning.

Kommunen har kun positive kommentarer til ordningen.

6. Konklusion.

Det er usikkert hvor meget der kan konkluderes på baggrund af en så lille undersøgelse.

Vi vil dog gerne formidle nogle af de indtryk vi har fået i forbindelse med undersøgelsen.

Det er vores indtryk, at ordningen medfører en skærpet konkurrence. Butikkerne bliver tvunget til at holde længere åbent, hvis de vil overleve. Det viser sig tydeligt i det lille koncentrerede butiksområde som vi har beskrevet i undersøgelsen. Små butikker er nødt til at holde åbent, når supermarkederne holder lukket, hvis de skal have en mulighed for at konkurrere med supermarkederne større sortiment.

Vi opfatter det som et typisk træk, at de mindre butikker drives af indehaveren selv evt. ved hjælp af familie. Det er simpelthen en nødvendighed på grund af de tyngende lønomkostninger.

Det er også vores indtryk, at det hovedsagligt er sommergæster, der udnytter ordningen. De fastboende køber ind i de normale åbningstider, og reflekterer i grunden ikke over at ordningen eksisterer.

Bilag 1

Undersøgelse vedr. Nykøbing sj. kommunes dispensation fra lukkeloven.

Undersøgelsen går ud på at belyse forholdene omkring kommunen Nykøbing Sjællands dispensation fra "Lukkeloven".

Hovedvægten , i undersøgelsen , vil blive lagt på forretninger der sælger fødevare - Supermarkeder, købmandsforretninger, kiosker og lign.

Endvidere vil der i undersøgelsen også indgå enkelte andre forretningstyper - eksempelvis : sko- , tøj- , isenkram-, eller smykkeforretning.

Fordelingen af antal undersøgte forretninger, i de to ovennævnte grupper, vil være: - ca. 15 "fødevareforretninger"

- ca. 5 "andre forretningstyper"

Disse 20 forretninger, som undersøgelsen vil omfatte, kan være placeret hvor som helst i hele kommunen. I undersøgelsen vil det dog nøje blive angivet, hvorvidt forretningen er placeret i købstaden Nykøbing sj., i Rørvig eller uden for de to byer.

I analysen af de 20 forretninger, vil undersøgelsen begrænse sig til kun at belyse tre gruppers indstilling og forhold til dispensationen fra Lukkelovens bestemmelser.

- 1) De handlende (forbrugerne)
- 2) De ansatte
- 3) De forretningsdrivende
- 4) Kommunen

Hvilke faktorer vil undersøgelsen omfatte for :

1) Forbrugerne

- Benytter man sig af, at butikkerne holder længere åbent.
- Hvilke fordele/ulempes synes man ordningen har.
- Er man tilfreds med ordningen.

Vi vil belyse disse faktorer gennem interviews med forbrugere der er fastboende i kommunen, og sommerhusgæster.

Af de fastboende, vil vi blandt andet forsøge at interviewe ældre, udearbejdende husmødre med børn og folk ansat i andre kommuner.

2) De ansatte

- Hvem arbejder på de "ubekvemme" tider.
- Synes man at antallet af ansatte er i orden, i forhold til den lange åbningstid.
- Er der faste regler for arbejdstiden - eller er man tilstede efter behov.
- Hvordan påvirkes man af "de lange" dage - f.eks. m.h.t. fritid.
- Hvordan er lønnen - f.eks. hvordan står den i forhold til evt. skæve arbejdstider, overarbejde, indskrænket fritid og lign.
- Er man tilfreds med ordningen

3) De forretningsdrivende.

- Hvornår holder man åbent.
- Hvordan påvirker butikkernes åbningstider hinanden.
- Hvorledes påvirker det forretningerne i byen at der holdes længere åbent i sommerhusområderne.
- Hvilke omkostningsmæssige virkninger har den lange åbningstid.
- Hvordan påvirker den specielle åbningstid omsætningen.
- Hvilke varer sælges i den specielle åbningstid.
- Er der problemer med at få personale til de ubekvemme åbningstider.
- Hvem handler på de specielle åbningstider.
- Har man indtryk af, at der kommer handlende fra andre byer, som bevidst udnytter at der her i kommunen holdes længe åbent.
- Forsøger man at trække kunder til fra andre byer - gennem annoncering med den lange åbningstid.
- Er man tilfreds med ordningen.

For at analysere forholdene for de 20 forretninger, vil der blive foretaget interviews med personer fra hver af de tre grupper.

De interviewede forbrugere, vil være såvel fastboende som turister

- men det vil i undersøgelsen fremgå hvorvidt det er det ene eller det andet.

De ansatte, vil også blive tilfældigt udvalgt - uden hensyn til f.eks. alder, køn eller profession.

For de forretningdrivendes vedkommende, vil der ikke blive skældnet mellem "selvstændige" og "bestyrere" - således vil "den lille købmandsforretning" og "den store brugs" ikke blive betragtet isoleret.

Endvidere vil der i undersøgelsen blive skældnet mellem sommer- og vinterssønen.

Der vil endvidere blive lavet en mindre prissammenligning af dagligvarer, for at se om længere åbningstider påvirker priserne.

Bilag 2.

Interviews.

1. Hvornår holdes der åbent

Mandag:
Tirsdag:
Onsdag:
Torsdag:
Fredag:
Lørdag:
Søndag:

2. Hvis alm. åbningstid - hvorfor udnyttes de ekstraordinære forhold i kommunen ikke ?

3. Hvordan påvirker den specielle åbningstid omsætningen ?

4. Bliver omsætningen påvirket af at andre holder længere åbent ?

5. Hvilke omkostningsmæssige virkninger har den længere åbnings-tid ?

6. Hvilken type varer sælges der mest af i den specielle åbnings-tid (efter 17.30) ?

7. Hvem køber hovedsaglig ind efter kl. 17.30 ?

8. Har man indtryk af at der kommer folk fra andre byer for at købe ind, som en følge af den lange åbningstid ?

9. Forsøger man gennem annoncering med den lange åbningstid at trække kunder fra andre byer til sig ?

10. Er der problemer med at få personal til de lange åbningstider ?

11. Hvem udgør for det meste personalet efter kl 17.30 ?

12. Hvordan påvirker butikkernes åbningstider handelen ?

11. Er man tilfreds med ordningen ?

Ansatte.

1. Hvordan påvirkes du af de lange dage - f.eks. med hensynt til fritid ?

2. Er der faste regler for arbejdstiden - eller er man til stede efter behov ?

3. Hvor mange timer arbejder du i ugen ?

4. Hvem arbejder på de ubekvemme tider ?

5. Synes du antallet af ansatte er for højt - set i relation til den lange arbejdstid ?

6. Hvordan er lønnen i relation til skæve arbejdstider, overarbejde etc ?

forbrugeren.

Forbrugerne blev spurgt om de var fastboende, eller sommerhusgæster, hvornår de plejede at købe ind, om de udnyttede ordningen, om de kendte til den osv.

Disse interviews forløb som regel mere som en løs samtale, end som et interview.

Hvis butikken holder normale åbningstider :

1. Ville du have nogle indvendinger mod at butikken holdt længere åbent ?

Udenlandske turisters forbrug i Danmark,
Danmarks Turistråds grænseanalyse for 1986.

DØGNFORBRUGETS PROCENTUELLE FORDELING PÅ BRANCHER

	<u>HOTEL</u>	<u>FERIE HOTEL</u>	<u>FERIE HUS</u>	<u>CAM- PING</u>
INDKVARTERING	36%	39%	39%	16%
BESPISNING (RESTAURANT M.V.)	26%	5%	5%	9%
KIOSKER/ BODER	2%	3%	3%	10%
BENZINSTATIONER/ KOLL. TRANSPORT	9%	12%	12%	19%
LEVNEDSMIDDEL- FORRETNINGER	2%	11%	11%	20%
UDVALGS- FORRETNINGER	23%	29%	29%	23%
ENTREER/ BILLETTER	2%	1%	1%	3%
TOTALT DØGNFORBRUG KR.	550,-	350,-	195,-	185,-

LV/hj
18.2.86

UDENLANDSKE HOTEL-TURISTERS TOTALFORBRUG I KØBENHAVN 1985

- fordelt på nationalitet

<u>Nationalitet</u>	<u>Antal person- overnatninger</u>	<u>Døgnforbrug 1965</u>	<u>Totale forbrug 1985</u>
Sverige	309.000	425 kr.	131,3 mill.
Norge	155.100	389 kr.	60,3 mill.
Finland	62.300	364 kr.	29,9 mill.
Vesttyskland	203.400	452 kr.	91,9 mill.
Storbritannien	172.600	764 kr.	131,8 mill.
Holland	44.200	364 kr.	16,1 mill.
Frankrig	60.300	364 kr.	21,9 mill.
Italien	63.000	364 kr.	22,9 mill.
USA	476.700	1.170 kr.	557,7 mill.
Japan	69.200	1.170 kr.	80,9 mill.
Øvrige Europa	189.000	364 kr.	68,7 mill.
Andre lande	305.300	1.170 kr.	<u>357,2 mill.</u>
Ialt	2.130.100		1.570,6 mill.

Samlet turistomsætning for detailhandelen i København 1985

392,6 mill.

LV/5.12.1986

UDENLANDSKE HOTEL-TURISTERS DØGNFORBRUG 1986
- fordelt på nationalitet

Sverige	607 kr.	(+ 42,8%)
Norge	484 kr.	(+ 24,4%)
Finland	308 kr.	(- 20,8%)
Vesttyskland	488 kr.	(+ 7,9%)
Storbritannien	921 kr.	(+ 20,5%)
Holland	308 kr.	(- 20,8%)
Frankrig	308 kr.	(- 20,8%)
Italien	308 kr.	(- 20,8%)
USA	1.131 kr.	(- 3,3%)
Japan	1.131 kr.	(- 3,3%)
Øvrige Europa	308 kr.	(- 20,8%)
Andre lande	1.131 kr.	(- 3,3%)

LV/5.12.1986

DETAILHANDELSPROGNOSE

1983 - 1988 - 1993

DLF

FORORD:

I 1982 blev på foranledning af Dansk Dagligvareleverandørforening, DLF, af

lektor Hanne Hartvig Larsen, Handelshøjskolen i København og

direkteur Erik Stockmann, Dansk Butiksregister udarbejdet en prognose over dansk dagligvaredetailhandel frem til 1993. Prognosen vakte på udgivelsestidspunktet en del opsigt og var genstand for megen diskussion.

Siden 1982 er gået meget, som har øvet indflydelse på dagligvarehandelen og vi har i DLF fundet det ønskeligt at få revideret 1982-prognosen og medvirke til at skabe et udgangspunkt for den planlægning, der i alle led inden for dansk dagligvarehandel finder sted.

Vi er Hanne Hartvig Larsen og Erik Stockmann megen tak skyldig for, at de endnu engang har villet tage det store slæb med udarbejdelse af en prognose og håber, at den vil være et værdifuldt redskab for dagligvarehandelens parter.

Afslutningsvis skal for god ordens skyld understreges, at foreliggende prognose ikke nødvendigvis behøver at være identisk med DLF's tanker og synspunkter, men at prognosen udelukkende er udtryk for de forventninger, der fra Hanne Hartvig Larsen og Erik Stockmann stilles til fremtiden.

København, den 25. oktober 1984

DLF

Erik Stockmann
Direkteur

1. Hvad sagde vi i 1982
og hvordan gik det så

**OMSÆTNING I MILL.KR.
(1982-KRONER)**

	1982	1983 PROGNOSE	1983 ACTUAL
KOLONIALBUTIKKER	38.584	40.016	41.125
SPECIALBUTIKKER	15.510	14.150	14.000
KIOSKER	1.430	1.302	1.300
DIVERSE (BENZIN ETC.)	1.100	1.132	1.200
BUTIKKER I ALT	56.524	56.600	57.625
CATERING	7.000	7.300	7.300
GRA MARKED	4.000	4.100	4.000
	67.524	68.000	68.925

ANTAL BUTIKKER

	1982	1983 PROGNOSE	1983 ACTUAL
KOLONIALBUTIKKER	7.029	6.800	6.841
SPECIALBUTIKKER	11.347	10.200	10.500
KIOSKER	2.337	2.400	1.996
DIVERSE (BENZIN ETC.)	1.529	1.300	1.200
BUTIKKER IALT	22.242	20.700	20.537

GENNEMSNITLIG OMSÆTNING PR. BUTIK
'00J KR.
(1982-KRONER)

	1982	1983 PROGNOSE	1983 ACTUAL
KOLONIALBUTIKKER	5.489	5.884	6.012
SPECIALBUTIKKER	1.367	1.387	1.333
KIOSKER	0.611	0.543	0.651
DIVERSE (BENZIN ETC.)	0.719	0.871	1.003
BUTIKKER I ALT	2.541	2.734	2.806

OMSÆTNING I MILL.KR.
(1982-KRONER)

	1982	1983 PROGNOSE	1983 ACTUAL
SUPERMARKEDER	23.834	25.470	26.219
MINIMARKEDER	6.729	6.792	6.711
ALMINDELIG SELVBETJENING	3.585	2.830	3.525
DISK / TEMPO	2.382	2.094	1.742
DISCOUNT	2.054	2.830	2.928
	38.584	40.016	41.125

ANTAL BUTIKKER

	1982	1983 PROGNOSE	1983 ACTUAL
SUPERMARKEDER	1.180	1.100	1.104
MINIMARKEDER	2.117	2.200	2.160
ALMINDELIG SELVBETJENING	1.472	1.300	1.477
DISK / TEMPO	2.111	2.000	1.809
DISCOUNT	149	200	201
BUTIKKER IALT	7.029	6.800	6.841

GENNEMSNITLIG OMSÆTNING PR. BUTIK

'000 KR.

(1982-KRONER)

	1982	1983 PROGNOSE	1983 ACTUAL
SUPERMARKEDER	20.198	23.155	21.959
MINIMARKEDER	3.179	3.087	3.107
ALMINDELIG SELVBETJENING	2.435	2.177	2.387
DISK / TEMPO	1.128	1.047	0.963
DISCOUNT	13.785	14.150	14.567
	5.489	5.885	6.012

OMSÆTNING I MILL. KR.
(1982-KRONER)

	1982	1983 PROGNOSE	1983 ACTUAL
DANSK SUPERMARKED INKL.NETTO	3. 014	3.622	4.443
FDB / IRMA	14.381	14.433	15.372
ALDI / FAKTA	1.444	2.321	1.427
ØVRIGE DISCOUNT	611	679	658
CENTR. DSK-KÆDER	1.376	1.472	1.866
KØBM.TILSL. KÆDER	4.666	5.207	5.275
GROSS.TILSL. KÆDER	6.280	6.622	5.737
SELVSTÆNDIGE:			
INDKØBSFØRENINGER	2.339	}4.245	2.476
GROSSISTER	2.339		2.747
UAFHÆNGIGE / UOPLYSTE	1.634	1.415	1.124
IALT	38.584	40.016	41.125
HERAF KØBMÆND	18.634	19.131	17.599

OMSÆTNING I PROCENT
AF BUTIKSVAREOMSÆTNINGEN

	1982	1983 PROGNOSE	1983 ACTUAL
DANSK SUPERMARKED INCL. NETTO	5.3	6.4	7.8
FDB / IRMA	26.3	25.5	26.9
ALDI / FAKTA	2.5	4.1	2.5
ØVRIGE DISCOUNT	1.1	1.2	1.1
CENTR. DSK-KÆDER	2.5	2.6	3.3
KØBM. TILSL. KÆDER	8.3	9.2	9.2
GROSS. TILSL. KÆDER	11.1	11.7	10.0
SELVSTÆNDIGE:			
INDKØBSFORENINGER	4.1	} 7.5	4.3
GROSSISTER	4.1		4.8
UAFHÆNGIGE / UOPLYSTE	2.9	2.5	2.0
IALT	68.3	70.7	71.9

HERAF KØBMÆND	33.0	33.8	30.7
---------------	------	------	------

X AF KOLONIALEKTOR - OMSÆTNING

	1982	1983 PROGNOSE	1983 ACTUAL
DANSK SUPERMARKED INCL.NETTO	7,8	9,1	10,8
FDB / IRMA	38,5	36,1	37,4
ALD1 / FAKTA	3,7	5,8	3,5
ØVRIGE DISCOUNT	1,6	1,7	1,5
DSK-KÆDER	3,7	3,7	4,6
KØBM.TILSL. KÆDER	12,2	13,0	12,8
GROSS.TILSL. KÆDER	16,3	16,5	13,9
SELVSTÆNDIGE:			
INDKØBSFORENINGER	6,0	} 10,6	6,0
GROSSISTER	6,0		6,7
UAFHÆNGIGE / UOPLYSTE	4,2	3,5	2,8
I ALT	100	100	100
HERAF KØBMÆND	48,3	47,8	42,7

2. Prognose 1984

- hvilke forudsætninger bygger den på ?

DET PRIVATE FORBRUG - ÅRLIG REALVÆKST

BUDGETREDEGØRELSEN -		
det optimistiske skøn		3,7 %
BUDGETREDEGØRELSEN -		
det pessimistiske skøn		1,9 %
PROGNOSEN		2,0 %

FORBRUGERNES FORVENTNINGER

Hvordan tror De den økonomiske situation for Danmark
vil være om et år, sammenlignet med i dag ?

	<u>okt. 80</u>	<u>okt.82</u>	<u>maj 83</u>	<u>maj 84</u>
Bedre	7%	15%	45%	32%
Uændret	27%	35%	33%	38%
Dårligere	59%	<u>41%</u>	<u>15%</u>	24%
Ved ikke	7%	9%	8%	17%

Hvordan tror De familiens økonomiske situation
vil være om et år, sammenlignet med i **dag** ?

	<u>okt.80</u>	<u>okt.82</u>	<u>maj 83</u>	<u>maj 84</u>
Bedre	15%	15%	21%	19%
Uændret	54%	53%	58%	58%
Dårligere	24%	26%	15%	17%

Kilde: Danmarks Statistik

FORBRUGERNES PLANER FOR 1983 og 1984

GÆLDER ANSKAFFELSE AF :

MØBLER

CYKLER

BILER

DAGLIGVAREFORBRUGET - ÅRLIG REALVÆKST

PROGNOSEN : 1,0 %

DAGLIGVAREFORBRUGET

catering

grå marked / sorte marked

DETAILSALGET

DET GRA HARKED

Hvem kan anskaffe ?

43% af befolkningen kan på fuldt lovlig vis
anskaffe visse varer under normal butikspris

pro... personer med tilknytning til arbejdsmarkedet
overvægt til Københavnsområdet og øerne

Hvilke varer kan anskaffes ?

18% af befolkningen kan anskaffe kød
13% af befolkningen kan anskaffe vin
12% af befolkningen kan anskaffe andre fødevarer
10-17% af befolkningen kan anskaffe forskellige varer
~~14~~8% ~ca. 3 varegrupper, gnsntl. inden for non-food

Hvem har anskaffet inden for det sidste år ?

26% af befolkningen, har anskaffet visse varer
på fuldt lovlig vis til under normal butikspris
inden for det sidste år

Hvilke varer er anskaffet inden for det sidste år ?

9% af befolkningen har anskaffet kød
9% af befolkningen har anskaffet vin
7% af befolkningen har anskaffet andre fødevarer
7-5% af befolkningen har anskaffet forskellige varer
Σ 51% ~ca. 7 varegrupper, gnsntl. inden for non-food

Kilde: Scan Test

MODELLEN

Dagligvaremarkedet

- catering
- grå marked

Detailsalg

- specialbutikker
- kiosker
- diverse (benzinstationer)

Kolonial sektoren

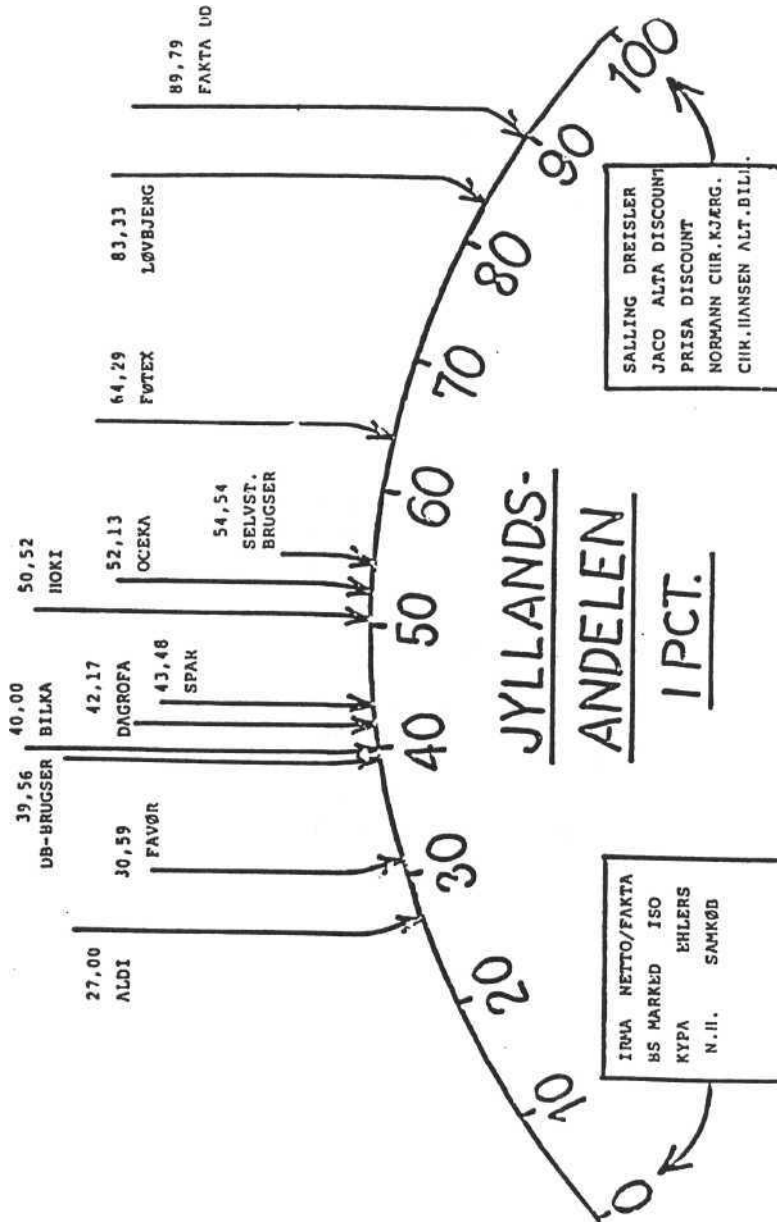
BESLUTNINGSTAGERE PA UDBUDSSIDEN

Grossister / detaillister:

- struktur
- udviklingspotentiale
- beslutningsstruktur

Leverandører:

- koncentration
- internationalisering

BESLUTNINGSTAGERE PÅ EFTERSPELSSIDEN

- ændret **demografisk** sammensætning
- **ændret** geografisk fordeling
- ændrede vilkår (tid)
- holdninger / livsstil
- brugssituationer

BEFOLKNINGENS ALDERSSAMMENSETNING

	<u>1983</u>	<u>1988</u>	<u>1993</u>
0-24	34,8%	32,8%	30,8%
25-49	34,7%	36,4%	38,2%
50-74	24,4%	24,2%	24,7%
75-	6,0%	6,6%	6,8%
	<u>100,0%</u>	<u>100,0%</u>	<u>100,0%</u>
25-44	1.491.949	1.529.618	1.514.369
	(29,2%)	(30,2%)	(30,1%)
45-59	819.105	841.920	974.036
	(15,9%)	(17,0%)	(20,3%)
65-	754.938	781.990	783.898
	(14,7%)	(15,4%)	(15,5%)

TENDENSEP ØVRIGT

- befolkningstilbagegang størst i hovedstaden
- mindst i Jylland
- mere aktive ældre,
der har 'bedre' råd
- flere én-/ topersoners husstande
- flere udearbejdende kvinder

FORBRUGERENS HOLDNINGER

Enig i at man:	1979	1982	1983
Sammenligner priser	63%	76%	79%
Læser tilbudsaviser	60%	71%	76%
Øjer avisens daglig- varetilbudsannoncer igennem	49%	60%	70%

Kilde: Mediaindex: Danmark i dag

DET OFFENTLIGE

- den fysiske planlægning
- lukkeloven
Monopoltilsynets virksomhed
- konkrete initiativer
- nye mediamuligheder

3. Prognose 1 - 1884

mill. 1982 kr.

	83	88		93	
	act.	gl.	ny	gl.	ny
<i>Kolonialbut.</i>	41.125	41.800	44.677	42.940	46.943
<i>Specialbut.</i>	14.000	10.450	10.550	9.322	8.700
<i>Kiosker</i>	1.300	1.375	1.575	1.413	1.865
<i>Diverse (benzin etc.)</i>	1.200	1.375	1.375	2.825	2.825
<i>Butikker ialt</i>	57.625	55.000	58.177	56.500	60.333
<i>Catering</i>	7.300	8.000	8.000	8.500	9.000
<i>Gråmarked</i>	4.000	5.000	5.500	5.000	6.000
<i>Ialt</i>	68.925	68.000	71.677	70.000	75.333

Antal

	83	88		93	
	<i>act.</i>	<i>gl.</i>	<i>ny</i>	<i>gl.</i>	
<i>Kolonialbut.</i>	6841	5.250	4.450	3.700	3.500
<i>Specialbut.</i>	10.500	6.100	6.000	5.500	5.000
<i>Kiosker</i>	1.996	2.050	2.000	2.000	2.000
<i>Diverse (benzin etc.)</i>	1.200	800	800	800	800
<i>Butikker ialt</i>	20.537	14.200	13.250	12.000	11.300
<i>Catering</i>					
<i>Gråmarked</i>					
<i>Ialt</i>					

oms/butik

	83	88		93	
	act	gl.	ny	gl.	
Kolonialbut.	6.0	8.0	10.0	11.6	13.4
Specialbut.	1.3	1.7	1.8	1.7	1.7
Kiosker	0.7	0.7	0.8	0.7	0.9
Diverse (benzin etc.)	1.0	1.7	1.7	3.5	3.5
Butikker ialt	2.8	3.9	4.4	4.7	5.3
Catering					
Gråmarked					
Ialt					

Antal

	83	88		93	
	<i>act</i>	<i>gl.</i>	<i>ny</i>	<i>gl.</i>	<i>ny</i>
<i>Supermark.</i>	1194	900	1250	900	1350
<i>Minimark.</i>	2160	2500	1700	2500	1600
<i>alm.selvbetj.</i>	1477	650	700	-	300
<i>disk/tempo</i>	1809	800	500	-	-
<i>Discount</i>	201	400	300	300	250
<i>Ialt</i>	6841	5250	4450	3700	3500

mill. 1982 kr

	83	88		93	
	act	gl.	ny	gl.	
<i>Supermark.</i>	26.219	26.400	28.577	29.380	32.743
<i>Minimark.</i>	6.711	8.250	8.500	9.605	8.100
<i>alm.selveetj.</i>	3.525	1.650	1.800	-	1.100
<i>disk/tempo</i>	1.742	1.100	600	-	-
<i>Discount</i>	2.928	4.400	5.200	3.955	5.000
<i>Ialt</i>	41.125	41.800	44.677	42.940	46.943

oms/bužtik

	83	88		93	
	act.	gl.	ny	gl.	ny
Supermark.	22.0	29.3	22.9	32.6	24.3
Minimark.	3.1	3.3	5.0	3.8	5.1
alm.selvbetj.	2.4	2.5	2.6	-	3.7
disk/tempo	1.0	1.4	1.2	-	-
Discount	14.6	11.0	17.3	13.2	20.0
Ialt	6.0	8.0	10.0	11.6	13.4

mill. 1982 kr

	83	88		93	
	act	gl.	ny	gl.	ny
<i>D.S. inkl. Netto</i>	4.443	5.555	6.632	6.667	7.240
<i>FDB/Irma</i>	15.372	13.200	15.301	12.939	15.506
<i>Aldi/Fakta</i>	1.427	2.750	} 1.918	2.938	} 1.811
<i>øvr. discount</i>	658	1.650		1.017	
<i>DSK-kæder</i>	1.866	1.265	1.745	1.017	1.811
<i>kbm. tilsl. kæder</i>	5.275	7.370	8.727	8.306	9.653
<i>gross. tilsl. kæder</i>	5.737	6.270	6.399	6.441	7.180
<u>(Selvstændige:</u>					
<i>indkøbsforen.</i>	2.476	} 2.640	} 2.909	} 2.598	} 2.776
<i>grossister</i>	2.747				
<i>uafh/uopl.</i>	1.124	1.100	1.046	1.017	966
<i>Købmænd</i>	(17.599)	(18.645)	(19.487)	(19.380)	(20.996)
I alt	41.125	41.800	44.680	42.940	45.943

% af dagligvareomsætning

	83	88		93	
	act	gl.	ny	gl.	ny
D.S.inkl. Netto	7.8	10.1	11.4	11.8	12.0
FDB/Irma	26.9	24.0	26.3	22.9	25.7
Aldi/Fakta	2.5	5.0	2.6	5.2	} 3.0
øvr. discount	1.1	3.0	0.7	1.8	
DSK-kæder	3.3	2.3	3.0	1.8	3.0
kbm.tilsl.kæder	9.2	13.4	15.0	14.7	16.0
gross.tilsl.kæder	10.0	11.4	11.0	11.4	11.9
<u>selvstændige:</u>					
indkøbsforen.	4.3	} 4.8	} 5.0	} 4.6	} 4.6
grossister	4.8				
uafh/uopl.	2.0	2.0	1.8	1.8	1.6
Købmænd	(30.7)	(33.9)	(33.5)	(34.3)	(34.8)
Ialt	71.9	76.0	76.8	76.0	77.8

% af kolonialsektor-omsætning

	83	88		93	
	act.	gl.	ny	gl.	ny
D.S. inkl. Netto	10.8	13.3	14.9	15.5	15.4
FDB/Irma	37.4	31.7	34.2	30.1	33.0
Aldi/Fakta	3.5	6.6	} 4.2	6.8	} 3.9
Øvr. discount	1.5	3.9		2.4	
DSK-kæder	4.6	3.0	3.9	2.4	3.9
kbm. tilsl. kæder	12.8	17.6	19.6	19.3	20.6
gross. tilsl. kæder	13.9	15.0	14.3	15.0	15.3
<u>selvstændige:</u>					
indkøbsforen.	6.0	} 6.3	} 6.5	} 6.1	} 5.9
grossister	6.7				
uafh/uopl.	2.8	2.6	2.3	2.4	2.0
Købmænd	(42.7)	(44.6)	(43.6)	(45.1)	(44.7)
Ialt	100	100	100	100	100

4. Prognose 2 - 1984

LIBERALISERING AF LUKKELOVEN

VÆSENTLIGE VURDERINGSFAKTORER:

- beslutningsstruktur
- bemandingsstruktur
- sortimentsmuligheder

NUVÆRENDE SITUATION:

KIOSKER, TANKSTATIONER O.LIGN. 'DÆKKER':

- suppleringskøbet
- pluskøbet
- impuskøbet
- tidsnødkøbet

Tidsnødskøbet vil gå til supermarked/
minimarkeder, såfremt disse vælger
moderate tilpasninger i åbningstid
afpasset efter forbrugernes behov.

Suppleringskøbet tilfalder idag
'stjerne kioskerne', men vil let
kunne erobres af minimarkeder, alm.
selvbetjening og disk/tempo.

Pluskøbet og impuls købet vil minimar-
keder, elm. selvbetjening og disk/tempo
kunne gøre indhug i, når forbrugerne
gennem suppleringskøbet har lært at
bruge disse butikkers nye service.

DE STORE TABERE;

- kiosker
- tankstationer

DE 'UBERØRTE';

- specialbutikker
- discountbutikker

DE STORE VINDERE:

- minimarkeder
- alm. selvbetjening
- disk/tempo

DE MODERATE VINDERE:

- supermarkeder

LEMPELSER I DEN FYSISKE PLANLÆGNING:

VÆSENTLIGE VURDERINGSFAKTORE:

- kapitaladgang

DE STORE VINDERE:

- egentlige keder
- storbedrifter

NATIONALT REKLAME-TV:

- Kun egnet for nationale kæder
- primært egnet til imageannoncering
for detailhandelen
- mærkevareannoncerernes reklame
påvirker primært mærkevalget
(markedsandelen)

REGIONALT REKLAME-TV:

- primært egnet for kæder/
stordriftsformer
- primært imageannoncering for
detailhandelen

LOKALRADIO-REKLAMER:

- butiksstørrelsen afgør egnethed

Oversigt over åbningstider i primærkommunernes forvaltning.

Indledning.

Oversigten er skrevet på grundlag af oplysningerne i "Kommunal Håndbogen", 1986, samt i ganske få tilfælde på grundlag af telefoniske oplysninger indhentet i de pågældende kommuner.

Opindeligt var det tanken også at medtage oplysninger om eventuelle specielle åbningstider i enkeltdele af kommunernes forvaltning, såsom skatte- og socialkontorer, teknisk forvaltning o.s.v.

Under udarbejdelsen af oversigten har det vist sig, at sådanne særlige åbningstider i enkeltdele af den egentlige forvaltning (herunder ikke medtaget borgmesterkontorer, der udelukkende har "sekretariatsfunktioner" for borgmestrene, samt udvalgsformænd) kun findes i 16% af kommunerne.

Dette må dog sammenholdes med den kendsgerning, at de kommuner, der anvender sådanne særlige åbningstider, ofte har to eller flere specielle åbningstider for større eller mindre dele af forvaltningen, rangerende lige fra en hel forvaltningsgren (f.eks. socialforvaltningen) til "den ledende hjemmesygeplejerske". Det grelleste eksempel er, naturligt nok, Københavns kommune, der anvender 23 forskellige særlige åbningstider.

Da disse særlige åbningstider ikke blot varierer fra kommune til kommune, men også inden for samme kommune, og kommunernes forvaltninger er meget forskelligt opbyggede, kan der ikke foretages en meningsfyldt og sammenlignelig generel beskrivelse af de særlige åbningstider.

Ligeledes har 16% af kommunerne i Kommunal Håndbogen opgivet særlige telefon-tider, idet det må bemærkes, at der kun i 3,6% af samtlige kommuner er tale om såvel særlig åbningstid for personlig henvendelse til dele af forvaltningen som særlig telefontid.

Ud fra samme betragtninger som anført ovenfor er der ikke forsøgt nogen beskrivelse af eventuelle særlige telefontider. Hertil kommer, at det næppe kan antages, at der ikke vil kunne foretages telefonekspeditioner uden for åbningstiden for personlig henvendelse i de kommuner, der ikke opgiver en særlig telefontid.

Definitioner.

"Almindelig åbningstid": Åbningstiden gældende for mandag til fredag uden hensyn til en eventuel "sen åbningstid", eventuelle lukkedage i perioden samt eventuelle variationer (eksempelvis 1 times tidligere lukning fredag). Kun 17 kommuner har sådanne variationer i den almindelige åbningstid, jfr. dog tillige nedenfor vedrørende lukkedage samt sene åbningsdag(e).

"Sen" åbningstid: Åbningstid efter kl. 15. Tidspunktet er arbitrært fastsat.

"Kontinuerlig" åbningstid: Åbningstid i en sammenhængende periode uden andre afbrydelser end en eventuel middagspause på maksimalt 30 minutter.

Beskrivelse.

Generelt.

Beskrivelsen omfatter af de ovenfor anførte grunde, kun åbningstiden for personlige henvendelser i hele eller størstedelen af en kommunes forvaltning. Selv med disse indskrænkninger udviser kommunernes åbningstider en forbløffende forskellighed. Der er dog visse mere eller mindre udbredte fællestræk.

Samtlige landets 275 kommuners åbningstid ligger i intervallet fra kl. 8 til kl. 18.30.

274 kommuner har lukket lørdag. (1 kommune, Herlev, har som led i frikommuneforsøget indført lørdagsåbent fra kl. 9 til kl. 12.). Af kommunerne har kun 13 en yderligere "lukkedag", hvoraf 7 har valgt onsdag, 3 mandag og 3 fredag.

274 kommuner har en eller flere dage med sen åbningstid. (Den resterende kommune, Århus, har dog almindelig åbningstid fra kl. 9.30 til kl. 15, uden variationer eller lukkedag).

261 kommuner har kun én dag med sen åbningstid, heraf har 260 sent åbent torsdag, mens 1 har sent åbent mandag.

12 kommuner har to dage med sen åbningstid, heraf 10 tirsdag og torsdag, 1 torsdag og fredag samt 1 mandag og torsdag.

1 kommune har sen åbningstid 5 dage, (Odense: mandag til fredag kl. 9.30 til kl. 15.30 samt torsdag tillige kl. 15.30 til kl. 17.30).

De 13 kommuner med to eller flere dages sen åbningstid har alle senere åbent torsdag end den eller de øvrige dage med sen åbningstid.

Af de 274 kommuner, der har en eller flere dages sen åbningstid, har de 267 åbent både formiddag og eftermiddag den eller de pågældende dage, heraf 41 kontinuert. De resterende 7 kommuner, der alle kun har 1 sen åbningsdag, har kun åbent om eftermiddagen denne dag.

Den almindelige åbningstid.

Den almindelige åbningstid ligger for samtlige kommuner i intervallet fra kl. 8 til kl. 15, idet det må bemærkes, at begyndelsestidspunktet kl. 8 er faktisk, mens sluttidspunktet er en konsekvens af den valgte definition af sen åbningstid.

171 kommuners almindelige åbningstid ligger i intervallet fra kl. 10 til kl. 14, hvoraf 48 kommuner har åbent i hele intervallet.

Yderligere 86 kommuners almindelige åbningstid ligger i intervallet fra kl. 8 til kl. 13, mens den for de resterende 18 kommuner ligger i intervallet kl. 9 til kl. 15.

Kun 2 kommuners åbningstid begynder allerede kl. 8.

Den sene åbningstid.

Den sene åbningstid ligger for samtlige kommuner i intervallet fra kl. 15 til kl. 18.30, idet det må bemærkes, at begyndelsestidspunktet er en konsekvens af den valgte definition af sen åbningstid, mens sluttidspunktet kl. 18.30 er faktisk.

a. Dagen med seneste lukning.

(Torsdag i 273 kommuner og mandag i 1).

Det må bemærkes, at placeringen af den sene åbningstid er endnu mere varieret end for den almindelige åbningstids vedkommende.

67 kommuner har placeret den sene åbningstid i intervallet fra kl. 16 til kl. 18, heraf har 53 åbent i hele intervallet.

11 kommuners sene åbningstid ligger i intervallet fra kl. 16.30 til kl. 18.30, mens intervallet for de resterende 196's vedkommende ikke kan præciseres nærmere end til intervallet fra kl. 15 til kl. 18.30.

Lukketidspunktet denne dag kan derimod præciseres, hvilket ses i nedenstående skema. Det må bemærkes, at Århus er medtaget i skemaet, selvom denne kommune ifølge definitionen ikke har sen åbningstid.

Lukketidspunkt.

Tidspunkt	Antal kommuner	Procent
15.00	1	0,36
16.00	1	0,36
16.30	1	0,36
17.00	36	13,09
17.15	1	0,36
17.30	93	33,81
17.45	6	2,18
18.00	130	47,27
18.30	6	2,18
Ialt	275	100

b. Øvrige dage med sen åbningstid.

I alt 13 kommuner har mere end 1 dag med sen åbningstid. Af disse lukker 5 kommuner kl. 16 denne dag, mens de resterende 8 lukker kl. 15.30 denne (eller disse) dag(e).

Oversigt over posthusenes åbningstider.

I. Indledning.

Ved Ministeriet for Offentlige Arbejders cirkulæreskrivelse af 8. juli 1985 blev den hidtidige ordning vedrørende posthusenes åbningstider, hvorefter kompetencen til at fastsætte åbningstiderne lå hos områdepostkontorerne inden for centralt fastsatte rammer, ændret med virkning fra 1. august 1985. Ændringen indebærer, at "postmesteren ved områdekontolet inden for hele sit administrative område har kompetencen til at fastlægge åbningstiderne inden for rammerne af loven om butikstid for detailhandelen".¹⁾

Cirkulæreskrivelsen, der gælder for hele landet, fastsætter følgende målsætninger og retningslinier:

"Med det formål 1) at få opfyldt kundernes behov bedst muligt, og 2) at få forbedret konkurrencesituationen specielt på pengeområdet, kan der ske udvidelser i åbningstiden, når det forretningsmæssige grundlag herfor er til stede.

Der gælder herefter følgende generelle retningslinier vedrørende posthusenes åbningstider:

1. Posthusenes åbningstider fastsættes ud fra de lokale forhold ved det enkelte posthus, herunder det forretningsmæssige grundlag, idet det tilstræbes, at åbningstiden følger detailhandelen på stedet.
2. Der indføres som regel kun aftenåbenholdelse en dag om ugen, f.eks. på torsdage, hvor andre offentlige kontorer og pengeinstitutter også holder åbent, og hvor kundegrundlaget er til stede.

¹⁾ Understreget ved udarbejdelsen af nærværende oversigt.

3. Ved posthuse på landet afpasses åbningstiderne efter forholdene inden for en snævrere ramme end foran angivet.
4. Ved specialkontorer og ved områdekontorer i bl.a. større trafikknudepunkter kan åbningstiderne afpasses efter de lokale forhold og kundernes behov inden for en videre ramme end foran angivet."

Til brug for Serviceudvalgets arbejde har P&T gennemført en undersøgelse af de faktiske åbningstider for landets posthuse.

II. Definitioner.

P&T anvender mange forskellige betegnelser for forskellige typer af posthuse (postekspedition, indleveringspostkontor, brevsamlingssted m.v), men der vil i det følgende blot blive anvendt to hovedbegreber:

1. Specialposthuse,
hvorved forstås posthuse med særlige funktioner, så som told-, avis-, pakkepostkontorer samt postgirokontorer og postterminal. Desuden er medregnet Postvæsenets Oplysningskontor. Der er i alt 8_ specialposthuse, hvoraf 1 er beliggende i Århus, 1 i Esbjerg og resten i København.
2. **Posthuse,**
hvorved forstås alle øvrige postkontorer uanset betegnelse. Der er i alt 1248 posthuse i Danmark.

Det må dog bemærkes, at der for visse posthuses vedkommende gælder særlige forhold.

På 2 småøer (Hjortø og Skarø) findes der ikke noget egentligt posthus. Disse steder kan der afleveres post og foretages indbetalinger m.v. ved den **postomdeling**, der dog finder sted.

Der er 3 såkaldte **samdriftsposthuse**, (Hestehave, Ertebjerg og Vollerup, alle i Sønderborg postdistrikt), hvilket indebærer, at indbetalinger m.v. kan ske efter den normale, korte åbningstid i disse posthuse, der alle er tillægsfunktioner til en butik ell. lign.

Der findes desuden 2 **sommerposthuse**, (Henne Strand og Vejers Strand, begge i Varde postområde), der kun har åbent i perioden 16. juni til 31. august.

Endelig har 11 posthuse (Liseleje, Lohals, Lundeborg, Løkken, Blokhus, Femmøller, Anholt, Fjellerup, Bønnerup Strand, Øster Hurup og Kongsmark) to forskellige sæt åbningstider, nemlig en for sommerperioden, generelt fra 1. juni til 31. august, og en for resten af året.

Der vil derfor ved beskrivelsen blive anvendt yderligere to begreber for så vidt angår de **almindelige posthuse**, nemlig **almindelige posthuse med én årlig åbningstid** og **almindelige posthuse med to årlige åbningstider**.

De almindelige posthuse med én årlig åbningstid omfatter samtlige almindelige posthuse, herunder postombæring og sommerposthuse, med undtagelse af almindelige posthuse med to årlige åbningstider. Der er i alt 1237 almindelige posthuse med én årlig åbningstid.

Almindelige posthuse med to årlige åbningstider omfatter derimod, som navnet siger, kun de 11 almindelige posthuse med to årlige åbningstider.

III. Beskrivelse.

A. Almindelige posthuse med én årlig åbningstid.

Generelt.

Åbningstiderne for samtlige de almindelige posthuse ligger i intervallet fra kl. 7 til kl. 22 hverdage, kl. 7.30-22 lørdage og kl. 8-22 søndage. Det må dog bemærkes, at intet posthus udnytter disse intervaller fuldt ud, og at intervallerne er påvirkede af, at ét posthus, transitekspeditionen i Kastrup Lufthavn, har åbent alle ugens dage fra kl. 8 til kl. 22.

Indenfor dette interval er der meget store forskelle på de enkelte posthuses åbningstider, ikke kun fra postområde til postområde, men også indenfor det enkelte postområde. Dette understreges af, at kun 307 (svarende til 24,82%) almindelige posthuse med én årlig åbningstid har en af de 10 mest almindelige åbningstider, og at kun 76 (svarende til 6,14%) af de almindelige posthuse med én årlig åbningstid har den almindeligste åbningstid.

De ti almindeligste åbningstider er følgende:

MAN.-ONS. OG FRE.	TORSDAG	LØRDAG	ANTAL	%
10-17	10-17	10-12	76	6,14
9.30-17	9.30-17	9.30-12	46	3,72
10-12, 14-17	10-12, 14-17	10-12	33	2,67
9.30-12, 14-17	9.30-12, 14-17	9.30-12	31	2,51
14-17	14-17	10-12	27	2,18
14-16	14-16	9-11	22	1,78
9.30-17	9.30-17.30	9.30-12	19	1,54
14-17	14-17	9.30-12	18	1,46
14-16	14-16	10-12	18	1,46
10-17	10-17	9-12	17	1,37

For disse ti grupper af almindelige posthuse med én årlig åbningstid gælder, at de alle har lukket søndag.

I øvrigt har kun 3 almindelige posthuse med én årlig åbningstid åbent om søndagen, nemlig transitekspeditionen i Kastrup Lufthavn (8-22), postkontoret på København Hovedbanegård (10-16 mod gebyr) og Stenstrup (Sydfyn postområde). Sidstnævnte har åbent fra 9.30-10, dog kun for afhentning af dagblade. De resterende 1234 almindelige posthuse med én årlig åbningstid har alle lukket søndag.

1168 almindelige posthuse med én årlig åbningstid har åbent i større eller mindre omfang lørdag, mens kun 69 har lørdagslukket (henholdsvis 94,42% og 5,58%).

1101 almindelige posthuse med én årlig åbningstid har samme åbningstid alle 5 hverdage (89%), mens 136 har forskellig åbningstid en eller flere hverdag(e). Af disse 136 (11%) har 127²⁾ (10,27%) senere lukketid om torsdagen end de øvrige hverdage, 2 (0,16%) har tidligere lukketid om torsdagen end de øvrige hverdage og 4 (0,32%) posthuse lukker senere fredagen end de øvrige hverdage. De resterende 3 (0,24%) har samme **lukketid** alle 5 hverdage, men det ene har lukket onsdage, det andet har åbent 12-17 mandag og onsdag og 14-17 tirsdag, torsdag og fredag og i det tredje skal der betales gebyr for ekspedition efter normal åbningstid en halv time mindre om torsdagen end de øvrige hverdage.

Det må bemærkes, at der i de følgende oversigter over posthusenes lukke- og åbningstider ikke vil blive skelnet mellem posthuse, der har en kontinuerlig åbningstid, og posthuse, der ikke har det. Der er i alt 756 (61,12%) almindelige posthuse med én årlig åbningstid, der har en kontinuerlig åbningstid hele ugen, mens 481 (38,88%) ikke har det.

Endelig gælder det, at 520 (42,04%) posthuse har en samlet åbningstid på ikke over 4 timer på hverdage.

3 almindelige posthuse med én årlig åbningstid har længere åbningstid end de fleste andre, men kræver til gengæld gebyr for ekspeditioner i visse tidsrum. Det

- 2) Posthuset Odense 29 har dog åbent 9.30-17 de to sidste og de tre første hverdage i måneden. I øvrigt har Odense 29 åbent 12.30-17 mandag-onsdag og fredag, 12.30-18 torsdag og 9.30-11.30 lørdag.

drejer sig om posthuset på Københavns Hovedbanegård, Aalborg 8 samt Århus C. Disse tre posthuse har følgende åbningstider (i samme rækkefølge): mandag-fredag: 9-21 mod gebyr 17-21, lørdag 9-18 mod gebyr og søndag 10-16 mod gebyr; mandag-onsdag og fredag: 8-19 mod gebyr 8-9 og 17.30-19, torsdag 8-19 mod gebyr 8-9 og 18-19 samt lørdag 8-12 mod gebyr 8-9; mandag-fredag: 8-19 mod gebyr 8-9 og 17.30-19, lørdag 8-14 mod gebyr 8-9 og 12-14, Kun posthuset på Københavns Hovedbanegård har åbent søndag.

Åbningstiderne mandag-onsdag og fredag.

Da der i alt er 201 forskellige åbningstider for mandag-onsdag og fredag, vil der ikke blive givet nogen samlet fortegnelse over disse åbningstider.

Det er derimod muligt her at give en oversigt over de intervaller, indenfor hvilke åbningstiden begynder og slutter.

Åbningstid/Interval (Begyndelsestidspunkt 3))	Antal	%
7-8	2	0,16
8-8.30	17	1,37
8.30-9	4	0,32
9-9.30	246	19,89
9.30-10	274	22,15
10-10.30	329	26,6
10.30-11	17	1,37
11-11.30	24	1,94
11.30-12	3	0,24
12-12.30	20	1,62
12.30-13	5	0,40
13-13.30	38	3,07
13.30-14	33	2,67
14-14.30	149	12,05
14.30-15	61	4,93
15-15.30	20	1,62
15.30-16	6	0,49

Indenfor intervaller på en hel time er åbningstidens fordeling som følger:

Åbningstid/Interval (Begyndelsestidspunkt 4))	Antal	%
7-8	2	0,16
8-9	21	1,7
9-10	520	42,04
10-11	346	27,97
11-12	27	2,18
12-13	25	2,02
13-14	71	5,74
14-15	210	16,98
15-16	26	2,1

- 3) Ved begyndelsestidspunkt forstås her det tidligste begyndelsestidspunkt, uanset om posthuset har kontinuerlig åbningstid eller ej, og uanset om der evt. skal betales gebyr for ekspeditioner i dette tidsrum. Et posthus med åbningstiden 10-12, 14-17 tælles således med i intervallet 10-10.30.
- 4) Ved begyndelsestidspunkt forstås her det tidligste begyndelsestidspunkt, uanset om posthuset har kontinuerlig åbningstid eller ej, og uanset om der evt. skal betales gebyr for ekspeditioner i dette tidsrum. Et posthus med åbningstiden 10-12, 14-17 tælles således med i intervallet 10-11.

Indenfor intervaller på en halv time er åbningstidens fordeling efter posthusenes lukketid som følger:

Åbningstid/Interval (Lukketidspunkt ⁵)	Antal	%
10-10.30	3	0,24
10.10-11	8	0,65
11-11.30	21	1,7
11.30-12	11	0,89
12-12.30	13	1,05
12.30-13	1	0,08
13-13.30	1	0,08
13.30-14	1	0,08
14-14.30	2	0,16
14.30-15	5	0,4
15-15.30	23	1,86
15.30-16	36	2,91
16-16.30	117	9,46
16.30-17	143	11,56
17-17.30	783	63,3
17.30-18	58	4,69
18-	5	0,4

- 5) Ved lukketid forstås her den seneste lukketid, uanset om posthuset har kontinuerlig åbningstid, og uanset om der skal betales gebyr for ekspeditioner i dette tidsrum. Et posthus med åbningstiden 10-12, 14-17 tælles således med i intervallet 17-17.30.

Indenfor intervaller på en time er fordelinger derimod som følger:

Åbningstid/Interval (Lukketidspunkt ⁶)	Antal	%
10-11	11	0,89
11-12	32	2,59
12-13	14	1,13
13-14	2	0,16
14-15	7	0,57
15-16	59	4,77
16-17	260	21,02
17-18	841	67,99
18-	5	0,4

Åbningstidene torsdag.

Åbningstiderne torsdagen er endnu mere forskellige end for mandag-onsdag og fredag, idet der er 225 forskellige åbningstider.

- 6) Ved lukketid forstås her den seneste lukketid, uanset om posthuset har kontinuerlig åbningstid, og uanset om der skal betales gebyr for ekspeditioner i dette tidsrum. Et posthus med åbningstiden 10-12, 14-17 tælles således med i intervallet 17-18.

Fordelt på intervaller af en halv times længde er åbningstidens begyndelsestidspunkter som følger:

Åbningstid/Interval (Begyndelsestidspunkt ⁷⁾)	Antal	%
7-7.30	1	0,08
7.30-8	1	0,08
8-8.30	17	1,37
8.30-9	4	0,32
9-9.30	232	18,76
9.30-10	268	21,67
10-10.30	322	26,03
10.30-11	17	1,37
11-11.30	24	1,94
11.30-12	3	0,24
12-12.30	19	1,54
12.30-13	5	0,4
13-13.30	38	3,07
13.30-14	33	2,67
14-14.30	159	12,85
14.30-15	68	5,5
15-15.30	20	1,62
15.30-16	6	0,49

- 7) Ved begyndelsestidspunkt forstås her det tidligste begyndelsestidspunkt, uanset om posthuset har kontinuerlig åbningstid eller ej, og uanset om der skal betales gebyr for ekspeditioner i dette tidsrum. Et posthus med åbningstiden 10-12, 14-17 tælles således med i intervallet 10-10.30.

Fordelt på intervaller på en time er åbningstiden torsdage derimod som følger:

Åbningsti d/Interval (Begyndelsestidspunkt⁸⁾)	Antal	%
7-8	2	0,16
8-9	21	1,7
9-10	500	40,42
10-11	339	27,41
11-12	27	2,18
12-13	24	1,94
13-14	71	5,74
14-15	227	18,35
15-16	26	2,1

- 8) Ved begyndelsestidspunkt forstås her det tidligste begyndelsestidspunkt, uanset om posthuset har kontinuerlig åbningstid eller ej, og uanset om der skal betales gebyr for ekspeditioner i dette tidsrum. Et posthus med åbningstiden 10-12, 14-17 tælles således med i intervallet 10-11.

Indenfor intervaller på en halv time er åbningstidens fordeling efter posthusenes lukketid torsdag som følger:

Åbningstid/Interval (Lukketidspunkt ⁹⁾)	Antal	%
10-10.30	1	0,08
10.30-11	5	0,4
11-11.30	17	1,37
11.30-12	9	0,73
12-12.30	8	0,65
12.30-13	1	0,08
13-13.30	2	0,16
13.30-14	1	0,08
14-14.30	2	0,16
14.30-15	5	0,4
15-15.30	26	2,1
15.30-16	37	2,99
16-16.30	118	9,54
16.30-17	145	11,72
17-17.30	694	56,1
17.30-18	113	9,14
18-18.30	41	3,31
18.30-19	5	0,4
19- 7 ¹⁰⁾		0,57

- 9) Ved lukketid forstås her den seneste lukketid, uafhængigt af, om posthuset har kontinuerlig åbningstid eller ej, og uanset om der skal betales gebyr for ekspeditioner i dette tidsrum. Et posthus med åbningstid fra 10-12 og 14-17 tælles således med i intervallet 17-17.30.
- 10) Et af disse 7 postkontorer er Herlev posthus, der som led i frikommuneforsøget har forlænget åbningstiden om torsdagen fra 10-17.30 til nu 10-19 med virkning fra den 1. september 1986. Posthuset har i øvrigt åbent 10-17 mandag-onsdag og fredag og 10-12 lørdag.

Indenfor intervaller på en halv time er åbningstidens fordeling efter posthusenes lukketid torsdag som følger:

Åbningstid/Interval (Lukketidspunkt 11))	Antal	%
10-11	6	0,49
11-12	26	2,1
12-13	9	0,73
13-14	3	0,24
14-15	7	0,57
15-16	63	5,09
16-17	263	21,26
17-18	807	65,24
18-19	46	3,72
19-	7	0,57

Åbningstiderne lørdag.

1168 almindelige posthuse med én årlig åbningstid har åbent i større eller mindre omfang lørdag, mens kun 69 har lørdagslukket (henholdsvis 94,42% og 5,58%).

For disse 1168 posthuse gælder, at der også om lørdagen er mange forskellige åbningstider, idet der er 38 forskellige. Det må bemærkes, at samtlige almindelige posthuse med én årlig åbningstid har kontinuerlig åbningstid (eller lukket) om lørdagen, til forskel fra hverdagene.

- 11) Ved lukketid forstås her den seneste lukketid, uafhængigt af, om posthuset har kontinuerlig åbningstid eller ej, og uanset om der skal betales gebyr for ekspeditioner i dette tidsrum. Et posthus med åbningstid fra 10-12 og 14-17 tælles således med i intervallet 17-18.

Fordelt på intervaller af en halv times længde er åbningstidens begyndelsestidspunkt om lørdagen som følger:

Åbningstid/Interval (Begyndelsestidspunkt ¹²⁾)	Antal	%
(Lukkede)	69	5,58
7.30-8	1	0,08
8-8.30	15	1,21
8.30-9	8	0,65
9-9.30	401	32,42
9.30-10	315	25,46
10-10.30	404	32,66
10.30-11	15	1,21
11-11.30	8	0,65

Fordelt pS intervaller af en hel time ser fordelingen sådan ud:

Åbningstid/Interval (Begyndelsestidspunkt ¹³⁾)	Antal	%
(Lukkede)	69	5,58
7-8	1	0,08
8-9	23	1,86
9-10	716	57,88
10-11	419	33,87
11-12	8	0,65

12) Ved åbningstidens begyndelsestidspunkt forstås det tidligste begyndelsestidspunkt, uanset om der skal betales gebyr for ekspeditioner i dette tidsrum.

13) Ved åbningstidens begyndelsestidspunkt forstås det tidligste begyndelsestidspunkt, uanset om der skal betales gebyr for ekspeditioner i dette tidsrum.

Indenfor intervaller på en halv time er åbningstidens fordeling efter posthusenes lukketid lørdag som følger:

Åbningstid/Interval (Lukketidspunkt¹⁴)	Antal	%
(Lukkede)	69	5,58
9-9.30	1	0,08
9.30-10	1	0,08
10-10.30	9	0,73
10.30-11	14	1,13
11-11.30	168	13,58
11.30-12	54	4,37
12-12.30	900	72,77
12.30-13	3	0,24
13-13.30	15	1,21
13.30-14	0	0
14-	3	0,24

Fordelingen på intervaller af en times varighed er som følger:

Åbningstid/Interval (Lukketidspunkt¹⁵)	Antal	%
(Lukkede)	69	5,58
9-10	2	0,16
10-11	23	1,86
11-12	222	17,95
12-13	903	73,0
13-14	15	1,21
14-	3	0,24

Åbningstiden søndag.

3 almindelige posthuse med én årlig åbningstid har åbent om søndagen, nemlig transitekspeditionen i Kastrup Lufthavn (8-22), postkontoret på København Hovedbanegård (10-16 mod gebyr) og Stenstrup (Sydfyn postområde). Sidstnævnte har

14) Uanset om der skal betales gebyr for ekspeditioner i dette tidsrum.

15) Uanset om der skal betales gebyr for ekspeditioner i dette tidsrum.

åbent fra 9.30-10, dog kun for afhentning af dagblade. De resterende 1234 almindelige posthuse med én årlig åbningstid har alle lukket søndag.

B. Almindelige posthuse med to årlige åbningstider.

Generelt.

11 posthuse (Liseleje, Lohals, Lundeborg, Løkken, Blokhus, Femmøller, Anholt, Fjellerup, Bønnerup Strand, Øster Hurup og Kongsmark) har to forskellige sæt åbningstider, nemlig en for sommerperioden 16) og en for resten af året.

Oversigt over åbningstiden for almindelige posthuse med to årlige åbningstider.

Mandag-onsdag og fredag: 10-12, 14.30-17

Torsdag: 10-12, 14.30-17 Torsdag som mandag-onsdag og fredag: j

Lørdag: 10-12

Søndag: 0

Bemærkninger: Løkken. Disse åbningstider gælder for perioden 16/9-14/6.

Mandag-onsdag og fredag: 13-15

Torsdag: 13-15 Torsdag som mandag-onsdag og fredag: j

Lørdag: 10-11.30

Søndag: 0

Bemærkninger: Bønnerup Strand. Disse åbningstider gælder perioden 1/9-31/5. Kort åbningstid.

Mandag-onsdag og fredag: 13-16

Torsdag: 13-16 Torsdag som mandag-onsdag og fredag: j

Lørdag: 9.30-12

Søndag: 0

Bemærkninger: Lundeborg. Kort åbningstid. Disse åbningstider gælder for perioden 1/9-31/5.

- 16) Perioden 1. juni-31. august for 7 posthuse, 15. juni-15. august for 2 posthuse, 8. juni-31. august for et og endelig 1. maj-30. september for et posthus.

Mandag-onsdag og fredag: 13-16

Torsdag: 13-16

Torsdag som mandag-onsdag og fredag: j

Lørdag: 9-11

Søndag: 0

Bemærkninger: Øster Hurup. Disse åbningstider gælder perioden 1/9-31/5. Kort åbningstid.

Mandag-onsdag og fredag: 13-16.30

Torsdag: 13-16.30

Torsdag som mandag-onsdag og fredag: j

Lørdag: 10-12

Søndag: 0

Bemærkninger: Lohals. Disse åbningstider gælder for perioden 1/9-31/5. Kort åbningstid.

Mandag-onsdag og fredag: 13.30-16.15

Torsdag: 13.30-16.15

Torsdag som mandag-onsdag og fredag: j

Lørdag: 10-12

Søndag: 0

Bemærkninger: Kongsmark (Tønder). Disse åbningstider gælder perioden 1/10-30/4. Kort åbningstid.

Mandag-onsdag og fredag: 13.30-16.30

Torsdag: 13.30-16.30

Torsdag som mandag-onsdag og fredag: j

Lørdag: 10-12

Søndag: 0

Bemærkninger: Liseleje, disse åbningstider gælder for perioden 1/9-31/5. Kort åbningstid.

Mandag-onsdag og fredag: 14-16.45

Torsdag: 14-16.45

Torsdag som mandag-onsdag og fredag: j

Lørdag: 9.30-11

Søndag: 0

Bemærkninger: Fjellerup. Disse åbningstider gælder for perioden 1/9-31/5. Kort åbningstid.

Mandag-onsdag og fredag: 14.30-16.30

Torsdag: 14.30-16.30

Torsdag som mandag-onsdag og fredag: j

Lørdag: 10-12

Søndag: 0

Bemærkninger: Femmøller. Disse åbningstider gælder for perioden 1/9-31/5. Kort åbningstid.

Mandag-onsdag og fredag: 14.30-17

Torsdag: 14.30-17 Torsdag som mandag-onsdag og fredag: j

Lørdag: 9-10.30

Søndag: 0

Bemærkninger: Anholt. Disse åbningstider gælder for perioden 16/8-14/6. Kort åbningstid.

Mandag-onsdag og fredag: 9.30-11.30

Torsdag: 9.30-11.30 Torsdag som mandag-onsdag og fredag: j

Lørdag: 9.30-11.30

Søndag: 0

Bemærkninger: Blokhus. Disse åbningstider gælder for perioden 1/9-7/6. Kort åbningstid, ens hele ugen.

C. Specialposthuse.

Der er, som nævnt, i alt 8 specialposthuse, hvoraf 1 er beliggende i Århus, 1 i Esbjerg og resten i København.

Oversigt over specialposthuses åbningstider.

Mandag-onsdag og fredag: 9-15

Torsdag: 9-15

Torsdag som mandag-onsdag og fredag: j

Lørdag: 0

Søndag: 0

Bemærkninger: Toldpostkontor

Mandag-onsdag og fredag: 9-17.30

Torsdag: 9-17.30

Torsdag som mandag-onsdag og fredag: j

Lørdag: 0

Søndag: 0

Bemærkninger: Avispostkontoret

Mandag-onsdag og fredag: 9-17.30

Torsdag: 9-17.30

Torsdag som mandag-onsdag og fredag: j

Lørdag: 0

Søndag: 0

Bemærkninger: Pakkepostkontoret

Mandag-onsdag og fredag: 9.30-15

Torsdag: 9.30-15

Torsdag som mandag-onsdag og fredag: j

Lørdag: 0

Søndag: 0

Bemærkninger: Postgirokontoret

Mandag-onsdag og fredag: 6-23

Torsdag: 6-23

Torsdag som mandag-onsdag og fredag: j

Lørdag: 6-19

Søndag: 15-23

Bemærkninger: Københavns Postterminal, Masseindlevering af almindelige brevfor-sendelser.

Mandag-onsdag og fredag: 8-19

Torsdag: 8-19

Torsdag som mandag-onsdag og fredag: j

Lørdag: 9-13

Søndag: 0

Bemærkninger: Københavns Postterminal, Masseindlevering af "PP"-forsendelser.

Mandag-onsdag og fredag: 9-19

Torsdag: 9-19

Torsdag som mandag-onsdag og fredag: j

Lørdag: 9-12

Søndag: 0

Bemærkninger: Københavns Postterminal, Pakkeindlevering.

Mandag-onsdag og fredag: 7-16

Torsdag: 7-16

Torsdag som mandag-onsdag og fredag: j

Lørdag: 0

Søndag: 0

Bemærkninger: Københavns Postterminal, Udgiverkorsbånd.

Mandag-onsdag og fredag: 8-21

Torsdag: 8-21

Torsdag som mandag-onsdag og fredag: j

Lørdag: 8-16

Søndag: 11-18

Bemærkninger: Postvæsenets oplysningskontor.

Mandag-onsdag og fredag: 13-17

Torsdag: 13-17

Torsdag som mandag-onsdag og fredag: j

Lørdag: 0

Søndag: 0

Bemærkninger: Esbjerg B. Pakkeindlevering. Kort åbningstid.

Mandag-onsdag og fredag: 10-17.30

Torsdag: 10-17.30

Torsdag som mandag-onsdag og fredag: j

Lørdag: 0

Søndag: 0

Bemærkninger: Århus avis- og pakkepostkontor. Søndag dog åben for indlevering af blade og selvregistrerende pakker.

Materiale, der har stået til rådighed for medlemmerne af Åbningstidsudvalget.

Det i dette bilag opregnede materiale har stået til rådighed for Åbningstidsudvalgets medlemmer, idet der er tale om dokumenter, undersøgelser m.v., der forelå ved udvalgets nedsættelse, skrivelser til udvalget fra ministerier, styrelser, organisationer, privatpersoner m.v. samt oplysninger indhentet af udvalgets sekretariat.

Det opregnede materiale er udsendt til samtlige af udvalgets medlemmer.

1. Lov nr. 218 af 28. april 1976 om butikstid med tilhørende bekendtgørelser og cirkulærer samt forretningsorden for Butikstids-Ankenævnet.
2. Åbningstidsudvalgets kommissorium og sammensætning.
3. Forslag til folketingsbeslutning om fleksible åbningstider (beslutningsforslag B 96, folkeingsåret 1985-86).
4. Folketingets forhandlinger om forslaget (spalte 7654-7673 og 1198211996).
5. Erhvervsudvalgets betænkning over forslaget, afgivet den 22. maj 1986, blad nr. 1021.
6. Industriministerens besvarelse af 24. marts 1986 af spørgsmål B 96 - bil. 3 fra Folketingets Erhvervsudvalg.
7. Industriministerens besvarelse af 9. april 1986 af spørgsmål B 96 - bil. 5 fra Folketingets Erhvervsudvalg.
8. Industriministerens besvarelse af 2. april 1986 af spørgsmål B 96 - bil. 9 fra Folketingets Erhvervsudvalg.
9. Industriministerens besvarelse af 14. april 1986 af spørgsmål B 96 - bil. 14 fra Folketingets Erhvervsudvalg.
10. Industriministerens besvarelse af 24. april 1986 af spørgsmål B 96 - bil. 20, 22 og 23 fra Folketingets Erhvervsudvalg.
11. Industriministerens besvarelse af 21. august 1983 af spørgsmål B 96 - bil. 20 fra Folketingets Erhvervsudvalg.
12. Industriministerens besvarelse af 7. maj 1986 af spørgsmål B 96 - bil. 20 og 26 fra Folketingets Erhvervsudvalg.
13. Industriministerens besvarelse af 1. maj 1986 af spørgsmål B 96 - bil. 22 og 26 fra Folketingets Erhvervsudvalg.

14. Observas meningsmålinger af 12. august 1985 om forbrugernes holdninger til udvidede åbningstider.
15. DOD's pressemeddelelse af april 1986 om **Vilstrup-Instituttets** meningsmåling om forbrugernes holdninger til udvidede åbningstider.
16. Industrirådets skrivelse af 15. november 1986 om Forbrugerrådets og Industrirådets fællesudtalelse om lov om butikstid.
17. Indlæg på Forbrugerrådets konference den 7. april 1986 fra Nils Eric Näsland, Sveriges Livsmedelshandlareforbund.
18. Indlæg på Forbrugerrådets konference den 7. april 1986 fra André Funreite, Norge.
19. De Samvirkende Købmandsforeninger i Danmarks forslag af 19. februar 1986 til samtlige politiske partier i Folketinget om fleksible åbningstider.
20. Kolonialektoren under HK Århus' udtalelse af 12. marts 1986 til regering og Folketing om lov om butikstid,
21. DOD's skrivelse af 13. marts 1986 til Folketingets Erhvervsudvalg om forslag til folketingsbeslutning om fleksible åbningstider.
22. Danske Kioskers Centralforenings skrivelse af 2. april 1986 til industriministeren om ændring af lov om butikstid.
23. H&M Hennes og Mauritz A/S' skrivelse af 21. april 1986 til industriministeren om vigtigheden af lang lørdagsåbning.
24. Boghandler Helle Munks skrivelse af 30. april 1986 til Folketingets Erhvervsudvalg om ændrede åbningstider.
25. Samvirkende danske Turistforeningers skrivelse af 1. maj 1986 til Folketingets Erhvervsudvalg om lov om butikstid.
26. Lov nr. 309 af 4. juni 1986 om frikommuner.
27. Ændringsforslag af 23. maj 1986 til forslag til lov om frikommuner.
28. Forslag til folketingsbeslutning om liberalisering af lukkeloven (beslutningsforslag B 108, folketingsåret 1984-85).
29. Folketingets forhandlinger om forslaget (spalte 7502-7527 og 10406-10413).
30. Erhvervsudvalgets betænkning over forslaget, afgivet den 14. maj 1985, blad 756.
31. Industriministerens besvarelse af 16. april 1985 af spørgsmål B 108 - bil. 1 fra Folketingets Erhvervsudvalg.

32. Industriministerens besvarelse af 30. april 1985 af spørgsmål B 108 - bil. 1 fra Folketingets Erhvervsudvalg.
33. Industriministerens besvarelse af 9. maj 1985 af spørgsmål B 108 - bil. 6 fra Folketingets Erhvervsudvalg.
34. Observas meningsmåling af 13. august 1984 om forbrugernes holdninger til servicesektorens åbningstider.
35. Dansk Dagligvareleverandør Forningens Detailhandelsprognose 1983-1988-1993 fra oktober 1984.
36. Betænkning afgivet af Lukkelovskommissionen af 1970, 735/75, bind I og II.
37. "Åbningstider og service - et forbrugerperspektiv", Leif Jakobsen, AKF's forlag 1986.
38. "Handel med dagligvarer og kommunal planlægning", Bjarke Fog og Jan Vesterholt, AKF's forlag, januar 1986.
39. Skrivelse af 26. august 1986 fra købmand Per Chr. Hensen, Horsens, til industriministeren vedrørende sortimentsbekendtgørelserne for kiosker.
40. Diverse svenske avisartikler om erfaringer med fri butikstid.
41. Industriministeriets skrivelse af 6. november 1986 til De Samvirkende Købmandsforeninger i Danmark om mulighederne for ophævelse af den betingede offentlige påtale i forbindelse med overtrædelser af butikstidsloven.
42. Euro-Fiets undersøgelse af butikstiderne i Europa og Australien i 1985.
43. Rapport vedrørende lokale informationscentre, Statens Informationstjeneste, maj 1985.
44. Industriministerens turistpolitiske redegørelse, afgivet november 1986.
45. Handelsanställdas förbund, Affårstiderne, HK's svenske søsterforbunds redegørelse om erfaringer efter ophævelse af den svenske butikstidslov.
46. Danmarks Turistråds opgørelse af udenlandske turisters forbrug i 1986.
47. Den tværministerielle turistarbejdsgruppes delrapport om hindringer for turismen til Danmark.
48. Danske Kioskers Centralforening: Omsætningsfordeling.
49. Monopoltilsynets skrivelse af 24. november 1986 om aftaler om indskrænkninger i åbningstiden.
50. Folketingets forhandlinger vedrørende den turistpolitiske redegørelse.
51. Det svenske finansdepartements pressemeddelelse om 10 år uden butikstidslov.
52. HK's undersøgelse af åbningstiderne i detailhandelen i flere kommuner.

53. Apotekerforeningens skrivelse af 6. januar 1987 om åbningstider, gebyrer og lignende.
54. Boligstyrelsens skrivelse af 7. januar 1987 om kontraktfastsatte og lovfæstede minimumsåbningstider.
55. Irma A/S' skrivelse af 13. januar 1987 om erfaringerne i forbindelse med fuld udnyttelse af åbningstiden.
56. Skrivelse af 20. januar 1987 fra Den danske Ambassade i Haag om den hollandske butikstidslov.
57. "Tillægsfunktioner i landsbybutikker - et forsøg med kombinerede serviceenheder", udarbejdet af Institut for Center-Planlægning for Planstyrelsen.
58. FDB's skrivelse af 28. januar 1987 vedrørende erfaringer med udvidet åbningstid, baseret på et forsøgsprojekt i Esbjerg.
59. Initiativgruppen for personale i døgnbutikker v/Birthe Kristensen, skrivelse af 26. januar 1987 vedrørende underskriftsindsamling om behovet for nuværende varesortiment i butikker med udvidet åbningstid.
60. DSB's skrivelse af 3. februar 1987 vedrørende generelle åbningstider for de af DSB drevne kiosker.
61. Miljøministeriets bekendtgørelse nr. 121 af 28. marts 1980 om **detailforhandling** af levnedsmidler.
62. Veterinærdirektoretats cirkulære af 29. maj 1981 om vareudsalg i levnedsmiddeludsalg.
63. Veterinærdirektoratets cirkulære af 3. februar 1982 om detailforhandling af levnedsmidler fra levnedsmiddelkiosk, levnedsmiddelbod, levnedsmiddelvogn og levnedsmiddelflåde.
64. Miljøministeriets bekendtgørelse nr. 435 af 27. juli 1982 om ændring af bekendtgørelse om detailforhandling af levnedsmidler.
65. Miljøministeriets bekendtgørelse nr. 162 af 13. april 1984 om ændring af bekendtgørelse om detailforhandling af levnedsmidler.
66. Industriministeriets skrivelse af 12. april 1984 vedrørende besvarelse af Dybfrostrådets anmodning om at varesortimentet i ministeriets bekendtgørelse nr. 44 af 12. februar 1982 må blive udvidet.

67. Justistministerits besvarelse af Retsudvalgets spørgsmål nr. 93 og 94 af 19. november 1986 vedrørende bødeniveauet for overtrædelse af § 1 og § 3 i lov om butikstid samt spørgsmål om, hvorvidt ministeren vil overveje at ændre påtalebestemmelsen i § 10 i lov om butikstid.
68. De Samvirkende Købmandsforeninger i Danmarks skrivelse af 9. april 1987 vedrørende de butikker i Herlev, der har eksperimenteret med længere åbningstid.
69. Industriministeriets skrivelse af 18. marts 1987 til vedrørende omfanget af udstillinger, hvortil der er givet dispensation i henhold til næringslovens § 15, stk. 1, og lov om butikstid § 8, stk. 1.
70. Skrivelse af 7. maj 1987 fra advokat J. Rye-Andersen på vegne af Brancheforeningen af forretninger med udvidet åbningstid om foreningens synspunkter.
71. Danmarks Automobilforhandlerforenings skrivelse af 14. maj 1987 vedrørende bilbranchens åbningstider.
72. AB Handels Utretningsinstituts skrivelse af 15. maj 1987 om udviklingen på det svenske dagligvareområde.
73. "Notat om strukturudviklingen i dansk detailhandel", udarbejdet af Institut for Center-Planlægning.
74. Erik Jørgen Hansen, Danskernes levevilkår i 1986 sammenholdt med 1976, Hans Reitzels Forlag A/S, 1986.
75. Københavns Magistrats tilladelse af 15. juni 1987 til Illums Bolighus A/S til at holde åbent lørdage til kl. 17.30 i perioden maj-september samt mulighed for søndagsåbent i forbindelse med f.eks. kongresbesøg, krydstogtbesøg og lignende.
76. Børne- og Ungdomspædagogernes Landsforbunds skrivelse af 18. juli 1987 om børneinstitutionernes åbningstider.
77. Turismens Fællesråds skrivelse af 17. juli 1987 vedrørende turismens interesse i mere fleksible åbningstider.
78. Indenrigsministeriets skrivelse af 4. august 1987 vedrørende daginstitutionernes åbningstider.
79. Kommunernes Landsforenings skrivelse af 4. august 1987 vedrørende daginstitutionernes åbningstider.

80. Butikstids-Ankenævnets kendelse af 9. september 1987 vedrørende Københavns Magistrats meddelte tilladelse af 15. juni 1987 til i medfør af § 6, stk. 2, i lov om butikstid for Illums Bolighus A/S at holde åbent lørdage til kl. 17.30 i perioden maj-september samt mulighed for lørdagsåbent i forbindelse med f.eks. særlige kongresbesøg, krydstogtbesøg og lignende.
81. Dansk Is- og Konfektforenings skrivelse af 28. august 1987 vedrørende sammenlægning af kiosker og konfektbutikker.
82. Socialstyrelsens skrivelse af 25. august 1987 vedrørende daginstitutionernes åbningstider.
83. Københavns City Centers skrivelse af 16. september 1987 vedrørende generel omsætningsudvikling for forretninger, der har eksperimenteret med længere åbningstid, samt omsætningsudvikling på dage, hvor der har været åbent efter dispensation.
84. Undersøgelse vedrørende Nykøbing-Rørvig Kommunes dispensation fra lukkeloven af stud. HA Ulla Marianne Erlandsen og Jarl Berntzen, af 17. september 1987.
85. "Grove prognoser for antallet af butikker 1995" udarbejdet af Institut for Center-Planlægning.
86. Notits fra Butikstids-Ankenævnet vedrørende behandlede sager i 1986 samt i den forløbne del af 1987.
87. Foreningen af Butiks-Funktionærers skrivelse af 2. oktober 1987 vedrørende organisationens holdning til udvidede åbningstider.
88. P & T's skrivelse af 19. oktober 1987 vedrørende opgørelse af kundeundersøgelse i postkreds Århus.
89. Herlev Kommunes pressemeddelelse om erfaringerne med fri butikstid.
90. Retten på Frederiksbergs dom af 27. februar 1987 og Østre Landsrets anke-dom af 1. oktober 1987 vedrørende butikstidslovens § 3, stk. 1.
91. Børne- og Ungdomspædagogernes Landsforbunds skrivelse af 19. oktober 1987 om børneinstitutionernes åbningstider.
92. Holstebro rets dom af 24. november 1986 og Vestre Landsrets anke-dom af 15. september 1987 vedrørende Industriministeriets cirkulære om sortimentsbutik-kers indretning.
93. Oliebranchens Fællesrepræsentations skrivelse af 9. november 1987 kombina-tionen sortimentsbutik/butik.

94. Forhandlerudvalget for 324 Texaco-forhandlere i Danmarks skrivelse af 14. november 1987 om kombination butik/sortimentsbutik.
95. Danmarks Uddelerforenings skrivelse af 13. november 1987 om konsekvenser af ændrede butikstider.
96. Formandens pressemeddelelse af 17. november 1987.
97. Udateret skrivelse fra Shell Forhandlerpanel om ændring af butikstidsloven.
98. Lærlinge fra Skjerns skrivelse af 20. november 1987 til Folketingets Erhvervsudvalg om ændring af butikstidsloven.
99. Justitsministeriets svarskrivelse af 27. november 1987 på udvalgets forespørgsel om indførelse af offentlig påtale.
100. ulfborg Isenkrams skrivelse af 10. november 1987 til Kristen Poulsgaard om ændring af butikstidsloven.
101. Storkøbenhavns Samvirkende Handelsforeningers skrivelse af 18. november 1987, modtaget gennem den konservative pressetjeneste.
102. Kirsten Thyrris skrivelse af 16. november 1987 til industriministeren om ændring af butikstidsloven.
103. Danmarks Turistråds skrivelse af 18. november 1987 til industriministeren om fremskyndelse af lovgivningsproceduren.
104. Købmand Jørgen Rosengårds skrivelse af 19. november 1987 til industriministeren om ændring af butikstidsloven.
105. Formandens pressemeddelelse af 30. november 1987.
106. Statoil Servicecenters skrivelse af 20. november 1987 om ændring af butikstidsloven.
107. Døgnkioskinitiativets udtalelse om butikstidsloven.
108. "Evaluerings af frikommuneforsøget; udvidet butikstid", delrapport, november 1987, Herlev kommune.
109. OBSERVAS meningsmåling af december 1987 om udvidede butikstider i Herlev.

